

IX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

ZENEKAR

2002. SZEPTEMBER

- Művészeti törvény a láthatáron
- Opera – ismét
- Kié lesz az új koncertterem?

TARTALOM

Művészeti törvény	2
<i>Egy új törvény, amely könnyebbé teheti a művészek életét</i>	
Zenei közéletünk	
Opera – ismét	5
<i>Kovács János megbízott főzeneigazgató a dalszínházi változásokról, helyzetekről</i>	
Kié lesz az új koncertterem?	7
Téli napforduló?	10
<i>Beszélgetés Hamar Zsolt művészeti igazgatóval és vezető karmesterrel</i>	
Pécs, a kultúra központja – alanyi jogon	12
<i>Interjú Toller László országgyűlési képviselővel</i>	
Beszélgetés Kovács Lászlóval,	13
<i>aki idén tízenkilencedik hangverseny-évadát kezdi a Miskolci Szimfonikus Zenekar élén.</i>	
Évadnyitó sajtótájékoztató a MÁV Szimfonikus Zenekarnál	15
Műhely	
Flow-tapasztalatok a zenekari muzikusoknál	16
<i>Tanulmány a professzionális zenekari muzikusok mindennapjainak boldogság-élményét elősegítő és akadályozó feltételekről.</i>	
Ausztrál zenekarok	20
Zenetörténet	
Könnyűlovasság...	22
Könyv	
Havas Kató: A hegedűjáték új megközelítése	31
Hangszervilág	
Az első hangtól a pódiumig	32
Hangszerkészítő Fesztivál	34
Programok	37

Művészeti törvény...

Egy új törvény,
amely könnyebbé teheti a művészek életét
Gyimesi László szerint van esély a tervezet mielőbbi elfogadására

Nagyon nehéz olyan egységes szabályozást létrehozni, amely a különböző művészeti ágak képviselőire egyaránt vonatkozik, a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége szerint azonban éppen ideje megalkotni azt a tervezetet, amely könnyebbé teheti tagjaik életét.

A minisztérium elé terjesztendő törvényjavaslatuk számos területet felölel, foglalkozik a művészeti élet szabadságával, a szakmai, politikai érdekegyeztetést végző Nemzeti Művészeti Tanács életre hívásával, a szakma- és fogyasztóvédelemmel, a művész jogállással valamint a bérezéssel is. A nemrég kidolgozott tervezetet rövidesen a minisztérium elé terjesztik.

A művészeti törvény tervezetéről dr. Gyimesi László, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének az elnöke, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének a főtitkára beszélt, aki szerint van esély a javaslat mielőbbi elfogadtatására.

Tavaly, a Művészeti Szakszervezetek Kongresszusán elhatározás született arról, hogy egy olyan törvényt alkossunk, amely a művészeti élet és annak résztvevői sajátos jogi, gazdasági és egyéb helyzetét szabályozza. Ez hasonló lenne a felsőoktatási, közoktatási vagy kulturális, azaz az úgynevezett szakmai törvényekhez. A törvény lényegében két fő vonulattól állna. Egyrészt meghatározná az állam feladatait és viszonyrendszerét a művészeti élettel, valamint annak szervezeteivel és résztvevőivel, s pontosan leírná, hogy az államnak milyen kötelezettségei vannak, és ehhez milyen jogok társulnak. Ezzel párhuzamosan a szervezetek jogait és kötelezettségeit is rögzítené.

A másik nagy vonulata a művészekre vonatkozna, a művészek jogállásáról, státuszáról szólna – ez közelebről azt jelenti, hogy meghatározná mit is jelent a társadalmi szempontjából az, hogy művész, mert jelenleg nincs ilyen definíció. Másfelől a legkülönbözőbb jogi szempontokból, a munkajogot, az adójogot, a társadalombiztosítást, a foglalkoztatását, a szociális ellátást, az összes többit tekintve is irányadó lenne, s mindenütt pontosan meghatározná a művészek helyzetét.

A MŰVÉSZETI ÉLET SZABADSÁGA

A művészetekről, mint létező dolgról először az alkotmány 1989-es módosítása ejtett szót. A magyar alkotmány azt mondja, hogy a magyar állam tiszteletben tartja a művészeti élet szabadságát, és azt támogatja is. Ebből a tiszteletben tartás nem igényel semmilyen aktív cselekvést az államtól, viszont a szabadság biztosításának a támogatottsága igen, s mi éppen ezért erre fűzzük fel az egész törvénytervezetet. A művészet a világon mindenütt (leszámítva a profit jellegű művészeteket) életképtelen az állam valamilyen támogatása nélkül. Ezért nyilvánvalóan egy olyan sajátos szerkezetet, olyan törvényt kell létrehozni, hogy az megfeleljen az alkotmánynak is. Úgy kell kidolgozni a szabályozást, amely az államnak számos kötelezettséget előír, hogy ezeknek a kötelezettségeknek a teljesítésével az állam ne korlátozza a művészeti élet szabadságát. Egy konkrét példa erre az, hogy az államnak előírhatom kötelezettségként, hogy támogassa a zenei élet együtteseit, de ezzel egyidejűleg nem adom meg neki a lehetőséget, hogy ő határozhassa meg a repertoárjukat. A törvény létrehozásának – jogi

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSGÉNEK, valamint a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS lapja, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

* Az interjúban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

* A szerkesztőség címe:
MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 – Fax: 322-5446
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

* Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

* Nyomdai kivitelezés: PUBLICITAS
1021 Budapest, Tárogtató út 26.
Telefon/fax: 200-7330

* Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője
ISSN: 1218-2702

szempontból – hihetetlen nehéz és összetett voltát az is jellemzi, hogy ugyanakkor az sem lehetséges, hogy az állam úgy szórjon el közpénzeket, hogy nem tudja, a támogatott szervezetek mire fordítják ezt az összeget. Az állam oldaláról erőteljesen korlátozni kell, hogy az állam befolyásolni tudja a művészeti élet szabadságát, másrészt pedig szigorúan szabályozni kell azt is, hogy ki és milyen feltételekkel adhat pénzt az állam támogatásához, finanszírozásához. A lényeg, hogy a közpénzeket helyes célokra használják fel, és mindez jogilag követhető módon történjen.

A törvénytervezet ezt a dilemmát úgy próbálja feloldani – hasonlóan a közoktatás vagy a felsőoktatás rendszeréhez –, hogy azt mondja, bár lényegében bárki létrehozhat művészeti szervezetet (például zenekart, táncegyüttest vagy színtársulatot), és ezáltal jogosulttá válhat az állam támogatására (még hozzá nem egyedi, hanem normatív támogatására), mégis pontosan meg kell határozni azt is, hogy melyek azok a szervezetek, akik teljesíteni is tudják a megfelelő feltételeket, amelyekkel minderre jogosulttá is válnak. Ezeknek a feltételeknek azonban nem kötelező megfelelni, hiszen az állami támogatást sem kötelező igénybe venni. Akadhat például olyan alternatív együttes, amely nem akar még egy egyesületet sem létrehozni, mert azt mondja, egy papírt sem hajlandó kitölteni és szüksége sincs az állami támogatásra.

Egyébként ezzel a megoldással próbáltuk feloldani azt az elég komoly alkotmányos ellentmondást is, miszerint nem lehet úgy beavatkozni a művészeti életbe, és úgy korlátozni az államot, hogy közben azért az említett garanciák is megmaradjanak.

NEMZETI MŰVÉSZETI TANÁCS

A másik, az állammal összefüggő, fontos dolog, hogy szeretnénk, ha létrejönne egy olyan átfogó testület, fórum, amely a művészet valamennyi lényeges kérdésével foglalkozna, s lehetőséget teremtene egyfajta szakmai, politikai érdekegyeztetésre. Ezáltal világosabbá válna a művészeti irányítás, a művészetpolitika az ebben résztvevők számára. A szervezetet Nemzeti Művészeti Tanácsnak neveztük el, hiszen más országokban is ilyen néven működik hasonló testület. A tanács nagyon fontos szerepet tölthetne be, s munkájában a művészeket képviselő szervezetek különböző formációi, a

szakmai, társadalmi szervezetek, művészeti foglalkoztatók, fenntartók, illetve az állam képviselői vennének rész. Jelenleg nincs ilyen konzultációs testület, pedig utóbbi években is bebizonyosodott, például a számos vitát kiváltó film-törvény esetében, hogy mekkora szükség volna rá. A kormányzat a Nemzeti Művészeti Tanácsot akár tanácsadó szerepkörben, akár a döntésekben partnerként működő szervezatként is használhatná. Még ha a leggyengébb formáció is jön létre, az is sokkal jobb helyzetet teremt a jelenleginél.

Az állam feladatainál említettem még a normativitást. Meg kell határozni a különböző művészeti ágak különböző szervezettípusait, ma ugyanis nincs sehol jogszabály arra, hogy mit jelent az, hogy színház, zenekar, tánckar, együttes. Csúpan a gyakorlat során kialakult jellemzők azok, amelyek a besorolásban segítenek. Ennek az az „eredménye”, hogy a finanszírozás logikája lényegében követelhetetlen, s az úgynevezett normativitás, a számok valamihez való viszonyítása alapvetően hiányzik. Ez a támogatásban esetenként óriási ellentmondásokat, igazságtalanságokat is okoz, amelynek elég súlyos következményei vannak, olyan jogok sérülnek, mint az esélyegyenlőség, s akár közvetetten csorbulhat a művészeti szabadság megvalósulási esélye is. Előfordulhat, hogy egy színház nem tud bemutatni egy olyan művet, amit szeretne, pusztán azért, mert kevesebb pénze van, mint a vele azonos feladatot ellátó, a szomszéd utcában működő teátrum. Az állam oldaláról nézve ez nem helyénvaló. Persze más a helyzet akkor, ha nem közpénzekről beszélünk, hanem egyéb mecénatúráról. Ilyen szempontok alapján a művészeti életben lehet átlátható helyzeteket teremteni. De éppen ezek miatt a szabályozatlanságok, rendezetlenségek miatt sérülnek hosszú ideje a művészeti élet érdekei. Lényegesen kevesebb pénzhez juthatnak hozzá a művészeti élet szereplői, mint amennyi a működésükhöz kellene.

MŰVÉSZETI FOGYASZTÓVÉDELEM

Az állam feladatai között a harmadik nagy vonulatot a művészeti, minőségi és szakmai védelem, valamint a fogyasztóvédelem kérdése jelenti. Ezzel a területtel ez idáig senki sem foglalkozott. Nem vizsgálták meg, hogy milyen garanciák vannak a jó minőségű előadásokra. Ter-

mészetesen igazából ez nem a mai zenekarok, színházak életére jellemző probléma, hiszen ott jelenleg profi művészek, szerzők, előadók dolgoznak. Örülnének egyébként, ha ezt a médiatörvényre is ki tudnánk terjeszteni, s ha nem is írának azt át, de legalább a művészeti törvénnyel azon a területen is definiálni tudnánk a minőségi kritériumokat. Például egy televíziós, filmes alkotásnál a közreműködőknek szakképzetteknek kellene lenniük, s állami pénzből nem lehetne dilettánsokat dolgoztatni. Fontos a szakma védelme, azok védelme, akik megfelelő végzettséggel és tudással rendelkeznek, és a természetesen a közönség védelme is. A művészet szempontjából is mindig olyan sajátos szerződés van a produkció értékesítői és a nézők között. Nem hiszem, hogy törvényi eszközökkel jelentős áttörést tudnánk elérni ebben, mégis szükségesnek tartom, hogy akár két mondat erejéig foglalkozzon vele a törvény, legyen szem előtt, hogy ilyen igények léteznek. Példának tegyük fel, hogy ha valaki egy olyan koncertet akar rendezni, ahol a szereplők teljes playback-kel lépnek színpadra, s ezt akkor kötelessége legyen feltüntetni a propaganda anyagokban és a jegyeken. A néző előre dönthesse el, hogy egy ilyen, nagy „közös CD-hallgatásért” akar-e pénzt áldozni vagy egy igazi élő előadásért. Tévéműsorok esetén például arról is tájékoztatni kellene a nézőket, hogy élő műsorról vagy teljes playbackről van szó, hiszen mindez hozzátartozik a tisztességes versenyhez. Mindez szakma- és fogyasztóvédelmi kérdés. A jegyvásárlókat tájékoztatni kell a produkciót érintő, minden lényeges elemről.

Mi ezt már korábban kezdeményeztük ezt a fogyasztóvédelemnél, eredménytelenül. Úgy vélem azonban, a törvénytervezettel talán jutunk valamire. Ez morális a fenyegetettség, a nyilvánosság fenyegetettsége akár önmagában is visszatartó erő lehet.

MŰVÉSZ STÁTUSZ, JOGÁLLÁS

Az UNESCO, az ENSZ szakosított szervezete 1980-ban fogadott el egy ajánlást, amelyet egyébként Magyarország is aláírt, a művész státuszról. Az 1980-as döntést néhány jelentős nemzetközi konferencia is követte erről a témáról, arról, hogy az ott elfogadott dolgok hogyan érvényesülnek, az egyezménynek milyen hatása van. Legutóbb 1997-ben, Párizsban volt egy nagy világtalálkozó, amikor

nagyon határozottan megerősítették, és sok tekintetben aktualizálták a 80-as ajánlást. A nemzetközi egyezménynek persze a havi 10 dolláros átlagjövedelmű országtól a havi 3000 dollárosig mindenkire érvényesnek kell lennie, ezért csak nagyon általános dolgokat tud megfogalmazni. A magyar jogrend sok tekintetben nemcsak megfelel ennek az ajánlásnak, hanem meg is haladja, ez különösen a szerzői, előadói jogok tekintetében van így. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az ajánlásból sok gondolatot lehet átvenni. Ha mindezt kiegészítjük a jelenlegi, európai tapasztalatokkal, akkor meg kell állapítanunk, hogy a művészek sajátos helyzete szinte azonos módon jelent mindenütt problémát, akár csak Magyarországon. A művészet egy olyan sajátos hivatás, amelyben a munkavállalás klasszikus elemeitől a vállalkozás tipikus jellegzetességeiig nagyon sok minden más tipikus is fellelhető. Azt sem vitathatja senki, hogy ez nem tőkebefektetés, nem a gazdasági vállalkozói világ része. A szervezetek támogatásra szorulnak, akár a művészek, s a legfőbb megrendelő, akár direkt vagy indirekt módon, maga az állam. Ez a helyzet egyébként Európa fejlett országaiban is. Ebből kiindulva próbáltuk mi a művész jogállást meghatározni, s azt mondtuk, hogy alkotmányos joga mindenkinek, hogy művészeti tevékenységet folytasson, ugyanakkor a művészek mégis két csoportra oszthatók, a hivatásszerűen és nem hivatásszerűen működőkre.

Megkíséreltük elég hosszú felsorolásban körülírni, ki az, aki hivatásszerűen folytatja ezt a tevékenységet. Nem annyira ördögi ez, de azért épp elég bonyolult, hiszen jogszabályról van szó, s egy olyan kényes pontról is, ami a különböző kedvezményeket, azaz a hivatáshoz szükséges, nyilván kedvező pozíciókat szabályozza. Ehhez valóban nagyon pontosan meg kell mondani, hogy kikről van szó. Sok ügyünk az elmúlt években éppen amiatt bukott el, hogy nem tudtuk pontosan meghatározni az érintettek körét. Például egy adókedvezmény kapcsán azt kérték tőlünk, hogy határozzuk meg az alanyi kört, azt, hogy pontosan kik is azok a művészek, s eddig ez kivitelezhetetlen feladat volt.

KÖZALKALMAZOTTÓL A KFT. ÜGYVEZETŐJÉIG

Maga a törvény-tervezet azt mondja, hogyha valaki főhivatásszerűen művész, ezt az életpályát választotta (hiszen ez

egy szabad és teljesen nyitott választás), akkor vonatkozik rá a tervezet. A hivatásszerűen művészeti tevékenységet folytató személyeknél először munkajogi szempontból kellett rendet tennünk. Ez a legkényesebb pontja ugyanis az egész művész jogállásnak. Egy színpadi előadásnál például az egyik főszereplő közalkalmazott, a másik megbízási szerződéssel játszik, a harmadik egyéni vállalkozó, a negyedik egy betéti társaság beltagja, az ötödik pedig egy egyszemélyes kft. ügyvezetője. Mindenkire más vonatkozik, s nem is mondhatjuk, hogy egyformának kell lenniük, hiszen a jogállását mindenki önként (esetenként önként, de kényszerből) választotta. Kérdés ilyenkor, hogy azonos teljesítményért ki mennyi pénzt kap. Hiszen a közalkalmazott a közalkalmazotti bértábla szerinti illetményét veheti át, a megbízási szerződéssel dolgozó és az összes többi pedig egy megállapodás szerinti összeget. Lehet, hogy a vállalkozó akár tízszer annyit kap, mint a közalkalmazott. Épp emiatt válik problémássá a szeptember 1-jével esedékes közalkalmazotti béremelés, hiszen így ez a helyzet tarthatatlan. Ez a béremelés ugyanis a közalkalmazottaknak, illetve a munkaviszonyban állóknak kedvező. Ugyanakkor felháborító az, hogy sok művész és nem művész, főleg a színházi területen a vállalkozói szerepkörbe lett kényszerítve. Jó ellenpélda egyébként erre az Operaház, ahol soha fel nem merült komolyan, hogy az ott dolgozókat ne közalkalmazottként foglalkoztassák. S bár szó van az egyes intézmények kht.-vé alakításáról (ahol ez indokolt), jelen pillanatban azonban a dalszínház nincs ebben a körben.

Visszatérve a béremeléshez, a mostani helyzet tarthatatlan, hiszen az állam ezáltal különbséget tesz a színpadon jelenlévő szereplők között, az egyiknek ad béremelést, a másik pedig ugyanazért a pénzért játszik tovább. Ezért azt mondjuk, hogy majdani művészeti törvényben a munkáltató és munkavállaló közötti viszonyrendszer számít, ha az utasításos, azaz alá-fölérendeltség jellegű, akkor az munkaviszony vagy közalkalmazotti viszony lehet csak. Mi azt szeretnénk, hogy a munkavállalói jogok terjedjenek ki, mindenki egyforma legyen, s az egész rendszert horizontálisan lehessen szemlélni. Szeretnénk azt, hogy a kollektív szerződés is minden munkavállalóra kiterjedjen és ezáltal is megakadályozhassuk azt, hogy az embereket kényszervál-

lalkozóvá tegyék, s valóban csak az legyen vállalkozó, aki abban a formában kíván működni.

KÖZALKALMAZOTTI BÉREMELÉS A ZENEKAROKNÁL

A zenekarok esetében ez a béremelés óriási eredmény. Az előző kongresszuson is számos felszólalás erősítette meg az önkormányzati együttesek hátrányos helyzetét, s nagy előrelépés, hogy a vidéki önkormányzatok által fenntartott zenekarok jelentős béremelést kaptak. Van, ahol ez lényegesen több is, mint ötven százalék, hiszen általában ezek a muzikusok az F besorolásba tartoznak. A fizetésemelés a nem művészeti munkakörökben dolgozókra is kiterjed.

Büszkék vagyunk arra, hogy a nem közalkalmazottként működő együtteseknél is értünk el eredményeket.

A többségi állami vagy önkormányzati tulajdonú Kht.-ként vagy alapítványként működő zenekaroknál is – a kulturális ágazati átlagos emelkedésnek megfelelő fejkvóta szerint – emelkednek a fizetések.

A Rádiózenekarnál és a MÁV Zenekarnál mire jutunk, ma még nem tudom, de mi mindenesetre ott is igyekszünk magasabb bérhez juttatni a muzikusokat. Is bízunk abban, hogy ki tudunk harcolni számukra is valamilyen béremelést.

A MŰVÉSZETI TÖRVÉNY ÖSSZEFOGLALÁSA

Munkajogi szempontból a munkavállaló jelleget kell erősíteni, bővíteni a juttatásokat.

A foglalkoztatási törvényen úgy változtatni, hogy a művészek (azok is, akik nem közalkalmazottak) mehessenek munkanélküli-segélyre, s igénybe tudják venni az összes egyéb kedvezményt is. Adójogi szempontból is jó lenne kedvezőbb helyzetet teremteni, erre is számos javaslatot fogalmaztunk meg, többek között azt is, hogy a foglalkozással kapcsolatos költségeket munkaviszony mellett is el lehessen számolni. Ez a javaslat még mindig nagyon messze van a Írország példájától, ahol 1969 óta a szerzők és előadóművészek jövedelme adómentes.

A társadalombiztosítás tekintetében ismét megkíséreljük az ún. szakmai nyugdíj intézményét, a fúvósok mellett a zenészek teljes körére kiterjeszteni.

Lejegyezte: R. Zs.

Opera – ismét

Kovács János megbízott főzeneigazgató a dalszínházi változásokról, helyzetekről

„A legfontosabb, hogy végre nyugalom legyen az Operában”

Görgey Gábor, a kultusztárca vezetője június 27-én leváltotta a Magyar Állami Operaház előző vezetését, és december 31-ig Szinetár Miklóst nevezte ki megbízott főigazgatónak, a megbízott főzeneigazgató pedig Kovács János lett. Ezt követően a máskor csendes nyári hónapok folyamatos munkával teltek, s számos változással vette kezdetét az új évad.

Ön többször kijelentette, nem vezetőalkat, mégis igent mondott a megbízott főzeneigazgatói posztra. Miért döntött így?

– Azért vállaltam el, mert átmeneti időre szól, s mert többed magammal együtt szörnyűnek ítélték az operaházi helyzetet. Úgy véltem, így tudok a legtöbbet segíteni. Egyébként nincs karriervágyam, az igazi óhajom az, hogy karmesterként előbb-utóbb kinőjem magam. Ráadásul tartottam attól, hogy azok, akik hosszú ideje vezetőpozíciókra jelentkeznek a dalszínházban, nem annyira az Opera, hanem saját maguk érdekeit tartják szem előtt. S ez, ebben a mostani, iszonyatosan leromlott helyzetben nem lenne jó.

– Milyen változtatásokkal kíván javítani a jelenlegi állapotokon?

– A legfontosabb teendőmnek azt tartom, hogy a kórusnál és a zenekarnál visszaállítsam az eredeti állapotokat. Tudom, mindez úgy hangzik, mintha a jó, újtó akciók után rossz értelmű visszarendeződésről lenne szó. Győriványi Ráth György zenekar- és kórusztérválasztásával azonban utólag sem tudok egyetérteni. Ő, mintha csak fesztiválprodukciókban gondolkodott volna, létrehozott egy jó kórust és jó zenekart, s a többiekkel pedig nem sokat foglalkozott. A jó együttesekkel, mint a stagione-típusú színházakban, valóban kiemelkedő előadásokat lehet produkálni, itt azonban huszonhét esztendeje, mióta az Operaház tagja vagyok, repertoár-szisztémájú operajátszás folyik. Ennek minőségével, működésével az elmúlt időkben magam sem voltam elégedett. Mégis úgy gondolom, nekünk most az a célunk, hogy amennyire lehet, egyenletes színvonalon játsszunk mind a két színházban. Egy teljes szezonon keresztül csak a legjobb minőségű előadásokat lehet-

len produkálni, de normális, magas szinten igenis lehet muzsikálni. S miután évtizedek óta itt vagyok, tudom, hogy mindez nem elképzelhetetlen.

– Ahogy azonban ön is említette, az utóbbi évtized alatt folyamatosan romlott az előadások színvonala. Mit tudnak tenni ez ellen?

– Ez a fokozatos hanyatlás a nyolcvanas évek óta figyelhető meg a dalszínházban, akkor alakult ki ugyanis az a helyzet, hogy sokkal kevesebb előadást játszunk nagyon-nagyon énekes létszámmal. Persze ezek részletkérdések. Mindig elmondom, szeretném egyszer megélni, hogy jól csináljuk a repertoár-szisztémájú operajátszást, mert azt vallom, hogy ez nem lehetetlen.

– Egyik interjújában azt nyilatkozta, hogy kétségbe ejtette a bécsi operaház budapesti vendégjátéka, s szeretné, ha A rózsalovag tízedannyira jól szólalna meg itthon, mint a Staatsoper művészeivel. Mi az oka ennek a különbségnek?

– Azt is hozzátettem, hogy láttam, mindez nem boszorkányság. A bécsiek egész egyszerűen tudták a darabot, s tudták a mieink is, ha lenne elég idő a próbákra, gyakorlásra. Az elmúlt, előző vezetés fémjelezte szezonban minderre azt az extrém megoldást találták ki, hogy egy darab, egy zenekar. Ez egy stagione-rendszerben magától értetődik, a repertoárszínházban azonban nagyon nehezen, csak statáriális intézkedésekkel kivitelezhető, s igazán akkor sem működik jól.

– Erről néha Szabó István Találkozás Vénusszal című filmje jut az eszembe, az a rész, amikor a karmester felháborodottan kéri számon a zenekaron az előző napi utasításait, s erre a zenészek azzal védekeznek, hogy akkor mások voltak beosztva az együttesbe.

– Sajnos, nem láttam a filmet. Ha azonban ezt az „egy darab-egy zenekar” rendszert megtartanánk, akkor egy zenészre lebontva mindez azt jelentené, hogy mondjuk egy szólóklarinétos egy szezon alatt öt operát játszik el, darabonként ötször, hatszor. Megőrül az unalomtól, belemerevedik abba, hogy egyféleképpen kell játszania, mert ráadásul még a karmester is mindig ugyanaz. Arról nem is beszélve, hogy bármi más, izgalmas, érdekes szakmai feladat adódik, nem tudja elvállalni, mert bele van kényszerítve ebbe a rendszerbe. Szemben az általam jónak tartott megoldással, mely szerint egy jól működő színházban mindenkinek meg kell tanulnia azokat a darabokat, amelyeket repertoárszerűen játszunk. Természetesen közepesen nehéz művekre gondolok, hiszen a Ringet vagy a Salomé minden egyes alkalommal újra és újra meg kell tanulni. S az ilyen nehézségű darabokat valóban érdemes blokkokban játszani. De a többi operát, a Bohémélettől A varázsfuvoláig, el lehet és kell is olyan szinten sajátítani, hogy abba bárki bármikor be tudjon „ülni” és a saját szintjén – ami akár nagyon magas minőség lehet –, képes legyen ellátni a feladatát. A változatosság gyönyörködtet, s művészileg is kamatozó. S az egyes művek visszahatnak a többire is, másképpen játszik az, akit többféle előadásnak a részese. Ez különbözteti meg a színházat a fesztiváltól. Egy adott időszakban tartó programsorozatnál az utolsó hangig mindig mindent megbeszélnek, alaposan begyakorolják, s négyszer, ötször játsszák el az adott produkciót. Ennek azonban nem az az ellentéte, hogy nálunk valaki bármikor, bármire beülhet a zenekarba, s a lehető legalacsonyabb szinten muzsikál. Azért mondom ezt, mert amikor az előző vezetéssel folyt a csetepaté, mindig ezt vágták a fejünkhöz. Nekünk sem jó az, ha rosszul szól a zenekar, vagy a kórus, ha

nem sikeres az előadás. Visszatérve az „egy zenekar-egy darab” modellhez, ez nemcsak a zenészekre, hanem a karmesterekre is vonatkozott. Az előző vezetéstől én például meg-tisztelő feladatokat kaptam, de a munkám a következő szezonban abból állt volna, hogy január-februárban a Ringet vezénylem, áprilisban a Parsifalt, júniusban pedig a Toscát. S emellett lett volna hét hónap szabadedőm, amikor azt teszek, amit akarok. Viszont én úgy képzelem az életemet, hogy egy szezonban nyolc-tíz előadást dirigálok, s szívesen vezénylem A varázsfuvolát, a Bohéméletet vagy a Szerelmi bájítalt. Egy muzsikos attól érzi jól magát, hogy művészileg „mindenevő”, s egy szezonban nem egy darabot játszik el, hanem húszat és mindegyiket megtanulja.

– *A Bécsi Filharmonikusoknál presztízs-kérdés, hogy mindenki úgy menjen a próbára, hogy már tökéletesen tudja a darabot. Ez ön szerint elérhető lesz nálunk is?*

– A mi zenekarunk, is kiválóan tud muzsikálni. De a felemelt állami támogatás csak az elmúlt szezonban érkezett meg. Nagyon sokat segített volna, ha a zenekar és a kórus korábban is megbecsült együttesnek, s a komolyzenei élet páriájának érezte volna magát. Jobb anyagi feltételek mellett könnyebben elérhető, hogy valóban presztízs-kérdés legyen, ki az, aki teljes darabtudással érkezik a próbákra. Ne tagadjuk, korábban éppen a megbecsülés hiánya miatt esett a muzsikosok önbecsülése.

– *S gondolom, problémát jelentett az is, hogy a korábbi operaházi fizetésekből nem lehetett megélni. Ezért kényszerültek sokan arra, elvállaljanak bármilyen fellépést, s adott esetben a tanítványaikkal helyettesítsék magukat a zenekarban...*

– Az Operaház mellett gyanítom, hogy ezután is fognak különböző fellépéseket vállalni, annyi pénzt ugyanis az állam sosem tud fizetni, hogy azt lehessen mondani, senki sem mehet máshová. A dalszínháznak kell a legelsőnek lennie, a fennmaradó időben pedig lehet máshol is muzsikálni. Szerintem a kardinális kérdés az, hogy amikor valaki bejön a próbára, akkor legyen kedve a zenéléshez, érdekelje az, amit csinál. Természetesen azért arról sem szabad elfelejtkezni, hogy az utóbbi időben is sokan akadtak az Operában, akik hősiiesen helytálltak. Azokat a kollégákat pedig, akik úgy jártak be az Ybl-palotába, mintha kényszermunkát kellene végezniük, azokat pedig csak sajnálni tudtam.

– *Mit lehet ez ellen tenni? Talán erre vonatkozik egy másik nyilatkozata, amelyben azt*

mondta:” Magasra kell tenni a mércét, s ahol nem megfelelő a színvonal, ott egy idő után cserélni kell az embereket.”

– Arra gondoltam, hogy először ki kellett volna osztani a kormánytámogatásnak köszönhető, emelt fizetéseket, pontosan azért, hogy a zenészeknek végre ne kelljen a megélhetésért küzdeniük. Kezdtük volna el így, ahogy vagyunk, jól dolgozni. Ez ambicionálta volna a muzsikosokat, s jobb munkaszervezéssel el lehetett volna azt is érni, hogy olyan karmester próbáljon, aki erre képes is. Nem is kellett volna mást tenni, s máris óriásit javult volna a színvonal. Jó hangulatban máris más-képp folyik a munka. Sajnos, ezt a módszert az elmúlt időszakban nem próbálták ki.

– *Most az új vezetés, amelynek ön is tagja, ezt igyekszik megvalósítani?*

– Igen. S igyekszem elérni, hogy a jövőben a műsortervezésnél a zenekar szempontjait is figyelembe vegyék. Ezért egyébként már több éve lobbizok, eddig sajnos sikertelenül.

– *Milyen szempontok ezek?*

– Nagyon egyszerűek. Amikor ugyanis összeáll egy egyéves terv, akkor azt a megvalósíthatóság szempontjából ellenőriztetik a műszaki igazgatóval, megvizsgálják azt is, hogy az énekesek, karmesterek, rendezők szerződéseiben rendben vannak-e, sőt még a kórusokkal is egyeztetnek alapfokon, nehogy egy este mindkét házban olyan darab legyen műsoron, amely nagy létszámú kórust igényel. A zenekar azonban a legutolsó szempont, s arra nem figyelnek oda, hogy hogyan tudja az együttes az adott szezont megvalósítani. Egyik kollégánk tizenöt esztendeje felmérést készített arról, hogy a muzsikosok közül kinek hány próbára van szüksége az egyes darabok eljátszásához, ahhoz, hogy a zenekar a saját színvonalán teljesítsen. Érdekes eredmények születtek. Ezt azért hangsúlyozom, mert nálunk éppen az volt az utóbbi időben az alapvető probléma, hogy a zenekar mélyen saját színvonala alatt teljesített. Gyakran egyébként rajta kívül álló okok miatt.

– *Pedig az együttes adott esteken valóban kiválóan tud muzsikálni. A Bad Kissingeri Fesztiválon például, ahol a világ vezető művészei lépnek színpadra, többször aratott nagy sikert a Budapesti Filharmoniai Társaság, azaz az Opera Zenekara, s megállapították róluk, hogy kivételes módon tudnak operát kísélni.*

– Rögtön hozzáteszem azt is, hogy ez a „mélyen alatta játszanak tudásuknak” csupán az átlagra vonatkozik. Emellett akadt jó pár

nagyszerű este is az utóbbi évtizedekben. Ki lehet emelni például Szimonov szenzációs Trisztánját, Fischer Iván remek Don Giovanniját vagy Gardelli legendás produkcióit. Sajnos azonban nincs mindig ilyen dirigens, s a legtöbbször nem adatik meg, hogy a zenekar annyit próbáljon, amennyire szükség lenne. A zenekari kollégáim ezt egyébként úgy fogalmazták meg, hogy minek húsz Denevér-próba, miközben csak három Salome-próbára jut idő. Természetesen tudom, hogy milliónyi szempont alapján áll össze az éves műsor, de a mindenkori vezetésnek ugyanolyan súllyal kell figyelembe vennie a zenekar szempontjait, mint az összes többi. S megfelelő mennyiségű próbával, ha az együttes jó állapotban van, s jó a karmester is, valóban születnek remek, sőt, legendás előadások. Jó példa erre a japán turné, amelyen az együttes egy része az év elején vett részt, s a jó légkörben, jó körülmények között még kevés próbával is kiválóan tudott muzsikálni zenekarunk.

– *Az előző főzeneigazgató, Győrványi Ráth György meghallgatott minden zenészt, kórustagot, s a minősítés során elért pontszámok alapján lettek rangsorolva a fizetések és ennek alapján lett Erkel Színházba illetve Operaházba beosztva a tagság. Mindez most mennyiben változik?*

– Szerencsére a bérrendezésnél el lett különítve egy tartalék keret, s ebből azokat az igazságtalanságokat, személyeskedéseket, amely a fizetések megállapításánál történt, orvosolhatóak. De, természetesen senkinek sem fog csökkenni a fizetése. Miután huszonhét esztendeje dolgozom a dalszínházban, a kollégáim teljesítményét igazán alaposan ismerem, s így nem nehéz arról döntenem, hogy ki milyen művész, ki hogyan tud muzsikálni. Ami némileg nehéz feladatot jelent, az az, hogy a minősítések során tizenkét Erkel színházbeli muzsikust soroltak az operaházi együttesbe, s ezeket a kollégákat most meg kell kérnem arra, üljenek vissza korábbi helyükre. Így tudjuk ugyanis azt a méltánytalanságot orvosolni, amely az együttes nagyobb részét érte. Természetesen, ez nem jelenti azt, hogy nem lesz alkalmuk az Operaházban is muzsikálni, ha akad egy-egy darab, amelyet szívesen játszanának az Ybl-palotában, akkor ennek meg fogjuk találni a megfelelő formáját. Egyébként már a nyár során tárgyaltam néhányukkal, s mind egyikük megértette a helyzetet. A nagyobbik gondot az operaházi kórus jelenti. Azok ugyanis, akik az Andrásy úton maradtak, valóban kiváló együttest alkotnak, s ők a jövőben is szívesen énekelnének ebben a felállásban. Erre részben lesz is lehetőség, néhány darabban, pél-

dául a Macbethben, ez a válogatott társaság énekel majd. A többi esten viszont a megszo- kott felállásban lép színpadra a kórus, már csak azért is, mert ennyi új ember nem tudja ilyen rö- vid idő alatt az összes rendezést megtanulni, s vannak olyan darabok, amikor szükség van a kar kiegészítésére is. Bízom azért abban, hogy lassan helyreáll a béke és a nyugalom.

– *A kultusztárca döntése szerint az önök megbízása december 31-ig tart, s az ősz folya- mán kiírt pályázat győztese vagy győztesei ja- nuár 1-jétől veszik át a dalszínház vezetését. Ön milyen pályázatot tartana jónak?*

– Mindenképpen olyat, amely tiszteletben tartja ennek a háznak a hagyományait, eddigi működését. Úgy vélem, szükség van az alapí- tó okirat módosítására, s ismét csak a főigaz- gatói posztra kell pályázatot kiírni. Az eltelt időszakban bebizonyosodott a kétszemélyes vezetői modell működésképtelen. Ide, egy ek- kora házhoz, egy jó vezetői csapat kell, s olyan

irányítóra van szükség, aki nagy tapasztalatok- kal, megbízható értékítélettel rendelkező mű- vész, s aki már nem a saját ambícióit akarja ki- élni, hanem valóban képes arra, hogy az Operaház érdekeit tartsa szem előtt. Minden területnek kell hogy legyen felelős vezetője, s ezek az emberek egymással egyeztetve kell hogy irányítsák a dalszínházban folyó munkát. A mostani megbízott vezetői négyes, Szinetár Miklós főigazgató, Petrovics Emil művészeti tanácsadó, Fülöp Attila művészeti főtisztár és jómagam meg is állapodtunk abban, hogy nem hozunk anélkül döntéseket, hogy azt előtte egymással nem beszéljünk meg. Egyelőre úgy látszik, hogy mindez jól funkcionál.

– *Ha a Nemzeti Kulturális Örökség Minisz- tériuma mégis főigazgatói és főzeneigazgatói pályázatot ír ki, ön is az aspiránsok között lesz?*

– Nem, nem akarok pályázni. Ahogy ugyanis korábban is elmondtam, valóban nem

tartom magam vezetőalkatnak. Ha meg lesz az új vezetőség, örömmel leszek ismét egyike a karmestereknek.

– *Az év végéig azonban még ön a főzene- igazgató. Mikor lesz elégedett a működésével?*

– A legfontosabbnak azt tartom, hogy végre megnyugodjanak a kedélyek, s béke legyen a dalszínházban. Mindenki végre már csak azzal foglalkozzon, ami a dolga. Remélem érzékelhe- tő lesz, hogy ilyen körülmények között is lehet nagyon színvonalas munkát végezni. A legna- gyobb álmom egyébként az – remélem előbb- utóbb valóra is válik –, hogy az Erkel Színház ismét teljes kapacitással dolgozzon, s a Köztár- saság téri teátrumban ne csak a hét egyik felé- ben tartsunk előadásokat. Ez az egyetlen záloga annak, hogy a magánénekesi társulat a helyére kerüljön, hiszen így a legjobb művészeink nem évi tíz-tizenkét esten lépnek színpadra, s ezáltal az előadások színvonala is még inkább emel- kedni fog. R. R.

Kié lesz az új koncertterem?

Eltérő szakmai vélemények

Monumentális, lenyűgöző épület a Duna partján, tágas próbaszobákkal, kényelmes kiszolgálóhelyiségekkel és ezernyelcszáz férőhelyes nagyteremmel. A tervrajzok szerint különleges formájú zenepalota születik majd, amellyel régi álma teljesül a muzikusoknak és a komolyzene szerelmeseinek. Ha minden a megfelelő ütemben halad, akkor már 2004 őszén felcsendülhet a muzsika a Nemzeti Koncertteremben. Mégis akad az új épülettel kapcsolatban néhány megválaszolatlan kérdés, s van néhány olyan pont is, amelyben nincs egységes véleményen a szakma.

Kovács Géza,
a Nemzeti Filharmonikusok igazgatója:

Amikor megszületett az ötlet, hogy a volt EXPO területén városrész épüljön, színház- zal és egy olyan kulturális tömbbel, amely- ben a Hagyományok Háza, a Modern Magyar Művészeti Múzeum és a Nemzeti Koncertte- rem is helyet kap, gyorsan eldőlt az is, hogy ebben az új épületben kap majd otthont a mindenkor magyar kormány által fenntartott és jelenleg vagyonokért albérletben lakó Nemzeti Filharmonikusok Zenekar Énekkar és Kottatár is. Így végre orvosolják a nemze- ti zenei együttesek és a közszolgálatot ellátó kottatár több évtizedes elhelyezési gondját. Az építész, Zoboki Gábor tavaly mutatta be a terveit, s a rajzokon egy rendkívül szép és szakmailag is korrekt koncerttermet láthat-

tunk. Az épületben ráadásul az impozáns mé- retű nagyterem mellett ideális méretű zene- kari és énekkari próbatermeket, valamint ki- szolgálóhelyiségeket találni. Egyértelmű volt, hogy az új zenepalotában a Nemzeti Fil- harmonikusok találnak otthonra, mert a Vö- rösmarty téren lévő irodaépületet (ahol eddig nem igazán jó körülmények között dolgoztak az együttesek) a közeljövőben értékesítik és talán le is bontják. Erről szeptember utolsó napjaiban dönt az irodaépület tulajdonosi tes- tülete. Ha a gyors ütemezést választják, ak- kor már a jövő év végén ki kell költöznünk, ha pedig a másik variáció lép életbe, akkor 2004-ben kell elhagynunk az épületet. Utó- bi lenne az ideális megoldás, mert a Duna- parton épülő koncertterem műszaki átadása 2004 tavaszán lesz, így azon az őszön már az új otthonunkban indíthatnánk az évadunkat, s

addig sem kellene albérlőként valahol lak- nunk.

Egyébként a koncerttermet tervező és építő cég folyamatos konzultációt folytatott és foly- tat velünk, valamint a szakmai szervezetekkel, s a lehetőségekhez képest messzemenően fi- gyelembe vették az elképzeléseinket, kéréseinket. A terveiket látva meg kell állapítani, hogy valóban minden ideális az együttesek szem- pontjából. S bár az utóbbi néhány hónapban különböző híresztelések kaptak szárnyra annak kapcsán, hogy végül is ki költözhet be a Nem-zeti Koncertterembe, a szeptember elején tar- tott, évadnyitó társulati ülésünkön a NKÖM képviselőjében Vass Lajos közigazgatási ál- lamtitkár elmondta, a ház a Nemzeti Filharmo- nikusok otthona lesz. Arról azonban nincs még döntés, hogy ki lesz az ottani programok szer- vezője, ki rendelkezik a koncertterem fölött.

A legnagyobb kérdést és egyben problémát pedig éppen ez jelenti. Így ugyanis még nem lehet tudni, hogy hogyan, mi módon történik a terem használata, bérlése. Nem tudni, hogy kitől kell időpontot kérni, hogyan történik majd maga, a koncertszervezés. Egy ekkora termet csak akkor lehet nyereségessé tenni, ha állandóan, minden nap kiadják. Most még azt sem tudjuk, mennyi lesz a bérlési díja. Vajon nekünk, mint ott lakó együttesnek ingyenes, vagy a Concertgebouw mintájára kedvezményes lesz-e a terem használata, vagy ugyanúgy és ugyanannyit kell-e érte fizetnünk, mint a többi zenekarnak?

Ha megkapnánk a koncertrendezési jogot, akkor a programigazgatás a mi felelőségünk lenne, ám ezzel sem az előző, sem a mostani kormány nem kecsegtetett soha bennünket. Az építkezés ütemezését a kultusztárca részéről Ács Tamás, a NKÖM helyettes államtitkára felügyeli, a tartalmi előkészítéssel azonban jelenleg senki sem foglalkozik. A műsor összeállításával pedig már most el vagyunk késve. Olyan programokat kell ugyanis ezen az új helyszínen összeállítani, melyek miatt a közönség szívesen látogat majd el a Duna-partra. Világstárokat kell szerepeltetni, rendkívül, vonzó műsorokat, eseményeket kell szervezni, hiszen az eddigi, megszokott koncertekkel nem lehet nap, mint nap megtölteni az ezernyolcszáz férőhelyes termet. Rendkívül erős marketingre van szükség. Ráadásul étellel kell megtölteni a környezetet, éttermekkel, kávézókkal, boltokkal, hogy egy igazi kulturális centrum szülessen a Duna-parton, olyan, amilyen Manchesterben vagy Londonban működik.

Gondot jelent az is, hogy a zenekarok évekkel előre dolgoznak, s nekünk most már a 2004–2005-ös szezontól kellene összeállítanunk, amit azonban nem tudunk megtenni, hiszen nem tudjuk, hány estére kapjuk meg a koncerttermet, s ugyanilyen gondot jelent a költségvetés tervezése is. Azt sem tudjuk, hogy a Hagyományok Házától az ott épülő kamaratermet hány alkalommal vehetjük majd igénybe és milyen feltételekkel. Kérdés az is, hogy ennek a teremnek az akusztikája egyaránt megfelelő lesz-e népzenei műsorokhoz, szólóestekhez vagy mondjuk barokk operákhoz. Ráadásul egy Zukermannak vagy egy Bellnek már három esztendőre előre megtelik az előjegyzési naptára. Ha most nem tudom megmondani, mikorra hívom meg, akkor más felkéréseknek tesz eleget, a mi közönségünknek pedig nélkülözni kell őt is, más sztárokat is... A Nemzeti Koncertterem másfajta programot is igényel, hiszen sokszor még a kilencszáz férőhelyes Zeneakadémia is túl nagy, bizonyul egy-egy műsorhoz, ezért ezen az új

helyszínen populárisabb koncertekre van szükség, hogy azok érdeklődését is felkeltse, akik egyébként nem járnak hangversenyekre. Ilyen szellemben kell megtervezni a bérlésozintokat is. Ehhez fokozott és jóval költségesebb PR és marketing munkával kell számolnunk, hiszen kétszer annyi néző érdeklődését kell felkeltenünk. Ha mindennek idén januárban kezdjük el a szervezését, már akkor is túl késő lenne.

Fischer Iván, a Budapesti Fesztiválzenekar zeneigazgatója:

„Az új koncertterem akkor szolgálna valóban a közönséget, ha ott független igazgató dönthetne: az zenéljen itt, aki jó, akit a közönség hallani akar. Sajnos, azt hiszem, nem mondok meglepőt, de itt is a szépen hangzó frázisok mögött önző és kicsinyes érdekek bújnak meg.

Az előző kormány összekötötte az épülő koncertterem ügyét az általuk kiemelten támogatott Nemzeti Filharmonikusokkal. Nem mindenkinek, nem valamennyi magyar zenekarnak terveztek otthont, hanem kedvenceiknek. A terv az volt, hogy „nemzeti”-nek kinevezett zenekar beköltözik az emeletre, és igazgatójuk egyben az új, nemzeti koncertterem igazgatója is lesz.

Most az új kormány dönt a terem sorsáról, de őket is erős szakmai lobbistáknak ostromolja. A Nemzeti Filharmonikusok panaszkodnak, nincs próbatermük, irodájuk. Bérelhetnének, építhetnének maguknak, de egyszerűbb államháztartásból azt kérni, hogy költöztessék be őket az új zenepalotába. Az, hogy ez se nem gazdaságos, se nem igazságos, most nem lényeges.

A jövő kiszámítható. Mivel a terem működtetését óhatatlanul az ott lakó zenekar érdekei határozzák majd meg, a többiek háttérbe szorulnak. Mi is arra kérjük majd a Fesztiválzenekar közönségét: jöjjenek továbbra is a Zeneakadémiára.

Igazi változás akkor történik majd, ha a kulturális minisztérium nem az ötvenes években létrejött állami intézményekért érez majd csak felelősséget, hanem az egész magyar kultúráért.

Strém Kálmán, a Magyar Hangversenyrendezők Egyesületének elnöke:

Budapesten – de ez szinte az egész országra elmondható – soha nem épült igazi hangversenyterem. Éppen ezért nekünk nagyon régi vágyunk volt, hogy készüljön végre egy ideális koncertterem. Először a Pesti Vigadónál reménykedtünk abban, hogy ott majd lesz egy jó helyszínrünk, de ez sajnos nem valósult meg. A terem kicsi, valamikor ezerhatszázan fértek el,

ma már csak hétszáz, ráadásul rossz az akusztikája is. A Budapesti Kongresszusi Központ sem koncertezésre készült, s hiába toldozták-foldozták az akusztikáját, sokat nem tudtak rajta javítani. Az Erkel Színház sem a hangversenyrendező álma. A Zeneakadémiát nagyon szeretjük, kiváló helyszín, de oda összesen csak ezer ember fér be, míg a szomszédos Bécsben két kitűnő, kétezer személyes termet is találni. Ráadásul a Zeneakadémiánál a méret mellett az is problémát jelent, hogy bár az akusztikája Beethovenre például kitűnő, a pódiumán el sem fér egy olyan zenekar, amely Richard Strauss, Wagner, Bruckner vagy Berlioz-darabot játszik. Éppen ezért most egy olyan termet akartunk, amelyben mindenféle korszak művei a legjobb akusztikai körülmények között hangzanak el.

Az új koncertterem építész, Zoboki Gábor először is azzal gyakorolt rám jó benyomást, hogy a világ legjobb akusztikus tervezőjének tartott céget kérte fel erre a munkára. A másik dolog, amellyel bizalmat ébresztett, az az volt, hogy rendkívül jártas zenében. Énekelt Hollerung Gábor és Vashegyi György kórusában is, részese volt számos kiváló produkciónak, emellett rendszeres hangversenylátogató. Nemcsak Budapest, hanem a világ összes neves koncerttermét jól ismeri. Elkötelezett híve a zenének, s nagyon bízunk abban, hogy jó hangversenytermet fog építeni.

Egy vitás kérdés rögtön a tervezés első szakaszában már akadt, eltérő vélemények voltak ugyanis arról, hogy mekkora legyen a Nemzeti Koncertterem. Többen úgy vélekedtünk, hogy legalább annyi személyt el kell tudnunk helyezni, mint egy bécsi teremben. Nekünk ugyanis eleve kisebb a bevételünk, s csak abban bízhatunk, hogy a közönség fizetőképessége, a nem túl távoli jövőben utoléri a bécsi publikumét. Némi kiegyenlítődés már elkezdődött, érzem a jeleit. Úgy gondolom, kell egy ilyen nagyságú terem, mert ha mindig kisebb közönséggel számolunk, mint a császárváros, akkor egy-egy világhírű művész meghívása nekünk mindig több pénzünkbe kerül majd, mint a határ nyugati oldalán. Sokan azok közül, akik a kisebb méret mellett voksoltak, abból indultak ki, hogy ma nincs olyan érdeklődés, mint húsz évvel ezelőtt. A hangversenylátogatók száma a hetvenes évek végén volt a legmagasabb, s az azóta eltelt két évtized alatt az érdeklődés lényegesen csökkent. Napjainkban gyakran megesisik, hogy még a legjobb koncertekre sem lesz tele a Zeneakadémia, tehát még ezer nézőt sem vonzanak a hangversenyek. Én azonban erre azt mondom, hogy amikor száz évre előre terveznek egy termet, akkor nem lehet egy olyan

tendenciából kiindulni, ami az elmúlt húsz évre jellemző volt, ma már azonban nem igaz, hiszen az utóbbi időben ismét nőtt a hangversenyek látogatottsága. A tendenciák megfordultak. A nagy terem mellett szóló másik érv pedig az, hogy a múlt század húszas-harmincas éveiben Budapest a világ legfontosabb zenei városai közé tartozott. Amikor egy Yehudi Menuhin vagy egy Pablo Casals feltűnt a zenei életben, akkor szükségét érezte, hogy bemutatkozzon a magyar fővárosban is, akkoriban ugyanis Budapest a nemzetközi zenei élet fontos helyszíne volt. Ha a londoni BBC Zenekara európai turnéra indult, s négy helyszínen szerepelt, akkor abból az egyik Bécs és Berlin mellett biztosan Budapest volt. Itt élt ugyanis Bartók, ismert volt a Zeneakadémiánk és sok magyar művész vitte hírlinket a világba. Ez persze a regionális szerepből is táplálkozott, hiszen az I. világháború előtt Budapest volt a Kárpát-medence központja. Ha Európai Unióban gondolkozunk, akkor a magyar főváros nyilvánvalóan vissza fogja szerezni ezt a szerepet. Mi pedig szeretnénk megint visszaállítani a magyar főváros zenei rangját. Ha össze akarom hasonlítani az egykori és mai állapotokat, akkor azt kell mondjam, a múlt század elején a tíz legfontosabb város egyike volt Budapest, ma pedig talán azt mondhatjuk, hogy benne van az első ötvenben. Ennek részben a korábbi elzártság az oka, másrészt pedig az, hogy ma sincs nagyon pénzünk a negyvenötvenezer dolláros gázsikra (a közönségnek nincs is ilyen fizetőképessége) és a művészek el is szoktak attól, hogy Budapestre kell jönniük. Hatvan évig ugyanis nem volt fontos, hogy nálunk muzsikáljanak. Visszaszerezhetjük azonban az egykori rangunkat, ha mostantól erre odafigyelünk. Mindehhez kiváló kiindulópont egy remek koncertterem. Lényeges, hogy ezt az új hangversenyhelyszínt úgy vezessük be, hogy már rögtön az elején nyilvánvalóvá váljon az egész világ számára, nagyon fontos új helyszíne született az európai zenekultúrának. A legkiválóbb magyar művészek fognak itt bemutatkozni, másrészt pedig meg kell hívni a Nemzeti Koncertterembe azokat,

akik a világ zenei életének irányadó személyiségei. Fontosnak érzem, hogy olyan sorozattal nyisson a zenepalota, ami emlékeztet a terem megszületését. Hozzáteszem, hogyha a múlt évben elkezdtek volna az előkészületeket, akkor is elkéztünk volna, de a mai napig sem történt semmiféle előkészület, s azt sem lehet tudni, hogy kinek kell ezeket az előkészületeket megtenni. Emiatt most még sokkal jobban el vagyunk késve. Én, mint a Hangversenyrendező Egyesületének elnöke, már az előző kormány minisztériumát és a mostanit is megkerestem, leveleket írok, hogy el vagyunk késve, tessék tenni valamit, eddig azonban mégsem történt semmi.

A koncertteremmel kapcsolatos másik vitatéma az volt, hogy annak rendelkeznie kell kamarateremmel is. A Nemzeti Koncertterem esetében azonban külön nem terveztek ilyet. Mivel azonban az épületkomplexum három létesítményből áll, s ezek nincsenek egymástól elzárva, megnyugvással vettük tudomásul, hogy a Hagyományok Házának lesz egy hat-száz személyes, a Modern Művészeti Gyűjteménynek pedig egy kétszáz személyes terme, így tehát kisebb koncertek rendezésére is van lehetőség. Sokan felvetették azt is, némileg jogosan, hogy mi a huszonegyedik században egy tizenkilencedik századi koncerttermet építünk, hiszen ez a cipősdoboz forma korábban volt kedvelt. Budapesten azonban eddig még ilyen sem született, s ezeknek a tereknek kiváló az akusztikájuk. A Hagyományok Házának terme pedig mobilabb berendezésű lesz, s így alkalmassá válik a kortárs művek előadására is.

Én annak nagyon örülök, hogy az Állami Hangversenyzenekar, alias Nemzeti Filharmonikusok, végre megfelelő székhelyhez jut. Nem lenne méltó ezt elvitatni tőlük. Magam, mint az ÁHZ volt szakszervezeti titkára, sokat foglalkoztam a Vörösmarty téri elhelyezéssel és pontosan tudom, hogy mennyire alkalmatlan volt az a hely. Egy zenekar esetében sokat számít, hogy ugyanott tud próbálni, ahol koncertezik. Úgy gondolom, ez a nagyon régen koncertező együttes megérdemli, hogy méltó elhelyezést kapjon.

Ha azonban ez az együttes nagyon sokat koncertezik, akkor sem tart ötven-hatvan hangversenynél többet egy szezonban. Még ha vendégeket hívnak, szólóesteket is tartanak, akkor is csak egy töredékét veszik igénybe egy ekkora terem kapacitásának. Mindenképpen kell tehát egy olyan független iroda, amely a szabad napokat hasznosítja, egy olyan menedzsmant, amelynek az a dolga, hogy itt méltó műsorokat tartsanak, s olyan zenekaroknak adják ki a termet, akiknek nagy szerepük van a hazai és a nemzetközi zenei életben. A Budapesti Fesztiválzenekarnak például speciális szerződést kellene kapnia, amelynek értelmében elegendő lehetőséget kapnának próbára, s jó, hétvégi időpontokat a koncertjeikhez. De ugyanez vonatkozna a Rádióra, a MÁV, a MATÁV és a többi zenekarra is. Szerintem az első időben nem az lesz a gond, hogy túl sokan jelentkeznek, hanem inkább az, hogy túl kevesen. Ha ugyanis továbbra is rendelkezésünkre áll a Zeneakadémia, akkor a zenekari koncertek egy részét továbbra is ott tartja mindenki, hiszen ez számos programhoz ideális helyszín. Így nem lesz könnyű megtölteni tartalommal azt a négyszáz lehetőséget, amikor játszani lehet a Nemzeti Koncertteremben, hiszen egy ilyen termet jól ki kell használni.

Oda kell figyelni arra is, hogy ennek a háznak olyan költségvetés kell, ami nem nyomorítja meg a rendezőket. Nem lehet irreális bérleti díjat kérni. A költségvetésnek úgy kell működnie, miután ez kétszer akkora, mint a Zeneakadémia, hogy körülbelül annak a duplájáért, azaz a mai áron egymillió forintért kibérelhető legyen. Attól pedig különösen óvakodni kell, hogy rockkoncerteket, magyarnóta-estek vagy hasonló rendezvényeket szervezzenek az új hangversenyterembe. Vigyázni kell arra, hogy a Nemzeti Koncertteremnek különleges, a klasszikus zenéből kiinduló imázsa legyen.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma sajtóosztálya kérdésünkre azt válaszolta, hogy a tárca reményei szerint 2004-re elkészül a koncertterem, s a döntés részletein még dolgoznak.

Lejegyezte: Réfi

Magyar elnök az Európai Zenei Tanács élén

Közfelkiáltással **Schanda Beátát**, a Magyar Zenei Tanács képviselőjét választotta elnökévé az Európai Zenei Tanács 2002. szeptember 15-én Brüsszelben tartott éves gyűlése.

Az új hét tagú vezetőség további tagjai: **Dag Franzen**, a Jeunesse Musicales európai szervezetének igazgatója, **Sonja Greiner**, az Europa Cantat főtitkára, **Martin Prchal**, az Association Européenne

des Conservatoires, Academies de Musique et Musichochschulen főtitkára, **Thomas Rietschel**, a Német Zenei Tanács főtitkára, **Wouter Turkenburg**, a Jazz Iskolák Nemzetközi Szövetségének elnöke és **Timo Veijola**, a Zeneiskolák Európai Szövetségének képviselője.

Az UNESCO Nemzetközi Zenei Tanácsának regionális szervezete, mely jelenleg 30 nemzeti zenei tanácsot és 27 európai ill. európai érdekeltségű nemzetközi zenei szervezetet fog össze, határozatot hozott önálló jogi személyé alakulásáról, ezzel is erősíteni kívánja az európai zenei ill. kulturális ügyekben folytatott lobbitevékenységét.

Téli napforduló?

Beszélgetés a Pécsi Szimfonikus Zenekar működésének reformjáról, annak szükségéről és megvalósulásának esélyeiről Hamar Zsolt művészeti igazgatóval és vezető karmesterrel

– Az a hír járja, hogy Pécsen komoly zenekari átszervezéssel kívánják megújítani a tevékenységet, ezen keresztül a város zenei életét. Az ottani zenei tradíciók ismeretében talán az lehet az első kérdés, hogy mi tette szükségessé a változásokat?

– Minden reformtörekvésünket az a szándék indukálja, hogy az újonnan létrehozott struktúra áttekinthető, ezen belül pedig számon kérhető legyen. Ebben a pillanatban két nagy problémával küzd a zenekar: egyfelől több olyan tevékenységet kell egyidejűleg végeznie, amely mind szakmailag, a fejlődés szempontjából, mind pedig a munka megszervezését tekintve nem összeegyeztethető. Másfelől pedig, túrhetetlenül kevés pénzből kell gazdálkodnunk, élnünk.

A Pécsi Szimfonikus Zenekart jelenleg – kis állami segítség mellett – Pécs városa tartja fenn, a pénz fejében a szimfonikus zenekari munka mellett színházi munkát is el kell látnunk. Ez pedig szinte lehetetlenné teszi a tervezhetőséget, ami viszont elengedhetetlen, ha valaki komolyan veszi a dolgát. Egy zenekar csak akkor lehet igazán jó, ha legalább egy évre előre meghatározott munkarendet tudunk adni a zeneszereknek, amelyből pontosan tudhatják, hogyan ütemezett a munka, mikor vannak összp próbák, csoportos- és szólampróbák, kikérdezések, mikor van lehetőség otthoni gyakorlásra. Mindennek ellentmond a színházi működési rend, amely napról-napra változik és a legjobb szándékkal is legfeljebb egy hónapra ad nekünk munkatervet. Ugyancsak probléma a neves vendégművészek meghívása. Az ő naptáraik két-három évre előre beteltek és nekünk bizony ehhez kell az életünket, munkánkat igazítani.

Ami a kétféle munka szigorúan szakmai részét illeti, sem megnyugtató a helyzet. A színházi repertoár jelentős részét nem annyira az operák, hanem operettek és musicalek alkotják. Ebben az esetben viszont már nem egy, hanem inkább több „szakmáról” beszélhetünk. Azt elvárni mondjuk egy hegedűstől, hogy egyformán, anyanyelvi szinten játsszon Bachot, Brahmsot és Andrew Lloyd Webbert, hibás szemlélet. Olyan, mintha egy kosárlabda csapattól azt várnánk, hogy a kézilabda bajnokság is induljon, és ott eredménnyel szerepeljen.

A túrhetetlenül kevés pénz pedig rákényszerít bennünket, hogy az előbb említett két tevékenység mellett még egy harmadiknak is időt

szorítsunk, ezek az úgynevezett „megélhetési haknik”, melyeknek semmiféle szakmai haszna nincs, zeneileg és emberileg egyaránt káros hatásúak.

– Mi tehát a megoldás?

– Ma olyan világot élünk, amikor senki semmit nem várhat el, semmiféle támogatás, pénz nem jár alanyi jogon. Mi, akik az együttes jövőjéről gondolkodunk, egy kéttagozatú zenekar modelljében látjuk a helyzet megoldását, amit a nálunk adott 93 fős létszám lehetővé tesz. Szakmai érveinkkel felvértezve azt reméljük, hogy egy koncertet játszó és egy színházban dolgozó együttes létrehozását célzó terv elnyeri az önkormányzat támogatását és elvi, illetve anyagi segítséget remélhetünk.

Érzéseink szerint Pécs város vezetői szimpátiával és lelkesedéssel fogadják ötletünket, szándékaink kultúrpolitikai akarattal találkoznak, reményeink szerint a dolog a döntés előtti fázisban található. A bizottsági előterjesztések megtörténtek, a közgyűlési határozatra várunk. Pozitív válasz esetén az új működési rend január 1-jével elkezdődhet.

– Milyen arányban ülnék majd a muzikusok az egyik és másik zenekarban? Nem okoz-e majd nehézséget a gazdagabban hangszerelt művek megszólaltatása?

– A 73-22 arányt tartottuk a leginkább célra vezetőnek, de hangsúlyozom, hogy ez továbbra is egy intézmény, amelyben biztosított az átjárhatóság. Ha olyan művet játszunk, amelyben nem elég a 73 muzikus, természetesen a 22 fős színházi zenekarra támaszkodunk. Az elv, az anyagi háttér, kidolgozott mind a havi bért, mind a plusz juttatásokat illetően. Itt senki sem veszítheti el az állását, nem kerülhet egész állásból félállásba, senki nem kaphat az eddigi fizetésénél kevesebbet, legfeljebb többet.

– Mennyiben érinti ez a szimfonikus zenekar és a színházi együttes eddigi (közös) munkáját? A színházi zenekart alkotó 22 muzikus egyedül látja el feladatát, vagy vannak a színháznak saját, a szimfonikusoknál nem foglalkoztatott zenészei is?

– A színház repertoárjának túlnyomó része musical, amihez elég a 22 ember. Az opera illetve a balettrepertoárt továbbra a nagy zenekar játssza. Maga a színház egyébként kicsit lassan

ébredzik, talán még nem jött rá arra, milyen nagy lehetőséget kaphat a saját hatáskörében foglalkoztatott 22 muzikus „felajánlásával”. Így ugyanis nem történhet meg, hogy mások próbálnak és megint mások játsszák az előadást – mint ahogy az egyébként országsszerte jellemző. De mennyivel jobb teljesítményt lehet állandó társulattal nyújtani! A jobb előadások pedig jobban eladhatóak.

– Maga a terv egy nagyobb szabású átalakulás első lépése, vagy csak tízoltás, a pillanatnyi problémák gyors orvoslása?

– A Pécsi Szimfonikus Zenekar jövője – és hitem szerint még sok magyar zenekar jövője is – a regionalitásban rejlik. Ezt az utat már Európa-szerte bejárták és nem jelentett zsákutcát. A dolog lényege, hogy nem egyetlen város dolga a zenekar fenntartása, amely egyébként – amint azt a tájolás „intézménye” is bizonyítja – nemcsak egyetlen város számára teljesít feladatot. Németországban, ahol tehetősebbek a tartományok, úgynevezett tartományi zenekart finanszíroznak, természetesen az adott területet – régiót – ellátó munkára. Az olyan országokban, ahol a tartományok nem ennyire erősek, ott több, egymáshoz közeli – egy régiót alkotó – város közösen tart fenn egy-egy zenekart. Ilyen például Olaszország, az ismert Orchestra Haydn Trento e Bolzano, Orchestra Verdi Padova e del Veneto jó példát szolgáltatnak. Nálunk még nem lehet tudni, hogy erős tartományok (régión) lesznek, vagy a városok erejére kell majd számítani, de egészen biztos, hogy Pécs jó helyzetben van, mert közel-távolban nincs más jelentős zenekar. Akár erős lesz tehát a dél-dunántúli régió, akár mondjuk a Pécs-Kaposvár-Szekszárd összefogásban gondolkodunk, a pécsi együttes mindenképpen „nyerő” helyzetben van, ha erre felkészül, fogadóképessé válik! Viszont abban ugye egyetértünk, hogy nincs az az épeszű kaposvári polgármester, ki pénzt adna egy zenekarnak, amelyik jelenleg hetente hat-hét előadást játszik a Pécsi Nemzeti Színházban.

– Ha mindez megvalósul, mennyiben változhat meg a zenekar kínálata? Lesznek-e új, lesznek-e más bérletek? Történik-e változás az úgynevezett tájolások rendjében?

– Természetesen a koncerteket játszó együttes magas szakmai színvonala perspektívát te-

remt egy, a mostaninál pezsgőbb zenei élet lét-rejöttéhez, amely így már nem kizárólag Pécssett lenne elérhető a közönség számára, hanem Kaposvárt, Szekszárdot és a régió más nagyobb városait is bekapcsolná a vérkeringésbe. A régió-nak olyan, ha úgy tetszik eurokonform, a világ-piacon is megkapaszkodni képes, zenekarral kell rendelkeznie, amely képes kiemelkedő művészeket magához édesgetni, vagy éppen a nagyvilágot járva híret vinni az egész térség-nek. Ha a muzsikuskok meg tudnak „kapaszkodni” az európai „A” kategóriában, akkor mindez megvalósítható.

A másik fontos feladat, hogy az élő előadás varázsában részesítsünk olyan kicsiny településeket is, ahová eddig nem jutottunk el. Sehhol nincs előírva, hogy kis falvak templomában nem lehet hangversenyt tartani. Mindebből természetesen nem maradnának ki színházi muzsikuskaink sem.

– Mint tudjuk, minden változás akkor lehet igazán sikeres, ha az alapoktól építkeznek. Mennyire érinti ez a struktúraváltás a pécsi zeneoktatást?

– Pécssett egy igen szép jövő előtt álló és éppen átalakulóban lévő egyetem működik (az ország első egyeteme!), benne művészeti karral és zenei intézettel, ahol egyre több híres professzor tanít – Gyöngyössi Zoltántól kezdve Bánfalvi Bélán keresztül Kincses Veronikáig megannyi elismert művész, kiváló pedagógus. A képzés során egyetemi diplomát is lehet szerezni, ami óriási lehetőség mindenekelőtt az utánpótlás szempontjából, másrészt esély nyílna olyan zenekari zenészképzésre, amely mind a mai napig – elnézés az érintettekől – hiányzik. A Zeneakadémián továbbra is szolista-képzés folyik, ami nem baj és nyugodtan vállalható. Azok azonban, akik ott ma diplomát kapnak, nem tartanak ott szakmailag, hogy akár csak egy Pécsi Szimfonikusokhoz beülhetnének. Nem játszották végig az összes Beethoven szimfóniát, a nagy Mozartokat és sorolhatnám, mi mindent nem. Nem vettek részt a szükséges kurzusokon és egyáltalán – nem úgy tanulták a hangszert, hogy azt zenekari munkában jól lehetne hasznosítani. Mindez erősen érződik a magyar zenekari játékkultúrán és pontosan megfogalmazódik a külföldi véleményekben is: zseniálisak a magyar muzsikuskok, de nem elég egzaktak, nem elég pontosak. Tanulmányaik során alapvetően egyedül játszanak, olyan etűdöket tanulnak, amelyek nem segítik a pontos ritmusjátékot. Nem kamaráznak eleget, nem ismerik eléggé az irodalmat, nem látják az összefüggéseket; egy Haydn szimfóniáról nem jut eszükbe egy másik Beethoven, Brahms vagy Schubert szimfónia, egy Wagner, vagy egy

Liszt mű, mert nem játszották, sőt az is lehet, hogy életében még nem is hallották azokat.

Mindezt egyik napról a másikra fölépíteni itt sem lehet, de elkezdni igen, ami óriási kihívást jelenthet a városnak (az itteni muzsikuskoknak). Erre a lehetőség most adott és húsz-harminc éven át folyamatosan kell munkálkodni rajta.

– Önnek jelenleg nincs érvényes szerződése. A régi 2002 július 31-én lejárt és a zenekar vezetése mind a mai napig nem kívánta meghosszabbítani azt. Mit jelent ez a jövőt illetően?

– Két éve dolgozom Pécssett és egy évvel azután, hogy elkezdtem az itteni munkát, azt mondtam, tovább nem csinálom. Az állapotok borzasztóak voltak, a javulásnak még az esélyét sem láttam. Hogy mégsem álltam föl, az sok-sok ember, köztük a város vezetőségének kérésére történt. Mégis elég önző vagyok ahhoz, hogy amíg zöld utat nem kapok a megfelelő körülmények kialakításához, fenn kívánom magamnak tartani továbbra is a távozás lehetőségét. Mindez az új típusú főiskolai-egyetemi képzést is érinti, hisz Kircsi László Tanár Úr, az Egyetem Zenei Intézetének igazgatója felkért a közös munkára, de ameddig kétségesnek tartom a helyzetemet a Pécsi Szimfonikusoknál, addig nem látom értelmét másba is belefogni, nem is etikus.

– Ezek szerint vannak a változásnak ellenállásai? Olyan átalakítás úgy sincs, aminek mindenki örül, de talán a kollégák belátják, hogy mindenképpen lépni kell?

– Megítélésem szerint a legtöbben örülnek a lehetőségnek. A Zenekar tagjai egy titkos szavazás alkalmával több, mint kétharmados arányban támogatták azt és a felkért független, külső szakértők is példaértékűnek ítélték. Természetesen mindannak, amit kitaláltunk hasznára válnak a kritikai megjegyzések is. A tervezet írásos formában már mintegy hat hónapja hozzáférhető, lehetőség nyílt tehát az észrevételekre. Sajnálatos módon azért vannak olyanok, akik nem csak a hibákra és azok korrigálási módjaira hívják fel a figyelmet, de tevételesen is tesznek a megvalósulás ellen. Reális esélyünk volt már arra is, hogy szeptembertől az új rendszerben kezdjük az évadot, s hogy nem így lett, nekik köszönhetjük.

– Ha sikerül létrehozni az új szervezeti formát és „megalkudni” a megfelelő támogatásban a Várossal, mi az, amire az eddiginél minőségileg többet kell majd fordítani a béreken kívül?

– Nagyon fontos rendbe tenni a kottatárunkat. Elképesztő felfordulás van ezen a téren ország-szerte. Rossz minőségű, gyakran nem hivatalosan az országban lévő, vagy fénymásolt anyagból játszottunk, amit tilt a törvény. Ezekkel nem is

lehetne külföldre menni, de mi néha azért elme-gyünk. Mindebből aztán csak botrány van.

Aztán a hangszerállomány. Nem is csak az a baj, hogy rossz hangszereken játszottunk, hanem hogy rengeteg félén: több országból, több üzemből érkező, többféle rendszerű, sokféle mechanikájú fúvósokon például. Három trombitásunk közül kettő más mechanikájú trombitán játszik – van, aki csak bécsin tud és hajlandó fújni. De még ha váltani tudna és akarna, akkor sem lenne módja rá, mert nincs más hangszer! Az oboák, fagottok ismét külön történetet jelentenek. Az sem mindegy, milyen mennyiségben és minőségben állnak egy ilyen zenekar rendelkezésére a nádak, húrok, egyéb kellékek. Hárfáról szólni sem merek, olyan drágák, és akkor is bajban vagyunk, ha egy jobb zongoristát hívunk vendégszerepelni. Jártam olyan pontján az országnak, ahol Steinway B modellen kellett Brahms zongoraversenyt játszani.

Ruhára is szükségünk lenne, hiszen férfi kolégáink húszesztendő frakkban ülnek a pódiumon. Azóta nem kaptak se ruhát, se ruhapénzt. A muzsikuskok és a hangszerek szempontjából az sem mindegy, hogy a próbatermünkben van-e klíma. Hogy milyen a WC, hogy néz ki az öltöző, van-e hangoló, van-e elegendő hely az osztott próbákra.

Legdrágább azonban – és számunkra a leg-égetőbb –, hogy egy ilyen városban, ahol ilyen fontos helyet tölt be kultúra, nincs egy hangverseny céljára alkalmas, megfelelően nagy terem. Mi az egyetem aulájában játszottunk, ahol közel ezer ember ül (ezer bérletet forgalmazunk, ami óriási mennyiség). Hallgatóságunk rendkívül igényes, megérdemelné, hogy jobb akusztikai körülmények között hallgasson minket – és persze a műveket.

– Pécssett huszonötezer egyetemista él, minden itt megforduló karmesternek gondolnia kell erre. Számít rájuk az új struktúrában?

– Valóban ez nagyon fontos kérdés. Ez az a korosztály, amelyből a jövő koncertlátogatói, de akár a jövő mecénásai kerülhetnek ki. Az fiatalokat meg kell nyerni a műfajnak, be kell őket csábítani a koncertekre, ahol egyébként jelenleg az átlagéletkor 50-60 év között van. Kellenek tehát a nekik szóló bérletek, programok – és erre én nagy készletet érzek. Annál is inkább, mert a Nemzeti Filharmonikusoknál teljes egészében az én kompetenciámmá váltak az ifjúsági hangversenyek. A műsorokat én állítom össze, én szerkesztem, én vezényelem, sőt a múlt évadban három alkalommal a műsorközlő házigazda szerepét is elvállaltam. Jó okom van tehát abban reménykedni, hogy eddigi tapasztalataimra építve, dédelgetett terveimet Pécssett is valóra váltsam.

Tóth Anna

Pécs, a kultúra központja – alanyi jogon

– Interjú Toller László országgyűlési képviselővel, Pécs város polgármesterével
a Pécsi Szimfonikus Zenekar küszöbön álló átalakításáról –

– *Önkormányzati szakember, hiszen a rendszerváltás előtt is közigazgatásban dolgozott, aztán részt vett az önkormányzati törvény előkészítésében. Az elmúlt tizenkét évben a pécsi közgyűlés tagjaként, 1998-tól Pécs város polgármestereként talán mindenkinél illetékesebb arról nyilatkozni, hogy vajon milyen jövőt szán a város nemzetközi hírű, ám reformokra szoruló szimfonikus zenekarának?*

– Teljesen egyértelmű, hogy a zenekar helyzete megérett egy átgondolt reformra. Jelenleg Pécs a Dunántúl kulturális központja, ám minden valós esély megvan arra, hogy Magyarország kultúrcentrumává váljék. E szempontokat figyelembe véve három pontban szeretném vázolni azt a fejlesztési koncepciót, amelyről október 3-án dönt majd a Közgyűlés.

1. Az alapfeladat egy valóban profi, európai, sőt világszínvonalú szimfonikus zenekar feltételeinek biztosítása. Ennek érdekében kicsit kettéválasztjuk a most több feladatot ellátó együttest úgynevezett koncert- és színházi zenekarra. Erre a jelenlegi létszám lehetőséget biztosít. Nem lesz természetesen „válásról” szó, csupán arról, hogy a muzikusok egy része (mintegy húsz fő) tevékenysége elsősorban a Pécsi Nemzeti Színház munkájához kötődik majd.

2. Ennek természetesen anyagi vonzata is van, annál is inkább, mivel a mostani jelentős bérfejlesztést és annak várható hatását a következő költségvetési évben szeretnénk még profibb, minőségi szempontok szerint differenciált bérrendszert kialakítani. Pillanatnyilag úgy néz ki, ennek nincs anyagi akadálya, végleges döntésről, konkrét számokról azonban majd csak februárban beszélhetünk, hiszen a következő költségvetés új alapokra helyezheti számításainkat.

3. Ötéves perspektívában gondolkodunk, ami a zenekar fokozatos szakmai fejlődését, az új követelmények anyagi fedezetének biztosítását illeti. Alapvető cél, hogy ez alatt az idő alatt színvonalas állandó és változó programmal szerepeljen az együttes itthon és külföldön. Válgjon lehetővé nagy nemzetközi tekintélynek örvendő művészek pécsi vendégszereplése. Érjen el olyan szintet és ismertséget a zenekar, hogy minél több komoly vendégszereplésen vehessen részt a nemzetközi pódiumon.

Mindennek egyik szakmai garanciáját számunkra az itthon és külföldön egyaránt elismert Hamar Zsolt karmester adja, akinek – nyugdíjaztatásáig Szkladányi Péterrel, egy év múlva pedig az ő utódjával – kell a megfelelő lépéseket megtennie.

– *Támogatja-e elvileg-gazdaságilag az átalakítást a Közgyűlés többi szereplője?*

– Az MSZP-SzDSz frakció és a civil szervezetek egyhangúan támogatják, a megvalósulásnak most nem látszik akadálya.

– *Egyik szívügye a regionalizmus kérdése. Az Önök előtt lévő tervzetben a zenekar jövőjét is ennek szellemében kívánják meghatározni. Találkozott-e elképzelésük az együttes művészeti vezetőjével?*

– Az átalakításról alkotott elképzeléseink természetesen hasonlatosak. Külön fejtörést a régió-kérdés nem okozott, hiszen az egész Dunántúlnak ez az egyetlen nagy szimfonikus zenekara. Önmagunkhoz mérjük magunkat, hiszen, amint mondtam, hosszú távon Pécs lehet Magyarország kulturális fővárosa.

– *Napirenden tartja-e a város vezetése, hogy mindehhez egy megfelelő hangversenyteremre lenne szükség?*

– Tudjuk, hogy nagyon kell, folyamatosan dolgozunk a megvalósításon. Többféle megoldás lehetséges. A volt Park mozi már átalakítottuk annyira, hogy próbákra, kisebb létszámú fellépésre alkalmassá tettük. Ennek fejlesztése, bővítése egy éven belül megtörténik.

Pécs egyetemi város és ennek megfelelően napirenden van, hogy az Egyetem aulájából multifunkciós terem lehetne kialakítani, amelyben – átépítéssel, függönyökkel biztosítva a megfelelő akusztikát – szimfonikus hangversenyeket tarthatunk.

– *Van-e személyes élménye, zenei kötődése, amely esetleg érzelmileg is motiválhatja, hogy támogató figyelemmel kísérje a zenekar munkáját?*

– Legfontosabb személyes élményemet talán úgy határozhatom meg, hogy pécsi vagyok és Pécs kultúr városnak tekintem. Az elmúlt négy év alatt sikerült a korábbinál jobb kondí-

cióba hozni a színházat. Ennek egyik legfontosabb jele a Színházi Fesztivál pécsi meghonosítása. Azokon a feltételeken kívül, amelyeket egy önkormányzat, egy polgármester biztosíthat, olyan személyiségek jelenlétére támaszkodhattunk, mint Jordán Tamás, Balikó Tamás, Simon István.

Ehhez a millióhoz olyan szorosan kapcsolódnak a Pécsi Szimfonikusok, mint városunkhoz a Székesegyház – elképzelhetetlen nélküle. Ami pedig személyes benyomásaimat illeti, nem is olyan régen meghatározó élményben von részem éppen a zenekar jóvoltából.

A Carmina Burana előadást tervezték a Székesegyháznál, kétezres közönség előtt. Egyszerre azonban kitört a vihar, ömlött az eső és a muzikusok lélekszakadva rohantak a nem is olyan nagyon közel lévő Liszt Terembe. A hangverseny parádésan sikerült, tomboló taps fogadta. 14 testvérvárosunk közül éppen ezen az eseményen képviseltette magát 11 polgármestertársam, akik elragadtatással hallgatták a produkciót.

Városunk gondosan ápolja testvérvárosi kapcsolatait, aminek a zenei életben is megvan a maga „hozadéka”. Ilyen kapcsolatok eredményeképpen szerepelt már nálunk a Matáv Szimfonikus Zenekar Ligeti András vezényletével, a Lyoni Szimfonikus Zenekar, a Sibelius Zenekar Lahtiból. De szerepelt már Pécsen a Seattle-i Ifjúsági Szimfonikus Zenekar is.

– *A zenekar számára nagyon fontos lehet, hogy a Pécsen most igen magas pozícióban képviselő politikusok kitüntetett figyelemmel kísérik munkáját. Ön is az első politikai frontvonalon mutatkozik, emellett Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke is Pécs „színeiben” indult a választásokon. Jelenthet-e ez esetleg mérhető segítséget is?*

– Szeretnénk, ha így lenne. Az állami támogatásban a normatív rendszeren túl is kell, hogy legyenek források, amelyekre számíthatunk. Azt, hogy én polgármesterként igyekszem mindent megtenni a városért, mondanom sem kell. Szili Katalint is foglalkoztatja a város, ezen belül a kultúra és természetesen a ze-

nekar sorsa is. Sokat tesz azért, hogy minél több és minél rangosabb testvérvárosi kapcsolatokat tudjunk ápolni, különösen ami a környező országokat illeti. A földrajzi közelség ugyanis óriási lehetőségeket rejt magában. Így tudunk kivá-

loán együttműködni Újvidékkel és így bátorodunk olyan lépéseket tenni Olaszországban, hogy ott is igazi nagyvárossal – reményeink szerint Nápollyal – kerülhessünk testvérvárosi viszonyba. Nem mellékes szempont, hogy Ná-

polynak például európai rangú operaháza is van. Túlzás nélkül állíthatom, hogy szinte minden fontos lépésünkben, döntésünkben alapvető szempont a város kulturális, zenei életének fejlődése.

Tóth Anna

Beszélgetés Kovács Lászlóval,

aki idén tizenkilencedik hangverseny-évadát kezdi a Miskolci Szimfonikus Zenekar élén. A titkos szavazáson az együttes hetvenöt százaléka voksolt a karmester szerződésének meghosszabbítása mellett.

– *Zeneakadémiai évei után rögtön Miskolcra került?*

– Nem, bár még akkor is nagyon fiatal karmester voltam. Előtte nagyon hasznos, pályám szempontjából elengedhetetlen öt évet töltöttem az Operaházban. Mint korrepetitor szerződtek főiskolai utolsó évem alatt, és még abban az időben vezényeltem előadást.

– *Ezt hívják mélyvíznek, ugye?*

– Az volt bizony, mégpedig a javából, hiszen a Főiskola után az ember egyáltalán nem birtokolja az operarepertoárt (sem). Egyik napról a másikra kellett megtanulnom olyan bonyolult operákat – mint például a Porgy és Bess –, amelyekről azelőtt nem is hallottam. Ebből a műből például úgy kellett együttespróbát tartanom, hogy miután jeleztem, hogy nem ismerem, a legtermészetesebb hangon feleltek: „Jó, ha nem ismered, akkor nem holnap, hanem holnapután kell megtartanod a próbát!” – és két nap múlva a Porgyt, ezt a rendkívül nehéz és összetett partitúrát, úgy kellett az énekesekkel próbálnom, mintha már a kisujjamban lett volna.

– *Nem vette el a kedvét ennyi nehézség, ami-vel hirtelen szembekerült?*

– Nagyon nagy türelemmel kellett rendelkeznie azoknak az embereknek, akikkel akkor együtt dolgoztam, de szerencsére mindenki tudta, hogy első hónapomat töltöm az intézménynél. Nem felejtették el azokat az időket, amikor ők voltak első hónaposak, és ezért nagyon hálás vagyok nekik. Kemény, de nagyon szép időszak volt, hiszen ekkor kerültem testközelbe a szakmával. Olyan volt, mintha szereplőjévé váltam volna annak a mesének, amiről addig csak olvastam vagy álmodtam. Ugyanakkor én, mint a legfiatalabb operaházi karmester, nagyon nehezen tudtam olyan erőlyesen fellépni a zenekarral szemben, hogy akaratomat érvényesítem. Rendre alul maradtam. Olyan volt, mintha beálltam volna egy

működő szerkezetbe, ahol csak fogaskerékként és nem az előadások mozgatórugójaként funkcionáltam. Ez a részleges bénultság részben abból adódott, hogy ott ült a zenekarban a Főiskola fél tanári kara, akik délelőtt engem tanítottak, este pedig bent ültek a zenekarban. Nagyon nehéz volt fiatal korrepetitorként ilyen fontos és nagy múltú intézménynél dolgozni, ahol néhány nappal korábban még mindenki azt kérdezi, hogy „ki ez? Nem láttam még soha!” – majd egyik napról a másikra odaállni és kézbe venni az irányítást. Nagyon sokáig nem is éreztem rá arra az ízre, hogy mit jelent az, amikor valaki határozott, de elfogadható munkatárs. Nem diktátornak kell lenni, de egyfajta jó értelemben vett erőszakosság nélkül a karmester szakmája nem elképzelhető.

– *A szép élmények mellett itt szerezte első szakmai tapasztalatait is.*

– Igen, felbecsülhetetlenül fontos időszak volt számomra ez az öt év és úgy gondolom, hogy az ilyen jellegű tanulói időszakot nem kerülheti meg egyetlen kezdő karmester sem. Ennyi idő alatt megtanultam az énekesekkel való együttműködést; azt, hogy mit jelent az, ha valaki a színpad háta mögött egy színpadi zenét eldirigál, vagy mit jelent bent ülni a zenekarban és cselesztázni, zongorázni, netán a kórust dirigálni. Ezek a dolgok rendszeres napi feladataim voltak. Mindeközben a bőrömön éreztem a színházi légkört, próbákat és szólampróbákat tartottam (rövideket és hosszúkat egyaránt) – szóval olyan tevékenységet tudtam végezni – és ezt csak utólag tudom –, amire az embernek később nem lesz alkalma, mert csak a nagy „Művészetet” próbálja megtanulni és azt is nagyüzemi munkában. Öt év múlva, huszonhét évesen jól felkészült dzsungelharcosként léptem ki az Andrassy úti palotából, és nagyjából tisztában voltam azzal, hogy mi ellen mit kell használni.

– *Az operaházi évek után rögtön következett a miskolci időszak?*

– Nem, mert megelőzte azt egy Jurij Szimonov mellett eltöltött moszkvai időszak. Ugyanis csak én gondoltam úgy, hogy nagyjából mindenre tudom az ellenszert. Szimonov amikor Budapestre jött, látta, hogy tulajdonképpen mennyire eszköztelen is vagyok karmesteri technika terén és felajánlotta, hogy segít csiszoltabbá tenni mozdulataimat.

– *A Zeneakadémián kinél tanult?*

– Kórodi András tanított, akit a zenei élet mind a mai napig nagyon jól ismer. Nagyon sok mindent tanultam tőle – nem az órákon, hanem az Operaházban látva próbáit, előadásait. Igaz, hogy nem minden pillanatában volt igazán tanár, de adódtak olyan helyzetek, amiket olyan mesterien tudott megoldani, mint senki más. Senkit nem láttam azóta, aki egy színpadi borulást olyan ügyesen helyre tudta volna rakni, mint ő. A másik dolog, ami nagyon sokat segített már pályám kezdetén is, az volt, hogy harsonásként gyakran játszottam zenekarban.

– *Komoly céljai voltak a harsonával?*

– Mindig szerettem volna nagyon jó harsonás lenni, de a dirigálás utáni vágy ezt mindig megelőzte. A Zeneakadémián párhuzamosan végeztem a két szakot, de már akkor tudtam, hogy karmester akarok lenni. Azért nem hagytam mégsem abba, mert nagyon fontosnak tartottam, hogy egy hangszer az akadémiai diplomáig végigvigyek, mert ezáltal az évek során nagyon sok olyan helyzetbe kerültem – az ÁHZ-től az Operáig –, amikor alkalmam volt belülről is megismerni a zenekari munkát. Az Operaház zenekarában fél évig játszottam és ez meghatározó élménynek bizonyult. Kevés olyan karmester-kollégám van, akik „alulról” is ismerik a zenekart és valóban tudják, mit jelent egy ötórás próbának a vége, amikor még ott kell ülni és lankadatlan koncentrációval figyelni. Tudom azt is, milyen érzés a zenekari zenésznek az, ha unalmas egy próba, vagy ha agresszív a karmester.

– *A moszkvai időszak után, 1984-ben Miskolcra szerződött.*

– Igen, de itt egészen más helyzetben voltam, mint egykor az Operánál. Ide ugyanis „kívülről” érkeztem, valamint mögöttem volt egy elég hosszú, tapasztalatokban gazdag időszak és bizonyos képzettséggel is fel voltam már ad-digra vértelve. Másfelől, nehezebb dolgom volt, mert addig olyan zenekarral dolgoztam, akik rendkívül tapasztaltak voltak és nagyon megbízhatóan játszottak az előadásokon. És nem mondanám, hogy a Miskolci Szimfonikus Zenekar rosszabb lett volna! Igenis, nagyon jó állapotban volt már akkor is és sokkal kiegyen-lítettebb teljesítményt tudott nyújtani, mint az Operaház zenekara. Ez utóbbinak igen nagy volt a színvonal-ingadozása, ami mindig a kar-mestertől, énekestől, illetve a zenekartól füg-gött. Az Operában amikor lementem az árok-ba, az első öt taktus után meg tudtam mondani, hogy milyen lesz az aznap esti előadás. Ily mó-don szörnyűséges és rendkívül felemelő él-ményt nyújtó előadásokban volt részem.

– *Honnan tudta megmondani ilyen hamar, hogy milyen lesz az aznap előadás?*

– Hogyne tudtam volna, amikor előfordult, hogy egészen más emberek ültek velem szem-ben, mint akikkel próbáltam. A következő es-ti előadás pedig már egészen másképpen szólt. Körbenéztem és láttam, hogy teljesen más em-berek ülnek a pultokban. Sajnos, azt hiszem ezt a helyzetet minden magyar zenekari ze-nész ismeri. Egy-egy szólamvezető időnként teljesen meghatározó jelleggel tudta változtat-ni az ingadozó színvonalat. Ez egy sokesélyes játék volt; olyasmi, mint a kockajáték: meg-rázzák a poharat és kiborítják az asztalra a kockákat.

– *Mennyire volt lehetősége arra, hogy zene-karnevelő munkát végezzen a vidéki zenekar élén?*

– Huszonhét évesen nagyon fiatal voltam ehhez a feladathoz. Ha jól tudom, ilyen fiatalon művészeti vezetői tisztet azóta sem töltött be senki. Nagy felelősséggel is járt a saját zenekar vezetése: munkatervek készítése, vendégmű-vészek meghívása, egyszóval mindaz, amivel meghatározza az ember egy zenekar munkáját, arculatát. A miskolciak rendkívül segítőkészek voltak – amire nagy szükségem is volt –, mert itt is szinte én voltam a legfiatalabb. Soha nem merült föl bennük, hogy betartsanak nekem és megmutassák, hogy nem én vagyok a főnök, hanem ők, az idősebbek és tapasztaltabbak. Nagyon hálás vagyok nekik, hogy az első pár éves időszakban, amikor még nem tudunk egymásnak igazán bizonyítani, nagy toleran-

ciával megsegítették és megelőlegezték bizal-mukat irántam.

– *Mégis, hogyan vágott bele, ha nem veze-tett zenekart azelőtt?*

– Az első pillanattól kezdve határozott el-képzeléseim voltak: a repertoártól kezdve azon keresztül, hogy a zenekarnak hogyan és milyen módon kell megszólalnia addig, hogy nekem mi a dolgom, erre hogyan kell reagál-ni. Amíg az Operában nem tudtam kellő erély-lyel fellépni és megvalósítani elképzeléseimet, vagy nem volt elég idő belemélyedni a dol-gokba, addig Miskolcon ezt szépen, nyugod-tan el tudtam mondani. Persze a megvalósítás nem ment egyik napról a másikra. Voltak ugyan jó előadásaink már közvetlenül odake-rülésem után is, de ahhoz, hogy egy átkötés vagy egy duola utáni triola –, hogy csak egy példát mondjak – úgy menjen, ahogy kell, ar-ra szükségünk volt egy kis időre. Néhány év múlva viszont Miskolcon mindezek a dolgok –, melyeket még az igazán nagy zenekaroknál is állandóan el kell mondani – tökéletesen mű-ködtek, mert annyiszor hallották tőlem ezeket az instrukciókat.

– *Ezek szerint sikerrel tudta érvényesíteni elvárásait, szándékait?*

– Egy zenekart nagyon hamar fel lehet ráz-ni és nagyon hamar föl lehet villanyozni. Egy jó koncertet egy hét alatt is össze lehet hozni, nem szükségesek hozzá hosszú évek. Jön pél-dául a zenekarhoz egy új karmester és ő alap-vetően meg tudja határozni, hogy néhány na-pos próbaidőszak után hogyan szóljon a zenekar a koncerten. Egy zenekar minőségét azonban nem az határozza meg, hogy vendég-karmesterrel az élén egy bizonyos koncerten hogyan szól, hanem az, hogy hogyan képes ját-szani akkor, amikor egy rossz karmester áll ki elé! Amikor van, aki folyton kijavítja a hibákat és megmondja, hogy „mit s hogyan”, egy hét alatt gatyába lehet rázni egy zenekart. De ami-kor olyan áll oda, aki nem mondja el ezeket a dolgokat, akkor derül ki, hogy egy zenekarnak mi az a minimum, ameddig színvonalban le-ereszkedik – és ez a meghatározó! A Berlini Filharmonikusok azért nagyon jó zenekar, mert amikor legrosszabbul játszanak, akkor is fan-tasztikusak. Nos, ezt a bizonyos minimum-szintet kellett Miskolcon egyre följebb emelni addig, hogy ma már majdnem mindegy, hogy ki áll a zenekar előtt, mert a zenekar nagyon sok mindent magától értetődő természetessé-gel játszik el.

– *Milyen átalakításokat kellett végeznie ah-hoz, hogy emelje a zenekar színvonalát?*

– Természetesen szükség volt egy olyan személyzeti politikára, ami – nem egyik napról a másikra, hanem mára, tizennyolc év eltelté-vel – azt eredményezte, hogy minden helyen a megfelelő emberek ülnek. Ugyanakkor szó sem lehetett arról, ami itt az elmúlt években „sztárzenekarainknál” végbement, vagyis, hogy olyan emberek kerültek a zenekarok élé-re, akik mindenféle támogatást megkaptak és ennek fejében lemeszárolhattak egy fél zene-kart, a feleslegesnek ítélt tagokat egyszerűen becserelték jobban használható emberekre, amivel gyakorlatilag egy másik zenekart hoz-tak létre. Nálunk erre – humánus okok mellett – azért sem volt lehetőség, mert nem volt annyi pénz (a mai napig sincs), nem voltak olyan em-berek, akik hajlandóak lettek volna az ország másik feléről ezért a pénzért Miskolcra költöz-ni. Nekem azokkal kellett együtt dolgoznom, akik akkor a Miskolci Szimfonikus Zenekart képezték. Használható tagok voltak, de ki kel-lett hozni belőlük a legjobb teljesítményt.

– *Ennyi év elteltével nem érzi úgy, hogy a perifériára került?*

– Nem, én ezt sohasem éreztem, mindenki más azonban igen. Bárkivel találkoztam, min-dig láttam rajta azt a szánalmat és lesajnálko-zást, ami azt mondatta vele, hogy „Laci, te jobb sorsra vagy érdemes!” Úgy gondolták, hogy a Miskolci Szimfonikus Zenekar egy magyar-or-szági végvár, ahol „próbálkoznak”. Ha azon-ban valaki eljött kisegíteni, vagy meghallgatta egy koncertünket – akár Miskolcon, akár Buda-pesten – rögtön megváltozott a véleménye. Én ennek nagyon örülök, mert mindig magas szin-tű munkát végezhettem a zenekarral. Olyan munkatársaim voltak – zenei és egyéb területe-ken is –, akikkel mindig nagyon komoly szinten tudtam megvalósítani elképzeléseimet.

– *Miután ennyi évet töltött egy helyen, nem érett meg Önben a változás igénye?*

– Ez meglehetősen összetett dolog. Biztosan nagy szükség van az ember életében néha vál-tozásokra, de ha valami jól működik, azt az ember nem szívesen hagyja veszni. Ma már any-nyira ismerjük egymást a Miskolci Szimfoni-kusokkal, hogy fél szavakból is megértjük egy-mást, ami által nagyon gyorsan tudunk minőségi munkát végezni. Persze, egy ember életének körülbelül egy negyedét teszi ki ez az időszak, de ha ennyi együtt eltöltött évad után a zenekar tagságának nem hetvenöt százaléka foglalt volna állást a szerződéseim meghosz-szabbítása mellett, akkor bizony elgondolkoz-tam volna a dolgon. Így azonban nem kérdé-ses: folytatni kell!

Várkonyi Tamás

Évadnyitó sajtótájékoztató a MÁV Szimfonikus Zenekarnál

*Koncert-gazdag nyár mögöttük, nagyszabású koncertek előttük –
rendezetlen bérvizonyok sötét fellegei fölöttük*

Mivel a zenekar tagjai a MÁV Részvénytársaság alkalmazottjai és ezért kívül esnek a közalkalmazottak körén, így rájuk csak elméletben vonatkoznak a közelmúltban meghozott új bérintézkedések. A zenekar vezetése dolgozik azon, hogy mielőbb megszűnjön ez az állapot, amelyben a zenekar tagjainak fizetése messze alulmarad más budapesti zenekari tagok bérével. Az az eddigi szokatlan – és a MÁV Zenekar létét veszélyeztető – helyzet állt ugyanis elő, hogy szeptembertől kezdve a zenekar tagjainak fizetése kevesebb lesz a hasonló korú és végzettségű zenetanároknál. Továbbra sincs azonban megállapodás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Zeneművészek Szakszervezete között, amelynek értelmében – több más kulturális intézmény mellett – a MÁV Zenekar tagjai is megkaphatnák a közalkalmazottakat illető magasabb béreket. Noha a NKÖM korábban ígéretet tett ennek biztosítására, az ehhez szükséges anyagi forrásokat mégsem tudta előteremteni. A zenekar jövője bizonytalan – hangzott el a zenekar szeptember 13-i sajtótájékoztatóján.

Fenyő Gábor ügyvezető igazgató és Gál Tamás művészeti vezető azonban továbbra sem csügged, sőt, tervez. Ismertették az idei évad főbb hangversenyait, bérleteit, valamint az elmúlt nyár eseményeit.

Megtudhattuk tőlük, hogy júniusban az együttes Raidingban (magyar nevén: Doborján) lépett fel, mégpedig a Liszt Ferenc szülőházából kialakított impozáns múzeum kertjében. Itt természetesen Liszt-műveket játszottak Gál Tamás vezényletével. Néhány nappal később a Bartók+Puccini Miskolci Nemzetközi Operafesztivál zárókoncertjén léptek fel, majd pár kilométerrel odébb, a Tokaji borünnepen adták elő a Carmina Buranát Hamar Zsolt vezényletével. Ezután rövid szabadság, majd kemény próbaidőszak és három külföldi út következett. Először Mozart Requiemjét adták elő Ljubljánban a Debreceni Kodály Kórusal, majd Libanonban, a Beiteddine-i fesztivál gálaestjén José

Carrerast kísérték. A harmadik út minden eddiginél messzebbre vezetett: Hong Kongba, ahová a legjobban összeállított műsora miatt (is) hívták a MÁV Zenekart. Könnyen emészthető, rövid, de igényes darabokat rendeltek a szervezők. Hét nap alatt hat (!) különböző műsorról kellett fellépniük, melyeket egyetlen főpróbával „húztak elő a tarisznyából” – fogalmazott Fenyő Gábor. Olasz operaest, Észak-Európai, szláv, angol-amerikai, magyar és bécsi műsor állt a koncertek plakátjain. Az őszi szezont két szeptemberi hangversenye különböző eseményekhez kötődik: szeptember 10-én az Egyesült Államokat ért terrortámadás első évfordulóján majd a Borfesztiválon lépett fel a zenekar.

Október 3-án Dohnányi születésének 125. évfordulója tiszteletére adja a a MÁV Zenekar az 57. bérleti szezont első hangversenyét. Meg kell említenünk, hogy az együttes négy koncertet is ad különböző zeneszerzők előtt tisztelegve, minden esetben azonban csupán egyetlen művet szentel a felköszöntött alkotónak. Ilyen például a Prokofjev halálának 50. évfordulója alkalmából adandó hangverseny, amelynek különösen igényesen összeállított műsorában az Alexander Nyevszkij kantáta mellett Sztravinszkij Zongoraversenye és Soltárszimfóniája csendül fel a Nemzeti Énekkar, Megyesi-Schwartz Lúcia, valamint Jandó Jenő közreműködésével; a karmester Antal Mátyás lesz. A Hacsaturján előtt hódoló koncerten a száz éve született és negyed százada elhunyt örmény-szovjet mester gordonkaversenyét játssza majd Perényi Miklós.

Az idei koncertek nagy részét Gál Tamás vezényli, de kétszer is fellép az állandó vendégkarmesternek számító Lukács Ervin, valamint a – már említett Antal Mátyáson kívül – Ács János, Fürst János (Franciaország), Hollerung Gábor, Horváth Gábor, Kovács János, Ménesi Gergely és Kerry Stratton (Kanada), – és most fogózkodjon meg a Kedves Zenekar-olvasó – Fenyő Gábor is a pulpitusra áll! Az együttes ugyanis ajándék-

koncerttel kedveskedik igazgatójának hatvanadik születésnapja alkalmából. Fenyő harminc éve kötődik a MÁV Szimfonikusokhoz: huszonhat évet ütősként dolgozott itt, hét éve pedig igazgató-menedzserként irányítja a zenekar ügyeit. Mint egykor az ELTE, a Műszaki Egyetem vagy napjainkban a Szentendrei Kamarazenekar aktív karmestere, most – hacsak egy hangverseny erejéig is – a MÁV Zenekar élén veszi kezébe a karmesterei pálcát. Az est szölistái a Fenyő-gyerekek: Katalin és László lesznek.

A dirigensi névsorban a nagyközönség számára még kissé ismeretlenül csengő név (Horváth Gábor) a jövőben valószínűleg egyre gyakrabban forog majd közszáján, hiszen az idei magyar karmesterverseny második helyezettjének nyakába ugyanis – ahogyan ilyenkor lenni szokott – hirtelen rengeteg koncertmeghívás zúdult. Kicsit kimerültnek is látszott a sajtótájékoztatón, de ez érthető, hiszen a több vidéki hangverseny mellett, október 25-én Hidas Frigyes Harsonaversenyét és Beethoven Eroica-szimfóniáját dirigálja a Zeneakadémián. A másik fiatal művész, aki közreműködik a zenekar egyik koncertjén, Farkas Gábor, a tavalyi Liszt Ferenc Nemzetközi Zongoraverseny harmadik helyezettje. Becsülendő, hogy a MÁV Szimfonikus Zenekar milyen régóta szívén viseli az ifjú tehetségek sorsát.

A fentebb említett szölisták közt ott találjuk Szelecsényi Norbert, Baráti Kristóf, Prunyi Ilona, Molnár András, valamint számos zenekari tag nevét. Az együttes szűkös anyagi helyzete ugyanis nem engedi, hogy a MÁV Zenekar művészeinek munkáját pénzbeli juttatásokkal honorálják, így koncertlehetőséget biztosítanak egy-egy szerencsés – művészi, no meg idegi adottságokkal rendelkező – tagnak.

Kívánjuk, hogy a MÁV Szimfonikus Zenekar anyagi helyzete mielőbb megoldódjon és szép koncertekkel örvendeztesse meg a közönséget!

Várkonyi Tamás

Flow-tapasztalatok a zenekari muzsikuskoknál

Tanulmány a professzionális zenekari muzsikuskok mindennapjainak boldogság-élményét elősegítő és akadályozó feltételekről.

Dr. Sabine Boerner és Diana E. Krause előző tanulmányai (lásd Zenekar IX. évf. 2. és 3. száma) után, ezúttal egy olyan jelenségről ejtünk szót, amely ugyancsak szorosan kapcsolódik a motiváció és a zenekarvezetés kérdéseihöz. Minden muzsikuskok átélte már egyszer, de a szakemberek közül csak kevesen vitatták meg tudományos alapon. E tanulmányban a flow-élményről lesz szó.

Andreas Burzik pszichológus, képzett hegedűs, privát hegedűpedagógus és magánpraxissal rendelkező pszichoterapeuta. Brémában él.

Minden muzsikuskok ismeri a boldogító pillanatokat, amikor az ember elsüllyed a munkájába, teljes mértékben belemerítkezik vállalt feladatába, a tett és tudat egyesül és beleolvad a zene világába. Ennek a rendkívüli élménynek pszichológiai szakkifejezése a *flow*. A jelenséget a 70-es évek elején a tudományos kutatás számára Csikszentmihályi Mihály magyar származású amerikai pszichológus fedezte fel és vizsgálta keletkezésének feltételeit. Csikszentmihályi szerint túl mély, a tudatot rendező, jóleső állapot megtapasztalásáról van szó, ami a cselekvőt nagy kompetencia és rátermettség érzésével tölti el. Legintenzívebb kifejeződésében a legnagyobb boldogság pillanatait idézi elő, az önátalakulás élményét és beleolvadást a nagy egészbe, amire egész életében emlékezni fog. Mivel sok interjúban amiket Csikszentmihályi folytatott, a megkérdezett művészek és sportolók ezt a különös érzést mint „folyamatos áramlást” írták le, ezért azt *flow-élménynek* nevezte el.

A *flow-élmények* egy sereg kedvező pszichofizikai hatással járnak: a tevékenykedőt mély megelégedés érzésével töltik el, a személyiség komplexitásának, stabilitásának növekedéséhez és a kompenzatorikus pótcselekvésektől való függés csökkenéséhez vezetnek. Jelen tanulmányunk teoretikus kiinduló pontja

az a megfontolás volt, hogy a zenekari muzsikuskok mindennapi munkájában az ilyen tapasztalat célzott elősegítése szakmai megelégedettségükhöz, valamint pszichikai és fizikai egészségükhöz fontos hozzájárulás lenne. Lényeges azonban azon feltételek megismerése, amik az ilyen tapasztalatokat elősegítik vagy gátolják.

Belső indítékok

A *flow* élmény szorosan kapcsolódik belülről motivált aktivitással, amit például az önként vállalt hobbi tevékenységnek is észlelhetünk. A hivatásos elfoglaltságok általában belső és külső motivációk vegyületén alapulnak (azaz egyrészt kedv a foglalkozás űzéséhez, másrészt a materiális életfeltételek biztosítása). Azt, hogy a személy mindennapi munkájában mennyi szórakozást, örömet – *flow-t* – talál, azt tevékenységével való azonosulásának mértéke dönti el. Az azonosulás viszont attól függ, hogy a tevékenység az egyén önmeghatározása, kompetencia-értékelése és szociális hovatartozása szempontjából milyen lehetőséget ad. A zenekari muzsikuskok mindennapok *flow-élményeinek* célzott elősegítése érdekében ezért a belső motiváció erősítése felől kell tájékozódunk.

A módszer és egyének *flow-tapasztalatai*

Annak érdekében, hogy kiderítsük, milyen feltételek vannak hatással a zeneka-

ri muzsikuskok mindennapjainak *flow-élményeire*, öt északnémet zenekar tíz muzsikuskóval folytattunk problémákra koncentrált interjúkat. Ez a módszer bőséges lehetőséget adott az interjúalanyok egyéni látásmódjának megismerésére. Összességében nyolc hangszercsoport, mindegyikben öt vonós és öt fúvós volt képviselve. A vizsgálatban a vonósok között tuttisták és vezető funkcióban levő muzsikuskok is részt vettek. 6 nő és négy férfi volt a nemek aránya. Az átlag szakmai tapasztalat 4 éves minimummal és 36 éves maximummal 14 év volt.

Első lépésként az interjú alanyokat arra kértük, hogy írják le miként élik meg tevékenységükben a felemelkedés (megvilágosodás) pillanatait. Feltűnő gyakorisággal használták a „*boldogság*” kifejezést. Az interjú résztvevői mint „*boldogságpillanatok*”, „*hihetetlen boldogságérzet*”, „*lelkesítő*”-ként jellemezték ezt az érzést. Néhányan „*öröm*” érzésről beszéltek. A „*hála*” és „*alázatosság*” érzete lelki élmény szintjére utalnak: „*vannak olyan pillanatok, amik hatalmukba kerítenek, amikor az az érzésem, hogy valami istenszerűbe olvadok bele.*”

Széles területet fog át a cselekedet és tudatosság egybeolvadásának ábrázolása. Egy érzés különböző intenzitás-fokozataitól az oldott engedelmességnek egészen mély transzcendentális élményéig számoltak be a résztvevők: „*Van pillanat, amikor az ember azt gondolja: most már tulajdonképpen nem én játszom. Most ez valahogy teljesen áthatol.*”

Én tehát már csak... egy médiumféle vagyok”. Néhány muzsikos egy pszichikai-emocionális megnyílást élményét írja le, ami minden érzékelés és emóció intenzitásával jár együtt. A másokkal való egység és kötődés érzését hozza létre, „közösségi érzést”, ami „még a publikumra is kiterjedt”.

Pszichofizikai hatások

Néhány muzsikos beszámolt a flow-élmények utólagos hatásáról. A motivációra és elkötelezettségre gyakorolt hatást az egyik interjú-résztevő így írja le: *„Mindig nagyon érdekes, hogy ez kívánságot ébreszt arra, hogy az ember egy bizonyos művel még többet foglalkozzon, ahelyett, hogy megelégedve hátradőljön”. A megkérdezett zenekari tagok közül ketten összefüggést látnak a flow-élmények és a csúcsteljesítmények között: „Az ember ezzel képes lenne a zenekari muzsikusból az optimálisat kihozni”. A flow-ösztönző munka-atmoszféra következménye, ill. produktuma a magas fokú munkaeredmény.*

A flow-élmények ezen túl mély értelmet adnak a tevékenységnek. Így például az egyik muzsikos hivatása értelmének és jogosultságának kérdésére talált választ, különösen a mély flow-állapot fent vázolt transzcendencia élményében, valamint a közösséghez és egy harmonikus összehatású egészhez tartozás érzésében. Az ilyen élmények számára ráadásul a zenekari munka iránti elkötelezettséget is motiválják: *„Azt gondolom, hogy voltaképpen ennek kellene a zenekar által elérendő célnak lennie. A közös muzsikálás alapjának”.*

A további hatás: a pszichofizikai integráció megtapasztalása – *„Valahogy el is lazít, úgy hogy az ember a test és lélek egyensúlyához jut”* – úgy mint a mély megelégedettség és a megvalósítás érzéséhez: *„A zene önmagunkban lényegesen intenzívebben tovább cseng. Úgy hogy az ember úgyszólván megtöltődik azzal amit játszik.” „Ez óriási megelégedettség.”*

A flow-élmények különböző intenzitás-fokúak lehetnek. Így az interjúban résztvevők tapasztalataikat spontán módon, az élményeik mélysége szerint differenciálták. Közepes intenzitásúakat emellett voltaképpen gyakrabban tapasztaltak: *„Az érzés 50%-át hetente ta-*

lán néhányszor éli meg az ember.” Ehhez tartozik például a kollektíva jó működése is: *„Én már akkor is boldog vagyok, ha minden egyszerűen jól megy.”* A mély flow-élmények az igazi „csúcselmények” értelmében ezzel szemben nem mindennapos jelenségek, sőt rendkívül ritka események: *„Ezeket muzsikuszólamom folyamán 10 ujjamon megszámlálhatnám. De akkor valóban egészen rendkívüli pillanatokról volt szó, amik az ember számára felejthetetlenek maradnak.”*

Flow-meghatározó tényezők

Az interjú-alanyok szempontjából a flow élményre messze legnagyobb hatást a karmester, a zenekar identitásérzése, valamint a muzsikosok kollegiális légköre gyakorol. Tíz megkérdezettből kilenc ezeket a tényezőket mindig „meglehetősen fontos”-nak, „fontos”-nak, illetve „abszolút fontos”-nak írta le. Ezeknek a tényezőknek a jelentőségét illusztrálja az a számos és elkötelezetten előadott kívánság és jobbító javaslat is, amiket a megkérdezett muzsikosok ennek a témakomplexumnak a vitája során hangoztattak.

A karmester

A flow-élmények létrejöttében a dirigens jelentőségét az interjúalanyok nézete szerint mindenképp előtt két központi feladata: a koordináció és inspiráció magyarázza. A játékot és a művek feldolgozását organizáló fórum-szerepe mellett az inspiráló ill. motivizáló befolyása két alap-illetékességen nyugszik: egyrészt muzikális és mesterségbeli képességein, másrészt szociális ill. pszichológiai kompetenciáján, ami vezetési stílusát nagy mértékben befolyásolja. A dirigensi viselkedés eme pszichológiai dimenziójának, ami az oly nehezen felfogható „karizma” fogalmat és a muzsikusra gyakorolt hatást talán részben megmagyarázza, flow-gátló ill. elősegítő kifejeződését mutatjuk be a további fejezetekben.

Flow-gátló karmesteri magatartás

A dirigens flow-gátló magatartásának lényeges eleme a megfelelő kommunikáció és a visszajelzés hiánya, a proble-

matikus személyiségi tényezők és a hatalomgyakorlás parancsoló formáinak együttese.

A karmesterek ösztönzést gátló (demotivációs) hatású kommunikációs hibájára és ügyetlenségére a megkérdezettek példaként a személytelen atmoszférát említették – *„mint egy számítógépezés: ‘Fuvolák, rövidebben’”* –, a kollektíva megosztása, mind egyesek kiemelésével, mind lekicsinylő megjegyzésekkel, mint pl. *„nahát, egy A-kategóriájú zenekarnak ezt meg kellene tudnia oldania”*. Éppen ennyire demotiváló hatása van a pozitív visszajelzés hiányának, a köszönet és elismerés elmaradásának: *„Kevés olyan karmester van, aki rendszeresen, egyszerűen jó dolgokat mond. Sokat számít, ha az ember egy pár pontot kikeres és azt mondja: ‘A dinamika tökéletesen pontos volt. A hangzás szép. De tudnátok talán rövidebben játszani?’”*

A problematikus személyiségi tényezők lényegében egy narcisztikus vezetési stílus-formával függnek össze, ami önimádó cselekedetekben és a zenekarhoz való kontaktus hiányában nyilvánul meg. A karmesteri önmegvalósítás emellett zavarja *„azt a közvetítést a zenekar felé, aminek zenévé kell átalakulnia”*, ezt viszont nyilvánvalóan nagy megpróbáltatásként élik át a zenekari tagok: *„Amikor csak úgy hadonászik a légüres térben, az valami egészen borzasztó.”* A karmester saját szerepének túlértékelése gyakran együtt jár a higgadság és humor hiányával. Az ilyen dirigensnek nehezebb esik a szembesülés saját hibáival is és ez szorongást és féltelmet szül. Az interjúalanyok éppen ezt a jelenséget nevezték meg magas fokú flow-gátlóként. Ez tevékenységük minden örömet megzavarja és érzelmi elkötelezettség ilyen körülmények között már nem lehetséges. A muzsikosok a túllük elvárt hangokat már csak „technikai” szinten produkálják, a hangzás és kifejezés mechanikusan és „akarattal” jön létre. Az ilyen atmoszférát azonkívül pszichofizikai egészségkárosodásként élik meg: *„Az egész játék-képesség tartósan bekorlátozódik, mivel az ember görcsösen reagál és ettől elkopik.”*

A hatalom gyakorlása hozzátartozik minden vezetői pozícióhoz, és – mint ahogy arra már korábban utaltunk – a karmesteri szerepben különösen szemlé-

letesen mutatkozik meg. Ez a hatalom önmagában nem vitatható, mindaddig, amíg a közös feladat szolgálatában áll. Akkor válik problémává, ha gyakorlása öncélú lesz. A zenekari muzsikások ezen különbségekhez finom érzékkel rendelkeznek: „Az olyan együttlét, amikor a karmester nem mindenk felett áll, hanem: ‘együtt csinálunk zenét’ – bizony nem jön létre.” A hatalomnak illetően gyakorlása és élvezete az érintett muzsikuskban heves érzelmi ellenállást vált ki és a leginkább említésre méltóbb flow-gátló tényezőnek számít.

Flow-serkentő karmesteri magatartás

A flow-serkentő magatartás lényeges tényezői: tapintatos és elismerő modor, konstruktív visszajelzés, kontaktáló képesség, hatalmi attitűdök nélküli tekintély és kooperatív vezetési stílus.

A flow-serkentő dirigensek szívélyes légkört teremtenek: „Ennek valahogy a tisztelet értelmében vett szeretettel van kapcsolata. Tisztelet a zene és az emberek iránt”. A muzsikussal emberi kapcsolatot létrehozni, konstruktív kritikával visszajelezni, köszönetet és elismerést adni, ezek mind a flow-serkentő zenekar-vezető szorosán egymáshoz kapcsolódó, erős motivációs hatást kiváltó személyiségi tulajdonságai. Egy ilyen dirigens eléri, „azáltal, hogy mesterségét egy egész kicsit mellőzi, hogy igazi emberi kapcsolatot épít fel egy pillantással, egy gesztussal”. A flow-serkentő karmester munkastílusa ezért erős kommunikatív összetevőkből áll, ami nemcsak szorosán verbális értelemben, hanem mindenk előtt gesztusokban és a zenekarral szembeni alapmagatartásban mutatkozik meg. Az ilyen dirigensek munkafolyamatukat partnerek közötti adásként és elfogadásként, nem pedig egyirányú utcának fogják fel: „és ez nagyon, nagyon szép érzés, mivel ez kommunikáció.” Tekintély, aki hatalmi pozíciójának lehetőségeit a szakmai és feladatra orientált munka szolgálatba állítja, egyidejűleg pedig a zenészek elkötelezettségét igényli, és elősegíti. A kreatív alkotói szabadság légkörének létrehozásával valamint azzal a képességgel, hogy a zenekartól művészi impulzusokat átvegyen, a hangszereknek lehetőséget ad önmegvalósító tevékenységekre és professzionalitásuk érvénye-

sítésére. „Tehát ők a zenekarban olyan érzést keltenek, hogy a muzsikusz önmagától is képes egy bizonyos önállósággal dolgokat létrehozni.”

A vezetési stílus leginkább azzal jellemezhető, hogy mennyire világos és mennyire tud általános együttműködési érzést kelteni. A low-ösztönző vezetésnek további jellemző tulajdonsága azonban nem az egyetértés demokratikus követelménye például az előadási felfogást illetően, hanem az ilyen stílusú vezetés a kölcsönös elismerés és a mindenkori szerep és funkció megbecsülésének légkörén alapul. Ez a „team-munka színvonal, ez az összmunka érzés” meghatározó jelentőségű flow-serkentő tényezőnek tűnik. Az ezután való vágy különböző összefüggésekben mint alapmelódia bukkan fel. A karmesterrel szemben korábban széleskörűen támasztott stílussal ellentétben, a mai zenekari tagok eltérő igényeiről az egyik megkérdezett így ír: „A tekintélyi vezetés eszközei elavultak. Minden területen. Ami maradt tehát, az értelmes együttműködés. Ez ilyen egyszerű.”

Táblázatunk mintegy összegzésként a karmesterek flow-gátló ill. serkentő tényezőit gyűjti egybe és állítja szembe egymással.

Az egyéni befolyásolás lehetőségei

A megkérdezettek közül sokan nem látják annak lehetőségét hogy mint zenekari individuumok a flow-élményre hatással legyenek. Ezt a zenekar nagyságával, valamint az egyes muzsikusz személyiségek különbözőségével indokolják. A muzsikusk közötti kölcsönös motiváció, különösen szűkebb környezetben, a megkérdezettek néhány számára szóba jöhet pl. egy hangszercsoporton belül vagy a pult-szomszéddal együtt. Kiderült azonban, hogy egy sor olyan kollektív tényező létezik, amelyeknek közvetve flow-serkentő vagy gátló hatása van. Ezek a zenekar identitás-érzéséből, valamint a kollegiális légkör befolyásából erednek.

A zenekar identitás-tudata

Sokan a zenekar egyedi identitás-érzését mint lényeges flow-releváns tényezőt említették, és egyúttal hiányára panaszkodtak. Az ilyen identitás-érzés a szak-

mai kollektívával egyesítő erő lehetne, motiválhatna a dirigens kvalitásának ellenébe ható erő kifejtéshez és az elkötelezettséghez: „Azt gondolom, hogy néha egy rossz karmesterrel is jobban tudnánk játszani, ha több öntudatunk lenne. Csupán azáltal, hogy azt mondjuk: ‘Mi jó zenekar vagyunk. Mi mindenk ellenére jól játszunk.’” Az ilyen identitás-érzés mértékét és erősségét emellett két külső tényező számottevően befolyásolja: a szervezeti-, valamint a társadalmi keretfeltételek.

Sok interjúalany a számára lényeges hatókörön belül a véleményalkotás lehetőségének hiányára panaszkodik, amit a zenekar hierarchikus hatósági struktúrába való szervezeti besorolására vezet vissza. A közös döntési lehetőség és a produkció színvonalát közvetlenül befolyásoló felelősség hiánya demotiválóan hathat, és néhány kollégánál a szakmai rezignációt táplálja: „Haláli sok ötletem van, de tőlem senki sem kérdezi. A jelenlegi struktúrában senki sem akar tudni róla.”

A nyilvánosság előtti elfogadottság és tekintély a társadalmi keretfeltételek fontos aspektusa, ami kihat a zenekar identitás-érzetére. A társadalmi környezet megváltozása – például megszorító takarékosági politika eredménye, de szabadabb szervezésű együttesek konkurenciája és a közönség előregedése is – nyomásztóan hatnak a muzsikuskra és csorbítják a hivatásukkal való pozitív azonosulásukat. Néhány interjúalany szerint hasznos volna olyan intézmény létrehozása, amely a nyilvánosság felé aktívan látná el a zenekar professzionális képviselőjét (zenekari menedzser), valamint a szervezési struktúra reformja, ami több részvételt engedne meg a döntésben és ezáltal nagyobb érdekeltséget eredményezne.

A flow átélése szempontjából egy zenekar erős érdekeltségének jelentősége a zenekari tagok belső motivációjára gyakorolt hatásával magyarázható: minél több önrendelkezéssel és hatással bírnak az emberek egy szakmai tevékenységben saját cselekedeteikre, annál nagyobb az elkötelezettségük ezzel a tevékenységgel kapcsolatosan, és annál valószínűbb, hogy örömet, szórakozást és megelégedettséget találnak munkájukban.

Flow-gátló karmesteri magatartás

Távoltartó és funkcionalista atmoszféra, nincs szívélyesség; teljesítményhez kötődő tisztelet

Konkurencia gerjesztése, a közösség megosztása

Hiányzó visszajelzés: nincs dicséret, elismerés és köszönet a rendkívüli teljesítményekért; csak kritikai visszacsatolás

Narcisztikus önértékelés; a zenekarral való kontaktus hiánya

Önkényeskedő, patriarkális vezetési stílus; a hatalom öncél

A karmester az aki „véghezvisz”; a dirigens mint „egyirányú utca”

Túlazonosulás saját szerepével, emellett a higgadság hiánya; munka szorongás és feszültség között

Leértékelő, leminősítő megnyilvánulások

Túlkontrollált, pedáns magatartás és parancsolgatás

Nincs bizalom a muzsikuskok kompetenciájában

Flow-ösztönző karmesteri magatartás

Teljesítménytől független tisztelet és elfogadás

Közvetítő kommunikáció, a szólamok összehangolása

A muzsikuskok érzik, hogy komolyan veszik őket; a muzsikuskok szakmai kompetenciájának méltánylása, elismerése; köszönet a rendkívüli teljesítményekért

Kapcsolatteremtő képesség; a közös munka érzése, személyes kontaktus létrehozása a zenekarral

Vezetés és kooperáció; tekintély hatalmi attitűdök nélkül

A karmester mint közvetítő az egyenjogú partnerek között; odafigyel, felveszi a zenekarból jövő impulzusokat

Szakmai- és feladatorientáció nehéz helyzetekben is; szorongás helyett motiváció és inspiráció

Nincsenek megalázó, személyeskedően leértékelő megjegyzések

A muzsikuskoknak alkotói szabadságot ad

Bizalom a muzsikuskok professzionalitásában

A kollegiális környezet

Nyolcan az interjúalanyok közül a zenekari muzsikuskok közötti kollegiális kapcsolatot –spontán módon – mint fontos, flow-releváns tényezőt nevezték meg. Ez a karmester szerepe mellett a flow-élmények létrejöttére nyilvánvalóan a legnagyobb befolyással bír. A kollegiális légkör jelentőségét a zenekari muzsikuskok munkájának erősen érzelmi komponensével magyarázhatjuk meg: „*Nem tudom, létezik-e még hivatás, ahol olyan intenzíven kell együtt dolgozni nemcsak szakmai de érzelmi téren is, mint a mienkben.*”

A kollégák közötti feszültségek, mint ahogy az minden nagyobb hivatásos kollektívában előfordul, itt különösen terhelőnek találhatnak és erősen flow-gátlónak tűnnek. A muzsikuskok közötti konfliktusok indítékeként a személyes antipátiát, konkurenciát, eltérő játékmódot és a kritikai képesség hiányát nevezték meg. A kritikával szembeni rendkívüli érzékenységet az interjúalanyok a saját művészi képességeikkel való mélyreható azonosulásra vezetnek vissza: „*Az ember valahogy az egész személyiségét beveti abba amit csinál.*” A magas teljesítményre és tökéletességre való törekvés ezen kívül erős fizikai terhelést okoz. Ez a nyomás és az ebből fakadó kudarc-félelem általában nem tematizált. Néhány muzsikusk „*kommuniká-*

ciós szünetről” panaszkodik a zenekaron belül, ami bénítóan hat a részvételi kedvre és „*a hivatás művelésének általános minimalizálásához vezethet*”. A megkérdezettek fejtegetéséből világosan kitűnik, hogy a kollégák közötti feszültségek jelentős flow-gátló tényezőnek tekinthetők.

A kollégákkal való harmonikus viszony ennek megfelelően a flow-élmények létrejöttében. központi jelentőséggel bír. A zenekari muzsikuskok között funkcionáló munkakapcsolatok egyes összetevőinek analizálása azt mutatja, hogy itt olyan kategóriák működnek, amik a karmester és zenekar között is lényeges flow-elősegítő faktorokként lépnek elő. Ezek: kontaktus és kommunikáció, kölcsönös elfogadás, emocionális nyíltság és bizalom továbbá az ilyen viselkedésformából adódó együttműködés érzése.

Mivel a zenekari muzsikuskok előadás közben verbálisan nem kommunikálhat, a nemverbális kommunikáció különböző formái szolgálják az emberi kapcsolat megteremtését, az egymás iránti kölcsönös figyelem jelzését. A muzsikálás közbeni flow-élmények nem következnek be a kollégák és az előadott mű iránti érzelmi nyitottság nélkül: „*Bizony, az embernek felszabadultnak kell lennie. Nem lehet mindig a keretek szorításában élni*” Egy női muzsikusk mondja, hogy az ilyen nyitottság kifejezetten fontos „*elő-*

feltétele annak, hogy a szerencsés pillanatot létrejölessen”. Az érzelmi nyitottság azonban specifikus rizikóval jár együtt. Sebezhetővé tesz. „*Ez valahol veszélyes is: ha az ajtó nyitva áll, akkor mindenki behatolhat*”. Az érzelmi nyitottsághoz azonban bizonyos előfeltételek szükségesek, a kollégák közötti bizalmi kapcsolat nélkül nem jön létre. Ha ilyen bizalmi kapcsolat nem létezik, a muzsikuskok magukba zárkoznak és – érthető módon – „*biztosra mennek*”, ami a zenei odaadást bekorlátozza, a flow-élmények valószínűtlenek lesznek, ha ugyan nem teljesen lehetetlenek.

Ez a kényes egyensúly a szükséges nyitottság és sebezhetőség között az egyik oldalon és az éppen olyan szükséges bezárkózottság és védelem a másik oldalon talán megmagyarázza „*egy művészeti munkacsoport problematikus érzékenységét*”, a muzsikuskok kényes érzelmi helyzetét a hivatásos zenekarban. Ez megfelelő körülmények között a mély megindultság megéléséhez ugyanúgy vezethet, mint mély frusztrációhoz kedvezőtlen feltételek mellett.

Gyakorlati tanácsok

Vizsgálatunk nyomtatékosan felhívja a figyelmet a karmesterek kommunikatív és pszichológiai illetékességére a flow-élmények létrejöttében. Ezért a karmestertképzés keretében a kommunikáció-

pszichológiai oktatásban el kellene érni azt, hogy a dirigensek fellépésük és személyes kommunikációs stílusuk hatásának tudatában legyenek. Konstruktív visszajelzés, elismerés, dicséret és köszönet kinyilvánítása a karmesterek és hangszeresek viselkedésének fontos motivációs pillanatai, és részét kellene képezniük a „zenekar-pedagógiának”. A zenekar muzikális impulzusainak felvétele ill. a kreatív szabad szárnyalás engedélyezése a zenészek belső motivációját erősíti, és ezért a dirigensi vezetési stílus koncepciójában tekintetbe kellene venni.

Nagyjelentőségű a kontaktusteremtés képességének oktatása is. A flow-elősegítő dirigensek szoros figyelmes kontaktusának – különösen a tutitást és a közép-szólamok játékosai számára – fontos motivációs hatása van, és a közös zenei történésbe való bekapcsolódás lehetőségét teremti meg. Több interjú-alany a karmester és a zenekar kapcsolatában fontos flow-előidéző tényezőként jelölte meg a közös munka érzését. Az ilyen munkalétkör alapja a kölcsönös figyelem és elfogadás magatartása. A karmestereknek emellett meg kell találniuk

a szociális orientáció és a világos vezetés kényes egyensúlyát.

A zenekar egyéni identitásérzésének kiépítése a zenekari munka flow-elősegítő strukturálásának, szintén fontos eleme lenne. A vélemény-nyilvánítás lehetőségére és az egyéni felelősség átvétele itt a munkafeltételek vezérvonala kellene hogy legyen, ami a muzsikuskok belső motivációját és tevékenységükkel való azonosulását erősítené.

A flow megélése szempontjából a dirigens szerepe mellett a harmonikus kollegiális kapcsolat a legfontosabb. A számos probléma oldására, ami a zenekarban létrejövő kommunikatív szünet okozója, a beszédkultúra létrehozása a zenekaron belül sürgős javaslat. Még akkor is, ha az illetén beszédkultúra nyilvánvalóan nem oldja meg az összes problémát, de legalább a kollegiális konfliktusok „szótlan megkeményedését” megakadályozná. Emellett nagymértékben járulhatna hozzá a zenekar identitás-érzésének kifejléséhez.

Néhány megkérdezett a kollegiális harmónia létrehozásával kapcsolatban azt javasolta, hogy az új tagok felvételének gyakorlatában a kandidátusok

szakmai kvalitásának vizsgálata mellett a személyes megismerés egy formáját is fel kellene venni, ami lehetővé tenné a muzsikuskok körülbelüli megismerését abból a szempontból, hogy vajon a jövőbeli kollegákkal esetleg emberileg is harmonizálni tud-e.

Végső megjegyzés

A különböző intenzitású flow-élmények a hivatásos megelégedettségnek és beteljesedésnek jelentős forrásai a zenekari muzsikuskok mindennapi munkájában. Ez ennek a jelenségnek kifejezetten illékony transz-szerű természetében rejlik. Így létrejötté feltételeinek utólagos racionális elemzése gyakran nem lehetséges. Ez a tanulmány azt mutatta be, hogy a hivatásos zenekari muzsikuskok szakmai életpályája során néhány konkrét adottság milyen befolyással van erre a rendkívüli élményre. Ezen túlmenően gondolatokat ébreszt e különleges átélésnek a mindennapokba történő tudatos és célzatos integrálására.

(A cikk elsőként a „Das Orchester” című lap 2002/1. számában jelent meg. Köszönjük a közlés jogát.)

John Holmes:

Ausztrál zenekarok

(Történeti áttekintés)

A szerző Canberrában/Ausztráliában élő muzikológus, aki a korai 80-as években diplomataként gyakran járt Magyarországon.

Nagyszabású, a karmesterek hangfelvételeit elemző „Conductors on Record” c. tanulmánya Londonban és New Yorkban (1982) jelent meg. Itt közreadott tájékoztató írását a Zenekar olvasóinak küldte.

Ausztrália nemzetközileg jobban ismert sportolóirol mint muzsikuskairól. Zenei élete azonban élénk és erőteljes, sokezen látogatják mind a szimfonikus- és kamarazenekarok, kamara-együttesek, kórusok, hangszeresek és énekesek

koncertjeit, mind az ausztrál opera és egyéb zenei társulatok előadásait. Az ausztrál zenekarok történetének megértéséhez hasznos előjáróban a figyelmet néhány földrajzi és történelmi tényre felhívni.

Ausztrália nagykiterjedésű ország, 7,6 millió négyzetkilométer területével a világon a hatodik legnagyobb. (Összehasonlításképpen: Magyarország csupán 93 000 négyzetkilométeren terül el.) Ausztrália felszínének legnagyobb része azonban rendkívüli száraz, és lakossága – melynek népessége jelenleg megközelelti a 19 milliót – a tengerparti sávon él, ahol a nagyobb városokat is találjuk. Közülük 3 millió feletti lakosságszámmal Sydney és Melbourne rendelkezik.

A nemzet államformája föderáció, mely 6 államra és két territóriumra oszlik. A fővárosok: Sydney, Melbourne, Brisbane, Adelaide, Perth és Hobart, valamint az államszövetség fővárosa: Canberra.

Az első európaiak – a britek – 1788-ban érkeztek, ezért Ausztrália kulturális története – mely eredetileg brit tradíciókat követett – meglehetősen rövid időre tekinthet vissza. A zenei életben Melbourne városáé volt a vezető szerep; az első zenekari koncerteket 1850-ben itt tartották, egy olyan együttesel, melyben professzionális és amatőr muzsikuskok egyaránt helyet kaptak. Az első hivatásos zenekar 1908-ban Sydneyben alakult. Henri Verbruggen, a belga he-

gedűs és karmester, aki 1915-ben érkezett és a New South Wales Conservatorium igazgatói posztját vette át, 70 fős, magas művészi színvonalat elért szimfonikus zenekart hozott létre.

Verbruggen, aki 1922-ben hagyta el Ausztráliát, hogy az Egyesült Államokban a Minneapolis Symphony Orchestra vezetését vegye át, maradandó hírnevet hagyott maga után. Emlékszem, amikor első alkalommal vettem részt Sydneyben egy szimfonikus zenekari koncerten, a mellettem ülő ősz hajú hangverseny-látogatók – akik akkor már számos neves vendégkarmester előadását élvezték – mondták: „Hát igen, de senki sem hasonlatos Verbruggenhez”.

Zenekarok végül is minden fővárosban alakultak és 1930-ban mindet átvette az Australian Broadcasting Commission (ABC), egy államilag alapított független rádiós hatóság, mely számos kereskedelmi rádióállomás és hálózat mellett működik. A második világháború előtt a Melbourn-i és Sydney-i zenekarok rendszeresen adtak hangversenyeket és néhány kiemelkedő karmester látogatta az országot hogy dirigálja őket: Hamilton Harty, Malcolm Sargent, Thomas Beecham és Georg Schneevogt, valamint a háború alatt Ormándy Jenő.

Ausztrália egy-két neves hazai karmesterrel is büszkélkedhet. Bernard Heinze úttörő volt, ifjúsági zenekarokat alapított a fiatal hallgatóság nevelésére és a jövőbeli hangversenysorozatok közönségének biztosítására. Stuart Challender mély impressziót gyakorolt közönségére mielőtt rövid karrierjét korai halála megszakította, és itt van persze a nemzetközileg ismert Charles Mackerras, aki karrierjét mint a Sydney Symphony Orchestra oboása kezdte.

A II. Világháború után az ABC főállású tagokkal rendelkező állandó szimfonikus zenekarokat hozott létre a nagy városokban (Sydney, Melbourne, Brisbane, Adelaide, Perth és Hobart). Ezek a Sydney Symphony, a Victorian Symphony, a Queensland Symphony, a South Australia Symphony, a West Australian Symphony, illetőleg a Tasmanian Symphony. Állandó karmestereket neveztek ki helyi muzikusokból – akik közül Bernard Heinze volt a legprominensebb –, vagy külföldieket szerződtettek.

Walter Susskind a Victorian Symphony dirigense, míg Eugene Goossens a Cincinatti Symphony Orchestra-tól ér-

kezve a Sydney Symphony vezető karmestere lett. Goossens periódusát, 1947-1956-ig, az élénk fejlődés jellemezte. Világpolgári zenei szemléletet és nagy tapasztalatot hozott magával. Mivel akkoriban Sydney-ben éltem, szerencsésen hatott rám széles repertoárja és zenei kultúrája, amely hallgatóságát a nemzetközi zenei világba vezette be. Például előadta Mahler számos szimfóniáját, mielőtt még azok oly jólismertté váltak volna Európában és az Egyesült Államokban. Mahlert ebben az időben – a késői 1940-es és korai 50-es években – ritkán játszották koncerteken és szimfóniáiból alig akadt felvétel. Néhány karmester, különösen Bruno Walter és Otto Klemperer, előadta néhány szimfóniáját, de a késői 50-es évekig Mahler nem volt világszerte ismert. Mi Sydney-ben szerencsések voltunk és elől jártunk ebben a folyamatban, mivel Goossens koncertműsorain szerepeltek Mahler szimfóniák, beleértve a nyolcadikat is. Számomra, és nyilvánvalóan mások számára is, Mahler a jelentős nagy komponisták egyikévé vált és zenéje mély inspirációk forrásává vált. Még ma is így gondolom. Egyébként, talán 1982-ben, Gardelli vezényletével Budapesten hallottam Mahler harmadik szimfóniáját.

Az ABC Prominens vendégkarmestereket hozott Ausztráliába, hogy országszerte vezényelje zenekarait. Ezek között volt a korai években Paul Kletzki, Rafael Kubelik, John Barbirolli, Hans Schmidt-Isserstedt, Josep Krips, Jean Martinon. A Sydney-i és Victoriái zenekarok még a háború utáni években is háromszor ismételhették meg bérleti koncertjeiket 1500-as és még nagyobb közönségszám előtt. Nemsokkal ezelőttig az ABC gondozta a zenekarokat, amikor aztán azok független testületekké váltak. Először a Sydney Symphony tette ezt 1994-ben, majd 2000-ben a többi követte. A zenekarok a valóságban rádiózenekarok voltak, így karakterüknél fogva az ABC kénytelen volt minden nyilvános koncertjüket rögzíteni. A zenekarok függetlenedése után az ABC folytatta a hat zenekar jelentősebb hangversenyeinek regisztrálását, de nem a korábbi kötelező jelleggel.

A tagoknak a kilenc professzionális zenekar mindegyikében 52 hetes szerződésük van. Sydneyben és Melbourneban működik opera/ballett zenekar is, valamint szintén ide tartozik az Australian

Chamber Orchestra, amelyik minden koncertjét a fővárosokban és a vidéki központokban is eljátssza és minden évben számos külföldi turnét bonyolít le. Ausztrália nem rendelkezik az amerikaiak tradicionálisan bőséges privát szponzori támogatásával, a zenekarok a kormányzati szubvenció mellett a helyi testületi támogatási alapoktól és agresszív bérleti kampányoktól függenek.

Jelenleg egy új szervezet a Symphony Australia áll a zenekarok szolgálatára. Zenei könyvtárral rendelkezik, ahonnan zenekari anyagok kölcsönözhetőek, koordinálja a vendégművészek programját, előmozdítja ausztrál zeneszerzők műveinek programba iktatását és fiatal művészek fellépését.

A Sydney-i Opera, Ausztrália világszerte ismert szimbóluma az otthona a Sydney Symphony Orchestra-nak, a terem akusztikája azonban nem kielégítő. Az ország legjobb akusztikával rendelkező koncert terme valószínűleg Adelaide-ben van ahol a South Australian Symphony Orchestra lép fel rendszeresen. A szakértők állítása szerint az auditoriumnak Perth-ben is kiténő az akusztikája.

Illő megállapítanunk, hogy az ausztrál zenekarok muzsikusaik színvonala figyelemre méltóan magas. Majdnem minden zenész ausztrál születésű és képzettségű. Természetesen élénk verseny alakult ki a Victoria-i és Sydney-i zenekarok között a nemzet első együttese címetért. A „parancsnoki hajó” azonban jelenleg a Sydney Symphony-é, ahol néhány éve a holland Edo de Waart a karmester. A Victorian Symphony Orchestra-t a német származású Markus Stentz vezeti.

Minden zenekarnak saját egyéni karaktere van. Robert Markow egy ausztráliai látogatása után az *American Record Guide*-ban (2001 szeptember-október) azt írta, hogy a Victorian Symphony-nak „sötét, fényes hangja van, kifinomult és elegáns”. Lelkesedése a zenekarok iránt határtalannak tűnik; így írt: „Az ausztrál zenei élet kvalitásban és változatosságban versenyre kelhet a világ majd minden más országáéval. Legközelebb ha Ausztráliában jársz, tördölöd programodból a nagy korallzátonyt, menj és hallgasd meg inkább az ország zenekarainak egyikét. Ezek éppen olyan jelentősek!”

Könnyűlovasság...

„Hej, élet, be gyöngy élet, ennél szebb sem lehet”

Franz von Suppé Könnyűlovasság nyitánya kedvelt, hatásos műsorszám a népszerű szimfonikus művekből összeállított hangversenyeknek, szerte a világon.

A magyar zenekedvelők előtt ugyanakkor ismeretlenek ennek a Carl Costa szövegére, 1866-ban írt, korai „monarchia-operett”-nek magyar vonatkozásai. Zenei lexikonjaink említést sem tesznek a darabról, ráadásul szerzőjéről is csak szűkszavú ismertetést kapunk. A híres nyitány az európai zenekultúra egyik érdekes színfoltja, amit különösen nekünk, magyaroknak kellene számon tartanunk.

Mivel a Könnyűlovasság c. operett zenei anyaga nálunk nem volt fellelhető, a darabot a Bayerische Staatsbibliothek (München) tulajdonában lévő, Friedrich Schreiber bécsi zeneműkereskedése (a C. A. utóda) által kiadott zongorakivonat segítségével tanulmányoztuk (4 Mus. pr. 29358).

*

A szerző – valódi nevén Francesco Ezechiele Ermenegildo Cavaliere Suppe Demelli – 1819. ápr. 18-án született Spalatoban (Split). Eredetileg belga családból származott. Egyik öse Itáliába vándorolt és Cremonában kapott letelepedési engedélyt, majd Dalmáciába költözött. Nagypja körzeti kapitányként működött Splitben. Apja is osztrák állami tisztviselő (körzeti komisszár), 1820-ban Zarába helyezik át. A kis Franz itt tölti gyermekkorát, bécsi születésű édesanyja neve Katharine Landovsky. Apja ellenállását leküzdve sikerül zenei képzésben (fuvola) részesülnie. Később Milánóba is eljut, és személyes ismeretségbe kerül Rossinival, Donizettivel és az ifjú Verdivel.

1835-ben, édesapja halálával lezárul élete boldog időszaka, és édesanyjával Bécsbe költözik. Eleinte a Politechnikumban tanul, majd olasz nyelvtanárként igyekszik előteremteni a zenetanuláshoz szükséges pénzt.

1845-től a Theater an der Wienben, 1862-ben a Kaitheaterben kóruskarnagy, három évvel később pedig a Carltheaterben karmester.

Költő és paraszt című énekes vígjátékát 1846-ban, Szép Galathea c. komikus

operáját 1865-ben, Könnyűlovasság c. operettjét 1866-ban írja, melyeket olyan ismert darabok követnek, mint a Fatinitza (1876), Boccaccio (1879), Donna Juanita (1880), stb.

A zenei kifejezés eszközeit tekintve Offenbach követője, de a bécsies muzsikálás szellemében alkot, és válik a modern bécsi operett megteremtőjévé.

Könnyűlovasság c. két felvonásosa, a „monarchia-operett” előhírnöke (az „igazi”, ifj. Johann Strauss Cigánybárója majd 1885-ben születik meg), nálunk egyáltalán nem ismert. Pedig magyar vonatkozásai és nagyszerű nyitánya miatt megérdemelné, hogy nagyobb figyelmet fordítsunk rá.

Amint látni fogjuk, huszárokról, mégpedig magyar huszárokról szól a „Leichte Cavallerie” címet viselő darab, ezért előbb arra keressük a választ, vajon miért éppen ez a téma keltette fel a népszerű bécsi zeneszerző, Franz Suppé érdeklődését.

*

A Könnyűlovasság nyitány zenei tartalmának vizsgálatához segítségünkre van Heinz Wagner: Das grosse Operettenbuch (Berlin, 1997, 330. l.) c. lexikonja, amelyből fontos információkat kaphatunk az 1866-ban, Bécsben bemutatott, két felvonásos operetről.

A darab színhelye egy mezővároska az osztrák-magyar határnál, a XIX. sz. közepén. János huszárorrmester vonul be huszáraival a városba, szállást keres csapatának. Megígéri a csinos árvalánynak, Vilmának és szerelmének, Hermannak (akinek a polgármester a gyámja), hogy ráveszi a polgármestert, egyezzék bele házasságukba. János ravasz tervet eszel ki, és sikerül is célhoz érnie. Közben megtudjuk, hogy a szerencsétlen sorsú János egykor elhagyni kényszerült időközben elhunyt kedvesét, Zinkát. (Megj.: a Cinka is magyaros hangzású elnevezés.)

A darab 11. száma (2. felvonás) a felismerési jelent (Erkennungs Scene). A bevezető zene után csendül fel Vilma előadásában az a lassú verbunkos, ami korábban a nyitányban már elhangzott. Ezt követően a lány élénkebb dalba kezd (Allegro mosso), mire az addig döbbsen hallgató János

huszárorrmester a felkavaró élmény hatására izgatottan szólal meg: „Ez a dal... ez a hangzás...” Rég elvesztett kedvese, Zinka kedvenc dalát hallotta Vilma előadásában, és így ismer rá saját lányára. A történet boldog véget ér és János orrmester jókedvűen lovgol el huszáraival.

A darabot méltán illeszthetjük a monarchia-operettek sorába, és a történet alapján egészen természetes, hogy a nyitány is bővelkedik magyar vonatkozású elemekben.

János az 1. felvonásban (Nr. 6. Finale) így énekel: „Magyaren-lust, Husaren-leben, kann es schönern Stand nich geben!” (Jókedvű, magyar huszár-élet, ennél szebb sem lehet!).

Costa szövegéből az „A jó lovas katonának...” kezdetű dalunk „Hej élet, be göngy élet, ennél szebb sem lehet...” verssora köszön ránk...

Mielőtt megvizsgálánk a nyitány zenei anyagát, némi tájékozódásra lesz szükségünk a katonai trombitajelek kialakulását illetően.

Az 1700-as évek utolsó évtizedeitől Ausztria-Magyarország területén egyre jelentősebb szerephez jutnak a zenés katonai díszelgések. Ünnepléses alkalmakkor az istentiszteletekre, takarodókra látványos külsőségek közepette, katonazenekar közreműködésével kerül sor.

A szervezett katonazenészi tevékenység Európában akkor veszi kezdetét, amikor XIV. Lajos utasítására André Danican-Philidor összegyűjti, és 1685-ben kiadja a francia hadsereg síp- és dobjeleit. A közölt harci jelek érdekessége, hogy jelentős részüket Jean-Baptiste de Lully (1632–1687) komponálta. Az osztrák-magyar hadsereg később sokat átvesz ezek közül.

Egy legenda szerint az osztrák-magyar hadsereg kürtjeleit Haydn készítette. A valóság ezzel szemben az, hogy a jeleket az 1751-ben kiadott „Regulament” szabályozta. Nem valószínű tehát, hogy a katonai szakértelmet is igénylő kürtjelek megalkotására egy akkor 19 esztendő fiatalalembert kértek fel. Az viszont tény, hogy a Haydn londoni szimfóniáinak sorába tartozó, 100. számú Katonaszimfónia 2. tételének vége felé, kíséret nélkül megszólaló trombitajel azonos a porosz lovasság díszjelével, amelyet először 1787-ben jegyeztek le. A Kato-

naszimfóniát Haydn 1794. évi londoni utazása idején írta. Az említett tételben a fúvós kar összetétele a korabeli császári-királyi gyalogos alakulatok zenekarának összeállítását követi, olvashatjuk Barcy Zoltán – Karch Pál: Hangászok, hangszerek, hangjegyek c. (1985, 208. l.) munkájában.

A napóleoni háborúk végétől a kiegyezésig terjedő időszakban az osztrák–magyar hadsereg életében különösen előtérbe kerülnek a látványos katonai felvonulások, és esetenként többszáz katonazenész részvételével zajló monstre-hangversenyek. Ezek igen közkedvelt, befejező száma a takarodó volt.

Az első ilyen hangversenyre a bécsi Redout (Vigadó) nagytermében került sor 1816-ban, öt zenekar, 30 dobos és 30 trombitás közreműködésével.

1852-ben az egész európai sajtót bejárta annak a hangversenynek a híre, amit a Rákóczi és Soroksár térségében, Ferenc József jelenlétében tartott nagy hadgyakorlatot követően, 10 gyalogezred, 4 vadász zászlóalj, 2 lovasezred zenekarának részvételével, és rajtuk kívül 200 énekes és 100 dobos közreműködésével tartottak.

Témánk szempontjából fontos még emléntünk, hogy az 1869-ben megszervezett, magyar királyi honvédségnél rendszeresített kürtjelek azonosak voltak a császári és királyi (közös) hadsereg jeleivel.

Az I. világháborút követően ugyanezek a jelek élnek tovább a magyar hadseregben, egészen 1945-ig.

A fentiek alapján tehát elmondhatjuk, hogy a takarodót jelző, szép trombitajel mintegy 200 éven keresztül volt kedvelt színpoltja a magyarországi települések életének. Bár az 1850. évi reform során a legtöbb jelet lerövidítették, a takarodó-jel eredeti formáját továbbra is tiszteletben tartották.

A lovasságnál még a XVII. sz. elején kialakult egy trombitajel, amivel a kiküldött járőröket hívták vissza. Ezt a jelet a francia hadseregben retrait (rötre)-nek nevezték, ami aztán a legtöbb európai hadsereg lovasságánál bevezetésre került. Ugyanerre a jelre kellett a katonának este a laktanyába visszatérnie. A trombita- és kürtjelek fénykorában, a XIX. században a legtöbb hadseregben a takarodó első ütemeivel adtak parancsot a visszavonulásra:

1. kotta

A lovasságnál, a XVII. sz. elején kialakult trombitajel, a retrait (rötre), ami a visszavonulás, visszahívás jelzésére szolgált, így este is ezt fújták. (Az elnevezés a legtöbb európai hadsereg lovasságánál polgárjogot nyert.)

„A császári-királyi hadsereg lovassági takarodója (Dienst-Regiment, Cavallerie 1807), amelyet a szabályzatok még a XIX. század elején is retrait-nek neveznek, az egyik legszebb, lehangulatossabb trombitajel volt, mely változatlan formában maradt fenn 1918-ig.” – olvashatjuk a Barcy Z. – Karch P. szerzőpáros könyvében (i.m. 121. l.):

2. kotta

A császári-királyi hadsereg lovassági takarodója (Dienst-Regiment, Cavallerie, 1807), amit 1848-ban a lovas nemzetőrség, majd a kiegyezést követően az önálló magyar hadsereg lovassága is átvett. A négy rész elhangzása után az elsőt megismételték, majd a lefűvés következett. A jelet a magyar hadseregben, 1918 után is használták, egészen 1945-ig. Suppé ennek a szép trombitajelnek állított emléket Könnyűlovasság nyitányában.

Magyar nyelven először a lovas nemzetőrség 1848. évi szabályzatában említik a takarodót. A szabályzat ezt a trombitajelét is változtatás nélkül vette át a császári-királyi hadseregtől.

Suppé ennek a szép trombitajelnek állított méltó emléket a Könnyűlovasság c. operetthez írt nyitányában.

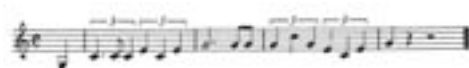
Nem ez az egyetlen eset, hogy Suppé muzsikája katonai jelekkel hozható kapcsolatba. A Fatinitza c. operettje (1876) indulójának első ütemeit választotta hívójelül az 50. és 76. számú császári és királyi gyalogezred

3. kotta

Suppé 1876-ban írt Fatinitza c. operettje indulójának első ütemeit választotta hívójelül a császári és királyi 50. sz. és 76. sz. gyalogezred.

valamint Boccaccio c. operettjének (1879) kezdő hangjai alkották a császári és királyi 83. sz. gyalogezred hívójelét.

4. kotta

Suppé 1879-ben komponált Boccaccio c. operettjének kezdete lett a császári és királyi 83. sz. gyalogezred hívójele.

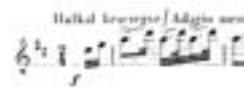
A Könnyűlovasság nyitány bevezető (Maestoso) részében a takarodó-trombitajel hangzik fel (először csak a kezdő motívum, majd a 22. ütemtől a teljes dallam), azután sodró lendületű Allegro következik. A hegedűsök magyarosan „megcsípett” előkékek hetykén megfricskázott nyolcadaira, száguldó, triolás menetére nyújtott ritmusközből álló, „kurucos” séma válaszol:

Suppé: Könnyűlovasság nyitány (Allegro), „kurucos” ritmika.

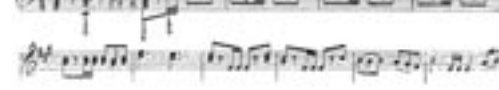
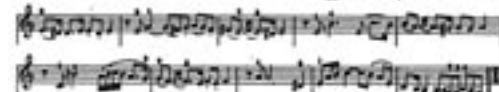
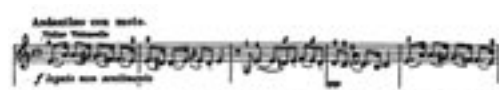
Hasonló részlet a Rákóczi indulóból

„Rákóczy Nótája” (Pannónia 3. füzet, 4. szám, Bécs, 1827)

5. kotta

Az Allegretto brillante-szakasz a könnyűlovasság híres bevonulási zenéje, amit a szerző könnyed, „lovagló” ritmikával, délcég eleganciát sugárzó, feszes muzsikával jelenít meg, amelyben van valami lovasparádés kecsesség, jókedvű, „huszáros” jelleg.

6. kotta

Suppé nyitányának lassú verbunkosa, majd a visszatérő könnyűlovassági (Allegro brillante) téma.

Természetesen a vonósokon, a hegedűkön és a csellókon szólal meg a következő, Andantino con moto-részlet lassú verbunkosa.

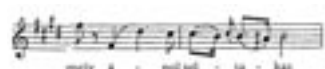
A dallam 3-4. üteme annak a Szózat-motívumnak jól felismerhető változata, ami majd később ifj. Johann Strauss Cigánybáror-nyitányában is felbukkan:

Suppé: Könnyűlovasság nyitány (a verbunkos rész 3-4. üteme a Szózat dallamát követi: „mely ápol...”).

Szózat-motívum a Cigánybáror-nyitányban (Andantino-rész, 68-71. és 106-109. ütem)

Részlet a Szózatból

7. kotta

Közvetlenül előtte, a 2. ütemben a Cigánybáror nyitány Andantino részének indítására ismerünk rá. A motívum itt egy másféle verbunkos-változatban hallható.

A Cigánybáror nyitány Andantino-részének indítása (a ritmika hasonlít Suppé verbunkosának 2. üteméhez).

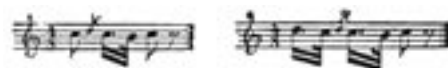
8. kotta

A nyitány végén ismét a könnyűlovassági téma jelenik meg: a huszárok – élükön az igen elégedett, jókedvű Jánossal – ellovagolnak a nekik átmenetileg otthont adó városkából.

A verbunkos dallam 4. ütemében hallható „bokázó” ritmikával, a magyar népi lassúra is jellemző bokaösszeütésekkel kapcsolatban most Réthei-Prikkel Marián: A magyarság táncai (1924, 30. l.) című munkájából idézünk:

„A bokázás, a magyarság egykori lovas voltának ez az emléke és bizonyága megfigyelésünk szerint néhol minden második, néhol meg minden negyedik lépésre történik, rendszeren három összeütéssel.” (i.m. 41. l.)

A továbbiakban Réthei kottapéldákat is hoz a sorzáró, „bokázó” ütemekben előforduló hármás bokaösszeütésekre, megjegyezve, hogy ennek Csiky János már egy XVI. századból való zeneemlékben nyomára akadt (Ethnographia, 1904. évf. 129-131. l.).

Bokázó formulák. Az első táncos ritmikai séma a Réthei által közölt (i.m. 21-22. l.) csiki népi lassúban is többször előfordul.

9. kotta

A sorzáró, bokázó formula nyomai egy XVI. századi zenei emlékünkben, amelyre Csiky János bukkan rá (lásd: Népzenei följegyzések a XVI. századból. Ethnographia, 1904. évf. 129-131. l.).

Ezt a régi, magyar népi lassúban gyökerező motívumot halljuk hasonló ritmikával humnuszunk (1844) verbunkos hangvétellű előjátékának 2. és 4. ütemében, valamint a szózat-dallam 8. ütemében is:

10. kotta

A Hymnusz elő- és utójátékának végén hallható, bokázó formula. (Hasonló séma található a 2. ütemben is.)

*

A Hymnusz

Mint ahogy témánk vizsgálata során a Hymnusz is látóköriünkbe került, szeretnénk a fentieket néhány gondolattal kiegészíteni.

A zenei tanulmányait Pozsonyban, Klein Henriknél, a magyar táncok népszerűsítőjénél és Beethoven személyes ismerősénél végző Erkel a bécsi klasszikusok művészetében, Haydn 1797-ben komponált „Gott erhalte...”-dallamában (C-dúr „Kaiser” kvartett, op. 76 Nr. 3.) találja meg az európai mintát a Hymnuszhoz.

Haydn dallamából, az első négy ütem hangkészletéből építi fel a Hymnusz négy ütemes elő- és utójátékát, ezt „öltözteti át”, látja el verbunkos jegyekkel. Csupán az előjáték 3. ütemében „szegül ellen” egy pillanatra ennek a „klasszikus”, dúr hangnemben mozgó, „Gott erhalte”-hangkészletnek (a dó-alaphangot di-re módosító nyolcaddal), mintha csak – az előjáték elején fellendülő, majd lefelé ereszkedő dallam továbbhaladását megszakítva – még egyszer „megemelkedne” a lélek, mielőtt átadná magát – kecsesen ringó, táncos ritmikai formulával – a megnyugvást elhozó, magyaros záró ütemnek, hogy visszazárljon a verbunkos tánc előzményeként számon tartott, magyar „népi lassú” világába.

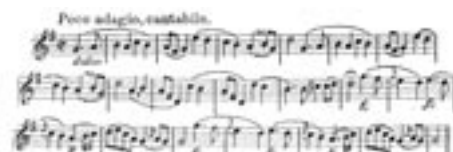
Ugyanezt a jellegzetes „bokázó” ritmikát találjuk az elő- és utójáték 2. ütemében is.

Már Bónis Ferenc rámutatott kitűnő munkájában (Mozarttól Bartókiig, 2000, 73. l.)

azokra a hasonlóságokra, amelyekre a Hymnusz énekelte dallamának elejét (különösen annak 3-4. ütemét!) és Haydn dallamának első négy ütemét összehasonlítva felfigyelhetünk,

A „Gott erhalte” és a Hymnusz 2. verssora

11. kotta

A Haydn C-dúr Kaiser-kvartett (Op.76, Nr.3., 1797) négy variációt tartalmazó, 2. tételének témáját bemutatót prim-szólam részlete. A 2. ütem közepén induló motívumban Hymnuszunk „Jó kedvvel, bőséggel...” sorát ismerhetjük fel. A 2. sor utolsó előtti ütemében kezdődő (dó ti ti lá szó lá szó szó fá mi) részlet dalmonvonalát követi a „Balsors aki régen tép...” verssor, de a szó-hang itt szí-re módosul. Figyelmet érdemelnek Haydn „táncos” záró formulái (3. és 7. ütem), különösen az utolsó sor 2. és 6. ütemének ritmikája, amely nagyon hasonlít a Hymnusz elő- és utójátékának végén előforduló ritmikai lüktetéshez.

és rámutat a Hymnusz és a Szózat egybecsengéseire is.

Többek között említi, hogy „a múltat s jövőndőt” kadenciális záró formula emelkedett zenei mondanivaló esetén (pl. Varázsfuvola) gyakran előfordul a bécsi klasszikusoknál is.

Értekes megállapításaihoz csatlakozva mi arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy míg Haydn nemesen ívelő, kiegyensúlyozott dallamvezetésű, „klasszikus” himnusz a lényegében (a 2. ütemben lévő hajlítást leszámítva) egy oktávon belül marad, addig a magyar Hymnuszunk egy kvarttal tágasabb (!) mozgási szabadságra van szüksége, hogy a fohászok lelkét olyan magasra „emelhesse”, amennyire őket haza – és szabadságszeretetük belülről feszíti. Mintha csak a „kis nép – nagy lélek” igazsága fogalmazódna meg ebben is...

Lássuk, vajon mitől van az, hogy a Hymnusz haydn-i, „klasszikus” mércével komponált, első nyolc ütemének, ünnepélyes dúr hangnemben hömpölygő fohászát követően oly drámaivá válik nemzeti imádságunk? Mintha valóban elmúlt századok viharai, hősi küzdelmei dúlnának a lelkekben!

Mielőtt a Gott erhalte-hez hasonlóan, ünnepélyes dúrban komponált Hymnusz közepén, a szí-hang megjelenésével kezdődő, hangulati változással foglalkoznánk, érdemes kicsit vizsgálódnunk a régi magyar táncok világában.

A XVIII. században kifinomuló verbunkos táncstílus – egyéb hatások mellett – az iszlám zenéjéből hátramaradt, keleties hatásokból is olvaszt magába, hogy ezek később

– némileg átcsiszolva – magyar jellegzetességként mehessenek át a köztudatba, gazdagítva az európai zenekultúrát is. A két bővített szekund lépést tartalmazó, harmonikus mollból származtatható „lá, ti dó ri mi fá ‘szi ‘lá sort – Lisztnak köszönhetően – a XIX. században magyar skálának vélték.)

Már régi magyar táncainkban megfigyelhető a mi-fi-szi-lá fordulat, így például a XVIII. sz. első harmadából való Barkóczy-féle kottás kézirat 13. és 14. sz. táncában és az 1757 utáni évekből való sepsiszentgyörgyi kottás kézirat 24. számú magyar táncában, stb.

Érdekes megfigyelni a külföldi gyűjteményekben jóval korábban megjelent táncok közül W. Heckel lantkönyvének (1562) „Magyar tánc”-át. A két részből (táncból és utótáncból) álló kompozíció hangkészlete ‘fá-mi-re-dó-ti-lá-szi-,fi-,mi.

12. kotta

„Magyar tánc” első ütemei W. Heckel lantkönyvéből, 1562

A majd a XVIII. században kiformalódó verbunkos táncmuzsika számára esetenként elegendőnek bizonyul a hősi hangulatot kifejező ‘fá-mi-re-dó-ti-,lá-,szi hangkészlet, tehát olyan harmonikus moll sor, amiből kimarad az „iszlámos” szi-fá bővített szekund lépés.

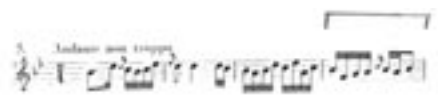
Ha viszont a verbunkos muzsikának nagyobb mozgástérre van szüksége, akkor szívesen tágítja lefelé ezt a dallamkeretet úgy is, hogy a bővített szekund lépést eredményező szi-fá folytatás helyett a fényesebb dúr hangulatba átforduló „fi-mi” toldalékkal gazdagítja a fenti hangkészletet.

Hogy ez a mi-fi-szi-lá (szó-lá-ti-dó) fordulat milyen jól beleillik mind moll, mind pedig dúr hangnemű táncainkba, alábbi kottapéldáink 4. ütemei mutatják:

13. kotta

22 Ungarische Nationaltänze, Bécs, 1806-7., 1. füzet, 6. szám (a d-moll tánc 4. üteme: ‘lá, mi fi szi lá szi lá).

14. kotta

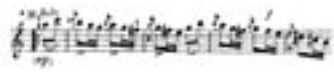
22 Ungarische Nationaltänze, Bécs, 1807, 2. füzet, 5. szám (a B-dúr tánc 4. üteme: dó, szó lá ti dó ti dó, vagys azonos az előző, moll dallam 4. ütemével).

A verbunkos módra lefelé kitágított, harmonikus – és dallamos moll-kombináció Mozart magyaros ihletésű műveiben is felfedezhető:

15. kotta

Mozart: A-dúr („török”, K. 219) hegedűverseny, 3. tétel (részlet)

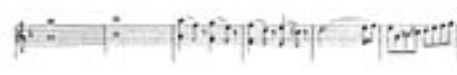
16. kotta

Mozart: A-dúr hegedűverseny (K.219, 1775. dec. 20.) 3. tétel (Allegro)

17. kotta

Mozart: Török induló (részlet). A darab az A-dúr zongoraszonátá (Köchel 331, op. VI. Nr. 2.) utolsó tétel. Mozart 1778 nyarán írta Párizsban.

18. kotta

Mozart: d-moll zongoraverseny (részlet a 3. tételből), 1785. febr. 10.)

A ‘fá mi re dó ti lá, ‘szi, ‘fi, ‘mi – sor felhasználásával komponált, magyar hatásról tanúskodó részletek Mozart műveiben (beleértve a „török” indulót is).

19. kotta

Mozart az a-moll zongoraszonátát (Köchel 310, Nr. 16.), 1778 kora nyarán komponálta Párizsban. Az 1. tétel hősi hangulatot kifejező, verbunkos ihlettségű főtémája a ‘fá mi re dó ti -lá, ‘szi harmonikus moll-sorra épül, tehát a szerzőt ugyanaz a Lajtán inneni „egzotikum” inspirálta, mint a nem sokkal később, 1778 nyarán, szintén Párizsban írt, magyar hatásról árulkodó „török” induló esetében. Az a-moll szonáta magyaros hangvételére Ujfalussy József már korábban felhívta a figyelmet (Magyar Zenetörténeti Tanulmányok, 1995, 15. l.). Hangvételét tekintve a fenti témával rokon az Eroica-finále g-moll, verbunkos epizódja. Beethoven ott ugyanazt a mi fi szi lá tizenhatod-felfutást alkalmazza, mint 18. sz. kottapéldánk esetében Mozart.

A fentiek előzményeként tehát mindenképpen figyelemreméltó a Heckel-lantkönyv 1562-ből való, e-moll magyar táncának hasonló hangkészlete (lásd Szabolcsi: A magyar zenetörténet kézikönyve, 1955, 24. l.)

Vegyük szemügyre a „Gott erhalte” himnusz csúcspontját jelentő, és refrénként megismétlődő, diadalmas záró sor kezdetét (lásd Haydn prím-szólamát, a korona után).

Erkel a Himnusz csúcspontjához vezető, „Balsors akit régen tép...” motívummal az előbbi kottapéldában szereplő, haydn-i dallamot követi, de a szó (a kottapéldában dé) hang helyett a „lélekemelő” szi beiktatásával váratlanul lelkünkbe markol.

A hősi moll hangulat világába elkalandozó középész „Bal sors, akit...” (‘dó ti, lá, ‘szi) motívuma oda-vissza hömpölyög a csúcsra felvezető, „lélekben megtett” za-

rándoklat első stációján: **ti-lá-szi-lá-ti**, megtámaszkodva az eredeti dúr jelleg megszólalás hangján (a szövegben: „tép”), aztán hősi nekibuzdulással még feljebb szárnyal a „Hozz rá víg...” (‘mi re dó ti) motívummal, a **re dó ti dó re** stáció hangjain végighömpölyögve (ezúttal a szó-szólalmazási hangon: a szövegben a „-dót” szótagon megtámaszkodva, hogy a csúcsponthoz vezető vihar után már ne a szi-hang, hanem ismét a szó legyen a tájékozódási irány), majd – a timpani mennydörgéssé fokozódó vihara közepette, égzengésszerű cintányérütéstől kísérve – lép fel a fá-hangra: „Mégbűnhődte...” (‘fá mi re dó). Tehát tulajdonképpen, egyre szenvedélyesebbé váló könyörgéssel, azon a jellegzetes, hősi ‘fá mi re dó ti, ‘lá, ‘szi harmonikus moll lépcsőn kapaszkodik fel, amely verbunkos zenénk „lélekemelő”, hősi hangvételének is alapja: amiből korábban Berzsenyi is, Beethoven is a „hősdalt” hallja ki! Erről szól Himnuszunk, „a Magyar nép zivataros századaiból”... (Egyébként a „Bal sors, akit régen tép...” dallam a ‘dó ti lá szi, ‘fi, ‘mi lépcsősoron ereszkedik alá, de átlépi a fi-lépcsőfokot, amint

Beethoven is teszi az V. szimfónia 2. tételének 2. ütemében, csak éppen ellenkező irányban haladva, lásd: Zenekar, 2001. dec., 23-24. l., 13. és 14. sz. kotta.)

A szinte katartikus élményt nyújtó csúcspont után a lélek lassan megnyugszik, a dallam engedelmesen ereszkedik alá az „emlékeztetőül” hátrahagyott szómi támasz-hangok útját követve, és már csak az utójáték 3. ütemének módosított di-nyolcada emlékeztet önérzetesen, megemelkedett lélekkel az iménti viharra, amit a 9. ütem szi-hangja indított el.

Az utójáték a régi, lovaskatonai (huszár) táncok szellemét őrző, finom, bokázó mozdulatokkal, halk „sarkantyúpengéstől” kísérve, ünnepélyes dúr hangnemben zárul.

Bizony, „engedetlen” népünk nemzeti imádságának elő- és utójátékára is érvényesek Berzsenyi Bihariról írott sorai (Poétai Harmonistika, 1833, XX. fej.), hogy „...Biharinak még halotti nótájából is kimosolyg a táncütés...” (lásd a „Requiem fia halálára” c. lassú magyart, amely a Magyar Nóták Veszprém vármegyéből című verbunkos gyűjtemény 1. számú darabjaként jelent meg 1823 novemberében, és Pablo de Sarasate „Cigánydalok” címmel kiadott, a mű elején megszólaló dallamaként vált ismertté az egész világon).

Így egyesülnek – Erkel által csodálatos szintézisbe foglalva – az európai és a magyar zenekultúra jellegzetes jegyei a Kölcsey-vers nyomán komponált Himnuszban.

*

Huszárok

A Révay-lexikon igen találóan határozza meg a huszárság fogalmát:

„A magyar nemzet sajátos tulajdonságainak és szokásainak megfelelően lovasított, felfegyverzett és felöltöztetett lovaskatonák.”

A fenti megfogalmazáshoz kapcsolódva, mindjárt szeretnénk előre bocsátani: úgy tűnik, „hősi” hangvételű, méltóságteljes, szabadságszeretetből táplálkozó, büszke verbunkos táncunk és zenénk egy törő fakad azzal a nemzeti karakterrel, ami a magyar huszárság hősi tetteit vezérli.

A huszárok harcmodorában, mentalitásában mintha korábbi évszázadok lovas hagyománya, virtusa élne tovább. Ez a hatékonyan működő fegyvernem és harcmodor később más európai országokban is meghonosodik. Valószínűleg a huszárságról kialakult kép és a hősi hangvételű verbunkos táncmuzsika összekapcsolódásának eredménye az európai népek tudatában az a hősi karaktert kifejező „magyaros arcél”, amiről Ujfalussy József írja Beethoven III. szimfóniájának fináléjának verbunkos epizódja kapcsán: „...Az európai közvéleményben a magyaros karakter egyuttal hősi is válik, párjává a francia forradalom hősi pátozát megtestesítő induló zenének.

Hogy ezt az »előlépésünket« a történelmi megítélésben mi okozta, azt történeteknek kellene kiderítenie. Bizonyára közrejátszott benne az osztrák örökösödési háború óta mind gyakrabban szereplő huszárság európai híre is. A francia hadsereg hamar bevezette fegyvernemei közé a huszárságot, s még egyenruhájával is utalt a magyar mintára.” (Magyar Zene, 1960. szeptember, 12. l.)

Tehát valóban érdemes kicsit alaposabban tájékozódnunk a huszárság történetét illetően.

Már egy 1403-ban kelt okmányunk huszárcapitányról, egy 1432-ből és 1449-ből való dokumentumunk pedig huszárokról tesz említést. Mátyás király, 1481-ben írt, latin nyelvű levelében állandó seregének könnyűlovasságát már „hussarones”-nek nevezi. Ezek a lovaskatonák fürge, edzett

lovakon, hosszú kopjával, görbe karddal, fokossal harcoltak. A XVI. sz. utolsó évtizedeiben főleg a Pálffy-, Forgács- és Nádasdy-huszárok, Montecuccoli (1609-1680) seregében a Bercsényi- és Koháry-huszárok vívnak ki elismerést.

A huszárok a XVI. sz. végén, illetve a XVII. sz. elején kopja helyett karabélyt és pisztolyokat kapnak. Egy ezred eleinte 3000, később 1067 lovasból áll. Hat svadron alkot egy ezredet, egy svadron két századra tagozódik.

Külföldön, a XVI. században Báthory István lengyel király (1575–1586 között) szervez huszár-csapatot testőrség jelleggel, és hasonló lovasságot állít fel IV. Iván orosz cár is, „guszári”-nak nevezve őket.

Tökölly seregének egy része külföldre menekül. Tisztjeit Franciaországban szívesen osztják be a könnyűlovassághoz, a közlegényeket pedig francia lovassági tisztek mellé, lovásznak. Itt olyan elismertségre tesznek szert ezek az igen megbízható, jó lovasok, hogy egy francia tábornagy (a luxemburgi herceg) kétszázat zsoldjába fogad, magyar tiszteket adva melléjük.

A Rákóczi-szabadságharcot követően sok magyar huszár kerül Poroszországba, Bajorországba és Franciaországba.

Ők szervezik az első porosz- és bajor huszár csapatokat. Franciaországban gróf Bercsényi László állítja fel a második huszárezredet.

Mária Terézia idején már a porosz huszárok is majdnem olyan hírnévre tesznek szert, mint a magyarok, de tegyük hozzá, hogy például a híres Ziethen-huszárok mintegy kétharmada magyar.

Mária Terézia uralkodása alatt különösen nagy hírnévre tesz szert Hadik András (Kőszegen született 1710-ben, Futakon temették el 1790-ben).

Húsz évesen áll be huszárnak a Ghilányi-, majd a Dessewffy-ezredbe. Nyolc évvel később már kapitány, végül tábornagy. Szinte csodaszerűséggel határos bravúrjainak, „huszárcsínjeinek” köszönhetően történetek keringnek róla. 1757-ben, Mária Terézia névnapján váratlanul Berlinben terem, és 310 000 tallért fizetett a várossal, mielőtt Nagy Frigyes serege odaérkezhetne... Hosszasan lehetne sorolni a különböző csatatereken mutatott, valóban „huszáros” tetteit.

Viktor Emanuel Bethlen Gergely grófot, az 1848-as szabadságharc huszár-ezredesét bízta meg, hogy magyar lova-

sokból megalakítsa az „Usseri di Piacenza” ezredet, Garibaldi seregében pedig 1860-ban, magyarokból két huszár-század alakul, akik különösen a Capua melletti, döntő ütközetben tüntetik ki magukat.

A fenti rövid áttekintésből kiderül talán, hogy Európában méltán övezte dicsfény a magyar huszárságot, a híres „könnyűlovasságot”.

*

A verbunkos tánc, mint a magyar népi lassú egyenes folytatása

A Suppé-nyitányban felhangzó lassú verbunkos kapcsán indokolt behatóbban foglalkoznunk lovaskatonai táncunkkal, illetve annak előzményeivel.

„Az 1800 körüli évek korszakos fordulata a magyar zene történetében elsősorban azt jelenti s abból áll, hogy a nemzet felismeri önmagát zenéjében s azontúl öntudatosan azonosítja magát vele.” – írja Szabolcsi (i.m. 7. l.) Létezik tehát egy nemzeti alapkarakter, ami a nemzetnek régóta sajátja, s ami a nemzetvé válás, illetve a francia forradalmat követő napóleoni háborúk hősi korszakában tudatosul benne igazán.

Olyan jellemvonás ez, amire Európa is odafigyel: a magyaros, hősi arcél és karakter – még Beethovennél is – kelendővé válik...

„Az igazi magyar tánc a lassú verbunkos” – foglal állást Csokonai (1799), egy régi hagyomány folytatását látva a táncstílusban, Berzsényi pedig a „hősdalt” hallja ki belőle, akár csak Beethoven... Az 1700-as években elterjedt verbunkos táncmuzsikát Berzsényi „a legszebb hős érzelmek pompás vegyülete”-ként említi (Poétai Harmonisztika, 1833, XX. fejt.). A nagyszerű tettek mozgósító, tüzes táncmuzsika ritmusaira „minden magyar szívek azonnal buzdulnak, ősi természetes lángjaiktól gyúlnak” (Csokonai: Dorottya, 1799). Berzsényi írja Széchenyinek és Wesselényinek 1830. febr. 25-én, Bihari „Hatvágás verbung”-járól (megjelent 1824 júniusában, a Magyar Nóták Veszprém vármegyéből c. sorozat 13. száma-ként): „...Jaj annak, aki Bihari Hatvágásában a hősdalt nem érti!” (Berzsényi Breviárium, Vajthó, Magyar Irodalmi Ritkaságok 45. sz., 1939, 163. l.).

A levélben a „hatvágásos tánc”-ról, a verbunkos egyik cifrázatáról van szó, amit egy jobb táncos (egy régi huszár) szóló-

ban is eljárt, ritmikus sarkantyúpengés és lábfigura-vetés közepette.

Berzsenyi nekibuzdulásából kiérződik, hogy itt egy olyan, hősi karaktert hordozó nemzetről van szó, amelyik az 1800-as évek elején azért „ismer önmagára zenéjében”, mert tényleg van mire ráismernie... mert van karaktere. Erre szolgál meggyőző példával a magyar huszárság története, amely – úgy tűnik – megalapozta, előkészítette a hősi verbunkos stílus érkezését és egyben „hitelesítette” Európa felé azt a „hősdalt”, amiről Berzsenyi levelében olvashatunk, és aminek tartalmisága Beethovent is megérintette.

Az alábbi, Czuczor Gergelytől vett idézet is jól példázza (Lányi-Martin-Pesovár: A Körverbunk, 1983, 25. l.), hogy a magyar fiatalok sokkal szívesebben mentek huszárnak, mint a gyalogsághoz „bakan-csosnak”: „... a huszárokhoz önkényt vonzódik a paripát annyira kedvelő magyar suhancz.”

Mielőtt a magyar tánc első, 1792-ből való, beható elemzésének néhány részleteivel, majd pedig egy másik külföldi megfigyelő ide vonatkozó leírásával megismerkednénk, ízelítőként lássunk néhány gondolatot Molnár István: Magyar táncgyománnyok (Bp., 1947, 10-14. l.) c. munkájából:

„A magyar tánc tartásával is, formáival is, különös lendületével is messze kimagaslík más nemzetek táncai közül. A mozdulatok a lélek mélységeit járják, s a lélek tartalmát csodálatos erővel fejezik ki. Tánc közben a magyar ember szinte semmit sem tud a körülötte lévő világról, arca, tartása, egész lény a tánc hatása alatt áll. A magyar tánc tehát nem csupán formális multság, hanem lélekből fakadó beszéd. A magyar táncban a férfinek úgyszólván uralkodó szerepe van, táncainknak is nagyobb része férfítánc...”

Az a sajátság, hogy a magyar tánc főleg férfítánc, arra engednek következtetni, hogy az első táncok harci táncok voltak...

A férfi tartásában... magányos táncokban teljes szabadság, de visszatartott, méltóságteljes mozgás uralkodik. Karját úgy hordozza, ahogyan a tánc követeli. Mozdulása mindig feszes, férfias, délceg, minden furcsa, kirívó mozdulattól mentes. Bármilyen gyors is mozgása, mindig uralodik rajta...

Az a nemes megszállottság, amely a magyart jellemzi tánc közben, a múltban igen sok téves ítéletre adott alkalmat. A 12. században az ördög mesterségnek tar-

tották a táncot, s üldözték is... (Megj.: az „engedetlen” magyarságot „megszelídíteni” akaró egyház valószínűleg nem nézte jó szemmel ezt az „ősi” vérmérséklettel tüzelt, lélekből fakadó, különös tánc-révületet.)

[A magyar táncban] nemcsak a lábának, hanem a test minden részének igen nagy szerepe van. Általában a test merőleges hullámzásában nyilvánul meg, ez a hullámzás egyrészt a lovaglós mozgást mentette át a táncba, másrészt a természetes járás ritmusát követi...”

*

Egy 1792-ből való beszámoló most követhető részleteiből képet alkothatunk arról, hogy a XVIII. sz. végén, Pest környékén, egy birtok úrnőjének komornája és gazdatisztje lakodalmán milyen fejlett, népi táncgyományról tanúskodó életmódban lehetett részük a meghívott vendégeknek.

A magyar tánc első, beható elemzését a bécsi Historisch-politisches Journal der kaiserl. königl. Erblande c. újság 1792. évfolyamában (II. f. 193-198. l.), „Ungarischer Nationaltanz” címmel, „Egy német katonatiszt levele Pest vidékéről” alcímmel olvashatjuk.

A cikket – az eredeti német szöveget, és annak magyar fordítását – Réthei teljes terjedelmében közli már idézett könyvében (287-290. l.). Mi most csupán néhány, igen találó megfigyelést szeretnénk kiemelni a név nélkül megjelent cikkből, ami egy Pest környéki lakodalmat követően íródott.

„... Először történt, hogy e táncot láttam, s én nem tudom leírni azt a hatást, melyet reám tett. A nemzet jellemét rendkívüli mód kifejezi. A magyarok hosszú nadrágjai már olyan népre mutatnak, melynek életeleme a lovaglás. Valóban tulajdonképp csak a huszárok azok, kiket igazi nemzeti katonaságnak lehet nevezni, mert a magyarországi gyalogszatokban mindenféle nemzetiségbeli vegyülék van. A huszárok közt ellenben kevés a más nemzetiségű, s a magyar nyelv, miként egyéb nemzeti bélyeg is, közöttük tisztában fennmarad. Mármost olyan népre, mely a lovaglásban találja megszokott életmódját, vall a magyar tánc is. A táncosnak ennél szükségképp sarkantyúnak kell lenni. A sarkantyúk összeverése ugyanis lényeges része a magyar táncnak. Sarkantyú nélkül táncolva a magyar tánc

elvesztené egész erejét. Mert ezt a sarkantyúk pengésétől kapja, melyet a táncos a zene ütemével ügyesen tud egyesíteni. A magyar tánc teljesen olyan embert jellemez, ki magát szabadnak és korlátozatlannak érzi, mivelhogy a táncos teste felső részét hanyagul mozgatva, a lábaival tetszésszerű (önkényes) fordulatokat tesz, addig táncol egymagában, ameddig akar, s akkor fogja meg táncosnőjét, ha eszébe ötlík és őt egész mesterkéletlenül jobbról balra s balról jobbra körülforgatja... Többször láttam azt is, hogy férfiszemélyek csupán magukban, nők nélkül táncoltak, s a nők nélkülözhető is olyan táncnál, hol a táncos egész művészeté lábai művészi mozgatásában és sarkantyúi ütemszerű összeverésében jelentkezik... Épp ez, hogy a magyar táncot egy férfiszemély is táncolhatja, meg hogy valaki helyesen táncolhassa, rövid magyar katonai öltözetben és sarkantyúkkal ellátva kell lennie, erősített meg engem abban a gondolatomban, mely a táncról mindjárt kezdetben támadt bennem, hogy az teljességgel hadi (katonai, vitézi) tánc. Úgy látszik, egészen férfiak találták ki, akik épp leszál-
lanak lovaikról s miután kardjukat letették, lábaik lassú mozgatásával kezdenek bele, hogy a lovaglásban való megerősítésből felüldüljenek, magukat abban a mértékben, amint a zene élénkebben működik, kedvüknek átengedik és véruik fokozatos (lassankint való) fölhevülésével megerősítik bátorságukat, hogy az új veszedelmeknek új bátorsággal mehessenek elébe...”

A Wiener Journal-ban megjelent, értékes beszámoló mindenesetre azt sugallja, hogy ilyen kiforrott, „vérbeli” táncstílus nem jöhetett létre néhány évtized alatt, tehát kizárólag a XVIII. sz. közepétől kialakuló, verbunkos zenélési mód következményeként. Márpedig, ha ennek a sajátos magyar táncnyelvnek, mozgásbeszédnek a gyökereit a régebbi időkhöz nyúlunk vissza, akkor a verbunkos tánc kialakulásának megértéséhez nem elégségesek a verbunkos zenélési mód kifermálódásával kapcsolatos ismereteink.

A zenetörténeti kutatás képes kimutatni, milyen idegen hatások érték a verbunkos zenélési stílust, csak éppen a népi „mozgásbeszéd” múltba vesző nyomait nem tudja követni”...

A korábbi századokból származó, táncal kapcsolatos feljegyzések gyakorisága mindenesetre arra utal, hogy a magyar karakter, lélek és vérmérséklet mozgásbe-

széde, kifejezési igénye jóval fejlettebb lehetett az átlagosnál. Hogy mi lehetett benne a stabil, „ősi” elem, fő jellegzetesség, ami táplálta fennmaradását és fejlődését, arra részben már megkíséreltünk választ kapni a Molnár Istvántól idézett gondolatok segítségével.

Lássuk, hogyan ír Jókai (Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben. Magyarország, I. kötet) lovas katonatáncunkról, a verbunkosról: „A verbunkosok a magyar népeletnek egyik tipikus jelenségét képezték. Tíz-tizenkét nyalkán öltözött huszár tarsolyosan, lódingosan tollforgós csákovával kiállt a népes vásárpiacon közepére kört formálva, mindegyiknek a kezében boros palack, s elkezdtek táncolni cigányok zenéje mellett azt a délceg lejtőt, melyet a vigalmakban »verbunkos«-nak neveztek, s a látványra oda csődülő legénység közül kiszemelve a katonának termetet, oda csalogatta a tánckörbe, s azután biztatással, dicsekedéssel addig hitegette, míg az belekóstolt a borába, parolát adott, s egyszer csak azon vette észre magát, hogy az ő süvege, meg a huszár csákovája helyet cserélt, s akkor aztán már fel volt avatva katonának.”

Lányi Ágoston-Martin György-Pesovár Ernő: A körverbunk című (1983, 6. l.) munkájában a következőket olvashatjuk:

„A bécsi udvarral folytatott hosszas tárgyalás eredményeként a pozsonyi országgyűlés 1715: VIII. cikkelye emelte törvényerőre az állandó, közös hadsereg felállítását. A rendek a törvény elfogadásával szentesítették az idegen haderő magyarországi jelenlétét, s hozzájárultak ahhoz, hogy megnövekedjék a bécsi udvar érdekeit szolgáló és az országon kívül állomásozó magyar ezredek száma.”

Réthei-Prikkel Marián, győri bencés szerzetes-tanár (akinek eddig egyetlen zenei lexikonunkban sem jutott hely) „A magyarság táncjai” című alapvető, nagyjelentőségű munkájában (1924) említi, hogy Thaly Kálmán (Régi magyar vitézi énekek, I. kötet, 283. l.) egy 1751-ből való, verbunkos (toborzó) éneket közöl (i.m. 151. l.) hozzátéve, hogy Debrecen városának már 1758-ban volt külön „verbung”-ja, azaz verbuváló, hadfogó-hadszedő csapata, majd így folytatja: „... kutatásaink alapján ki kell mondanunk, hogy a katona, nevezetesen pedig a lovaskatona (huszár)-verbuválás idejét a XVIII. század közepénél is régebbre vihetjük vissza. Szó van ugyanis róla Károlyi Sándor naplójegyzeteiben 1730–1734 között (I. rész 369. és

II. rész 108. l., kiadta: Szalay László, Magyar Tört. Emlékek, IV. köt. 2. rész), továbbá Czegei Vass László naplójában (Mon. Hung. Hist. Script. 35. köt. 584. l.). (Megj.: itt egy 1735 tavaszán történt verbuválásról történik említés). Sőt, többet mondunk: felnyúlunk a huszár-verbuválás ideje a XVI. század második feléig. I. Lipót például gr. Czobor Ádámmal 1688-ban rendes szerződést: »capitulatio«-t kötött két állandó huszárezred toborzására. Az eredeti német nyelvű szerződés mai napig megvan a bécsi hadi levéltárban. Maradtak fenn »conventio«-k, azaz: szerződéses levelek az 1619., 1623., 1626. stb. évekből, melyekben a bécsi kormány egyes tiszteket magyar huszár-zászlóaljok verbuválásával bízott meg; mi több, arról vannak pozitív adataink, hogy a XVI. és XVII. századokban (pl. 1574- és 1617-ben) a külföld számára is fogadtak hazánkban huszárcsapatokat. Megjegyezni való, hogy e lovas csapatokba nagyrészt csak magyarokat vettek be. (A Magyar Kurír c. újság 1789. évfolyamában egyebek közt ez a hír olvasható: »A F. császár regementjéből az ú.n. Verbunk vagy on iten, sem tótot, sem németet, sem vereshajút be nem fogad.«) Csupán azt nem lehet történeti adatokkal eldönteni, vajjon már kezdettől fogva táncdalok történtek-e ezek a verbuválások. Ámde abból, hogy a XVIII. század közepe óta történeti bizonyossággal végig kíséri a tánc őket, bátran következtethetjük, hogy már előbb is felhasználták ezt a csábításnak ezt a hathatós nemét a »táncos« magyar népnél; tehát a hatszedező tánc alkalmasint régebb a XVIII. századnál.”

Réthei-Prikkel a továbbiakban arra a következtetésre jut (169. l.), hogy: „a verbunkos a magyar lassú néptánc tövének hajtása. De milyen hajtása? – Világos, hogy lovaskatonai.

Valamint a szláv pásztorokból magyar gyalogkatonákká lett hajdúk ősi táncukat katonás formával látták el, ugyanúgy jártak el a lóháton nevelkedett magyar jobbágy-legények, mikor lovaskatona – (huszár-) csapatokat szerveztek belőlük: szabad mozgású lassú táncukat fokként bizonyos katonás rendbe foglalták bele, anélkül, hogy a lényegen nagyobb változtattak volna. Bátran ki merjük mondani, hogy – a verbunkos tánc tulajdonképpen népi lassúknak katonai formája.”

A fentiek alátámasztásaként megjegyzi, hogy a verbunkosban a magyar népi lassú sajátágai ismétlődnek: megtaláljuk benne

a kihúzott, méltóságos, daliás testtartást (Czuczor Gergely leírása szerint – akinek nagyapja a Károlyi huszárezred híres verbunkos káplárja volt – ez még a „tehernyomta pórmagyar” táncában is feltűnő volt!), a ragyogó büszke arcot, a lovas vitézt jellemző könnyed mozgást, szabadságot, természetességet, élénkséget (temperamentumot) és kitörő örömezt.

Hogy a verbunkos tánc eredetileg a paraszti osztálytól, és nem pedig a felső köröktől került be a katonaeletbe, erre bizonyítékul annak szembeötlő népi vonásait sorolja fel: süveg- és derékfogások, tapsolások, ujjpattogatások, lábszárverések, felugrások, topogás, közbeujjongások, táncszók – valamennyi a magyar népi temperamentum megnyilatkozása.

„... mikor huszáraink a körmagyar táncnak katonás formát adtak, igazában visszavezették oda, ahonnan változott életviszonyok folytán régebben eltávozott: vitézi ősjellegéhez, mivoltához.

A népi lassú bizonyos értelemben még ösztönszerű testmozgás, a verbunkos ellenben már eléggé tudatos; az kissé darabos és szigorúbb rend nélkül való, az egyenletesebb, és katonás rendben folyó; az természetes (naturális) örömmozgás, ez meg többé-kevésbé stilizált. A verbunkos tehát – mondhatni – evolúció eredménye: a régi egyszerűbb népi táncból komplikáltabb lett.” (i.m. 170. l.) – foglalja össze a lényegét Réthei.

Könyvből most néhány olyan további részletet említünk, ami alapján elképzelhetjük, milyen hatást gyakorolhatott a verbunkos tánc akkoriban a külföldi megfigyelőkre (i.m. 35. l.):

„August Ellrich festő... 1819–1825 közt tartózkodott s utazgatott Magyarországon. Itt szerzett élményeit és tapasztalatait megírva, Die Ungarn, wie sie sind címmel 1831-ben Berlinben bocsátotta közre... Szemében a magyar tánc ringása olyan, hogy mellette groteszk vonaglássá torzul a spanyolok fandangója, a nápolyi saltarella, a lengyel mazurka, a német walzer, a francia menuette. Az esetlenségek özöne mindez, tánc csak egy van, a magyar tánc...”

A magyar tánc a kitalálás remeke... csupa szeszély, csupa ötlet; tüzes, könnyed s emellett sajátos módon ünnepélyes, emlékeztetően a tánc isteni eredetére és azokra az időkre, mikor a tánc a vallási szertartásokhoz tartozott. A magyar tánc olyan, hogy a részletezése, elmondása költőt kíván, aki versben énekelje meg; s ez a vers

legyen éppen oly lenge és könnyed, épp olyan nemes és hajlékony, szint olyan tüzes és temperamentumos, mint maga a tánc, melyet megénekel. (Idézve a Magyar Figyelő c. folyóirat 1912. évfolyamának 141. lapján.)”

Réthei a továbbiakban a verbunkos tánc figurális gazdagságát emeli ki, „arra a bécsi történeti esetre való hivatkozással, mikor egy angol az ott időző magyarok verbung-táncában nem kevesebb, mint 300 figurát olvasott össze.” (i.m. 157. l.)

Később (i.m. 172. l.) ezt olvashatjuk: „Történeti esetek vannak reá, mennyire elragadta a külföldieket a verbunkos művészi szépsége. Így mikor a szövetséges hadak seregei Ferenc császár idejében Párizsba bevonultak (megj.: Napóleon bukását követően), ott Simonyi óbester huszárjainak deli toborzója bámulatba ejtette a francia nézőket. Sándor muszka cár is egészen el volt ragadtatva, midőn a Hertelendy-huszárokat verbungot látta táncolni; és miután a verbunkos káplár, Kakas Miska a karikában a szólót is eljáratá előtte, nyomban 100 aranyat adatott neki ezekkel a magasztaló szavakkal: »Cette originalité est quelque chose sublime et incomparable!«: ez az eredetiség valami fenséges és páratlan. (Vasárnapi Ujság, 1859. évf. 165. l.)”

Ide kívánczik még Réthei: A verbunkos tánc eredete c. írásából (közreadta Pesovár Ernő: Zenetudományi Dolgozatok, 1978) vett, alábbi idézet:

„... A verbuválás és vele a verbunkos tánc szokásbajövetelét mai ismeretünkhöz képest bátran tehetjük az osztrák örökösödési háború (1741-42) idejére. Most már jóval régebbre tudjuk visszavinni, a 18. század elejére.”

A már idézett, Lányi-Martin-Pesovár féle, „A körverbunk” c. könyv (1983, 9. l.) ugyancsak megállapítja: „... kitűnik tehát, hogy a XVIII. századi verbuválás a korábbi hagyomány szerves folytatása.”

Úgy látszik tehát, tánc dolgában a magyarság méltó utóda volt azoknak a sanctgalleni kolostorban, 926-ban mulatozó, kalandozó magyaroknak, akik „csapongó jó kedvvel táncoltak vezéreik előtt” (Eckehard krónikája, IX. fejt., 2. l.).

A folyamatosan meglévő, népi táncoktúra bizonyítására még néhány példát említünk Réthei könyvéből.

A régi magyarok táncos kedvéről árulkodik az 1279. évi budai zsinat 46. végzése, amely utasította a plébánosokat: „Ne tőrjék meg, hogy a nép a temetőkerben,

vagy magában a templomban táncra kerekedjék.”

Heltai Gáspár 1552 táján arról panaszkodik, hogy az ifjak a fonóházaknál „éjjel tizenkét óráig tombolnak a leányokkal.” (Megjegyzendő, hogy valaha a „táncolni” szavunk egyik megfelelője volt a „tombolni” kifejezés.)

A „táncos magyarok” elnevezés Gyulai Mihály, dobi református lelképásztor „Táncz jutalma” c. munkájában (Debrecen, 1681) is előfordul, aki ezzel kapcsolatban állapítja meg, hogy „sok bűnökkel teljes ocsmány vétek uralkodott, uralkodik is e máj napig közöttünk.”

Egyik, ismeretlen paptársa (1668–1696 között) „táncos”-nak nevezi népünket, és hosszú verset ír a tánc ellen, kijelentve: „A több rútság között egy ugyan megrögzött rútság az engedetlen magyar népben.”

A táncratermettség fokmérője a ritmusérzék. Érdeemes elolvasni a világhírű bécsi orvos és zeneesztéta, Billroth kimutatását, aki felmérést végzett az Osztrák–Magyar Monarchia különböző nemzetiségű katonáinak ritmusérzékéről az alapján, hogyan tudnak lépést tartani a menetelés során.

A német és cseh ezredeknél 2%, a románoknál és bosnyákoknál 20-30%, a szlovéneknek, szlovákoknak, lengyeleknek 33% nem tudta megtanulni az ütemes menetelést. A magyar ezredeknél ez a hibaszázalék mindössze 0,1-0,4 % között volt!

A verbunkos zene kialakulásáról többek között a következőket írja Brockhaus lexikonunk:

„... Gyökerei között világosan felismerhetők a régi, magyar népies muzsikálás hagyományai.”

A magyarság táncos kedvéről tanúsodó, a korábbi évszázadokból fennmaradt feljegyzések, valamint a verbunkos táncról 1792-ből való, első szakszerű leírás ismeretében úgy tűnik, a nép által a XVIII. században táncolt verbunkosban egy korábbi, népi tánc hagyomány folyamatoságát, kiteljesedését kell látnunk. Sőt gyanítható, hogy ennek a népi lassúknak hagyományából táplálkozó, katonai „sardjádék”-férfitáncnak lélekből fakadó, szabad és kötetlen kifejezési formákból táplálkozó mozgásbeszédének a gyökerei a távolabbi múltba is elvezetnek, gondoljunk csak a sanctgalleni kolostorban, 926-ban mulatozó, kalandozó, lovas harcosainkkal kapcsolatos, már idézett feljegyzésre.

Erről a régi táncról csupán annyit sejtethetünk, hogy a magyar lélekből és vérmérsékletből fakadó jellegzetességei lehettek, amelynek bizonyos férfitánc-jegyei talán a későbbi századokra is fennmaradtak.

A lovaskatonai férfitáncunk távoli „előzményéről” szóló híradás alapján – még ha nem is tudjuk, milyen lehetett ez az ősi tánc – mindenesetre annyit elmondhatunk: volt honnan örökölnie apáról fiúra szálló férfitáncunknak a férfias karaktert, a lélek szabadságából táplálkozó, büszke tartást, a függetlenség-igényről árulkodó mozgásbeszédet.

Férfitáncunk jellegzetességeinek kialakulása szempontjából figyelembe kell vennünk azt is, hogy a honfoglalást követően a magyar lovasnép körében általánosan elterjedté vált a sarkantyú használata, míg Németországban a sarkantyúviselési jog kiváltságnak számított. (Csak a Magyar Nemzeti Múzeumban több Árpád-kori sarkantyú van, mint a németországi gyűjteményekben együttvéve, írja a Révay lexikon.) Ezek a sarkantyúk még taraj nélküliek. A nyakból, sarokvasból és egy mozgatható, acél tarajból álló, 5-6 csipkével rendelkező sarkantyúk csak a XIII. sz. közepétől tűnnek fel. A XIV. században már 8-12 a csipkék száma, de a XVI. sz. végén a 18 csipkéjű tarajok sem ritkák. Bizonyosra vehető, hogy a bokázó figurák különféle változatai a csengő hangú sarkantyú pengetésének módjaival összhangban alakultak ki. Tehát ha verbunkos táncstílusról beszélünk, nem hagyatkozhatunk csupán a verbunkos zenélési mód kialakulására összpontosító „csörlátásunkra”, miközben nem vesszük észre, hogy valójában egy „ősi” tradíció főbb jellegzetességeit őrző, népi férfitánc-hagyomány: a lobbanékony vérmérséklet, a független lelki beállítódás szabadságigénnyel (büszkeséggel) párosuló, mozgásnyelvi kifejeződése hallik ki Csokonai „felbuzdulásából” (Dorottya, 1799), akinek magyarjai „ősi természetes lángjaiktól gyúlva” táncoltak a XVIII. század végén... Hasonló benyomásunk alakul ki a német (osztrák?) tiszt már említett, 1792-ből való, igen értékes, lényegre tapintó beszámolóját olvasva.

Zenetudományunk álláspontja szerint még ma sem tudható pontosan, mikor és milyen tényezőkből fejlődött ki verbunkos zenei stílusunk.

Úgy tűnik, ha valaki igazán meg akarja érteni, hogyan alakulhatott ki ez a, nemzeti zenénk megszületéséhez elvezető tánc-

stílus, átfogóbb vizsgálódásra kell vállalkoznia, s nem elégedhet meg a stílus fejlettebb időszakában bőven megtalálható, idegen zenei stílusjegyek felmutatásával, amelyek felemlegetése mögött ráadásul ott bujkál a kétely: egyáltalán mennyiben beszélhetünk itt önálló, sajátosan magyar, „ősi” hagyományról? Bizony régebbre kell visszamennünk, mégpedig abból a megállapításból kiindulva, hogy egykor a magyarság lovasnép volt, ami hosszú ideig mindent meghatározó életformát jelentett számára.

Ennek a régi lovas-hagyománynak tánc kultúránk kialakulása szempontjából igen fontos szerepe lehetett, mivel a jó lovasnak fejlett ritmusérzéke, mozgáskultúrája van, hiszen egész testével együtt „táncol” lovával! A lovaglás során gyakran alkalmazott könnyű ügetés például kifejezetten abból áll, hogy a lovas egész testével, ritmikusan követi a ló mozgását, ezzel jelentősen megkönnyítve a ló feladatát.

Érdekesen cseng össze lovashagyományunkból eredeztetett, „ritmusérzék- és táncratermettség”-elméletünkkel Réthei alábbi, elemző leírása (i.m. 28. és 20. l.) táncunk „leejtő” jellegéről:

„A magyar tánc egyenes testtartású s egyenes vonalakban mozgó, könnyed tánc. (Hasonlít a nemesvérű paripa kényes lebegő mozgásához.) A test mozgása két irányú benne: vízszintes és függőleges. A vízszintes mozgás lassúbb hullámzó, lejtő – azaz leejtő, mert a test egyik lábon föllendülve, a másikra, mellyel kilépett, ereszkedik – lépésekben, a függőleges pedig feszes, gyors ugrosásban nyilvánul... a lassú rész vízszintesen lépdelő s a gyors merőlegesen ugrosó tánc. A test mindkettőben könnyedén lebeg a földön, mivel a talp lejtve és ugorva egyformán hullámosan (ujjról sarokra) érintgeti a földet. S ez a tulajdonsága annyiban sajátos, hogy például a mozgásban hozzá hasonlóságot mutató szláv táncokban egész talpon lép, vagy ugrik a test, ami nehézkessé = dobozóvá és topogóvá teszi a mozgást... A magyar férfi... szépen »kihúzza magát«, azaz délcegen fölegyenesedve, mindjárt a lassú táncnóta elején nem kezdi meg a táncot... csak készül a táncra... hogy kezeit csipeire, illetőleg egyiket a csipőjére, másikat a füle mellé téve, a lábait billegtetni (lábujjhegyről sarokra mozog) és a derekát kisebb kilengésekkel jobbra-balra mozgatja, illesztgeti.

A második vagy harmadik nótasor elején kezd bele igazában a táncba lejtő lépé-

sekkel, azaz: *testét hullámosan... fölemelve és leeresztve, lábujjhegyről sarokra lépve jobbra-balra, oldalfelezve, előre és hátra (magyarosan stilizált járás!), erősebb helyreppanásokkal és sarkantyúpengető, illetőleg patkóverő bokázással, vagyis: a csizmasarkak ritmikus összeütögetésével...*”

Tudnunk kell, hogy a „lassú magyar”-nak volt valamivel élénkebb tempójú, kiegészítő része, „cifrá”-ja is, ami további lehetőséget kínált a táncos temperamentumának, teremtő fantáziájának érvényesüléséhez, mintegy ötvözve a lelkéből, szabadságérzetéből fakadó büszkeséget, méltóságot, a jellemében szintén meglévő, játékos, vidám fürgeséggel, lobbanékonyssággal.

Ide illik még Réthei másik, a magyar népi lassú táncsal kapcsolatos megjegyzése is (i.m. 41. l.), mi szerint a lovas – az ősi 4 tagú ütemnek megfelelően – a népi lassúban az ütem első felében egyik lábbal erősebben kilép, majd az ütem második felére másik lábával gyengébben utánalép, s így „*testének rengése... pontosan négyet tesz ki, tehát nem egészen alaptalan föltevés, hogy lassú táncunk mozgása a lódobogást érzékíti meg!*”

A fentieket egészítsük még ki azzal a megfigyeléssel, hogy akinek nincs ritmusérzéke, az nemcsak táncolni, de jól lovagolni sem tud megtanulni!

Az említettekén kívül a jellegzetes magyar lelki beállítódás, lobbanékony, virtust kedvelő temperamentum, ugyanakkor méltóságteljes, könnyed, büszke, „hősi” tartás (lásd Czuczor Gergely idézett megállapítását a táncoló magyar pór nép büszke tartásáról!) és rögtönző fantázia párosult azzal az ellenállhatatlan táncos kedvvel, ami fejlett mozgáskultúrával rendelkező, „táncra termett” elődeinket jellemezte. A jó lovasnak fejlett mozgáskultúrájából adódóan „stílusa” kellett legyen, igénye a könnyed, elegáns, választékos megoldások iránt, hiszen társai megbecsülését ezzel vívhatta ki. Belső felszabadultsága büszke szabadságérzettel töltötte el, s ebben bizonyára jelentősen különbözött „földhözragadt”, „tenyeres-talpas” társaitól. Vérében volt a virtus, szabadon szárnyaló fantáziájának köszönhetően a játékos, trükkös rögtönzések, legyen szó akár harcra, vagy táncra.

Tánc kultúrája lényegében életformájának, életérzésének lenyomata, függetlenül esetlegesen alacsony származásától. A lóhoz értő, hozzá vonzó magyar fiatalok

számára később is nagy vonzerőt jelentett a lovaskatona, a huszár látványa, amit a toborzó káplánok ügyesen ki is használtak.

Egy régóta megvolt, jellegében magyar temperamentumot őrző, mindvégig töretlen, magyar tánc hagyomány a kellő időben így vezethetett el a verbunkos tánchoz, anélkül, hogy feladta volna korábbi jellegzetességeit.

Természetesen a fejlettebb, „úri” verbunkost később Lavották idegenszerű elemekkel is gazdagították (cifrázatok, triolák, súlytalan helyre eső, ütemelőző indítások, „felütések”, stb.), s mindezt a határozott karaktert képviselő stílus magába olvasztotta. Viszont nem szabad szem elől téveszteni az idevezető utat, a régi magyar népies muzsikálás és tánc hagyományait.

Régi hagyományt, jellegzetesen magyar karaktert őriznek hát számunkra mindazok a leírások, amelyek a huszárság tetteivel és a verbunkos táncsal kapcsolatban születtek Európában, melyek sorában kedves színfolt számunkra Suppénak, a modern bécsi operett megteremtőjének Könnyűlovasság nyitánya.

*

Magyar huszárok... könnyűlovassági trombitajel... verbunkos muzsika – további múltunk máig sugárzó emlékei.

Mindez együtt hallható egy Johann Strauss-kortárs, bécsi zeneszerző remek nyitányában, népszerű szimfonikus hangversenyek elmaradhatatlan műsorszámában, szerte a világon!

Elmúlt századok magyar huszárjai! Akiknek nagyrészt köszönhető, hogy a „huszáros”, „huszárcsíny”, „huszárvágás”-szavakat az európai népek megtanulták, és a huszár elnevezés az elsöprő lendület, bátorság és hősiesség fogalmaként válhatott Európa identitás-tudatának részévé.

Ez a takarodó most értetek szől.

Majd talán egyszer, nyári estéken, a budai Sándor-palota Duna felőli oldalán ismét felhangzik a jól ismert trombita-jel, s hangjai messzire szárnyalnak a folyó felé. A külföldről idelátogatók egy váratlan felismeréssel, egy maradandó élménnyel lesznek gazdagabbak, mi pedig ... egy kicsit jobban otthon érezzük majd magunkat... És talán Hadik András lovaszobrá is, ott fenn, a budai várban.

Rakos Miklós

Havas Kató: A hegedűjáték új megközelítése

A *Lámpaláz* után új könyve jelent meg Havas Katónak magyar fordításban. Így is összefoglalhatnám röviden, egy mondatban írásom lényegét. Az előző könyvének megjelenése kapcsán már olvashattak az írónról e lapban, tehát úgy is mondhatnám, régi ismerősről van szó. Akik olvasták a *Lámpaláz*-t, már ismerhetik Havas Kató stílusát, gondolkodásmódját. Ez a könyv sem fog csalódást okozni nekik.

Bár *A hegedűjáték új megközelítése* először 1961-ben jelent meg, aktualitásából mit sem veszített. Értékét mi sem bizonyítja jobban, minthogy maga Yehudi Menuhin írt hozzá előszót, melyben kiemeli az új megközelítés eredetiségét. Maga Havas Kató így ír saját könyvéről: „[...] a hegedűjáték e könyvben részletesen kifejtett technikája nem tekinthető valami teljesen újnak, „forradalminak [...] Több fontos alapelem a múlt általam nagyra becsült mestereitől származik. Amit én állítok nem más, minthogy ezek az elemek hosszú tapasztalat során új formába, egy működő rendszerre olvadtak össze, amelyre talán véletlenül, vagy csak részben érintve már mások is rátaláltak előttem, de tudomásom szerint még soha senki sem jutatta ezt kifejezésre.” Ne úgy kezdünk tehát neki a könyv olvasásának, hogy valami soha sem hallott titkos recepttel ismerkedünk majd meg. Sokan talán a homlokukra fognak csapni, hogy „Ez az, én is pont így gondolom, játszom, vagy éppen tanítom.” A könyv értéke éppen abban rejlik, hogy ezeket a kósza gondolatokat, megérzéseket szépen rendszerbe rakva, gondosan kifejtve találhatjuk meg, illusztrációkkal kiegészítve.

„Ez a megközelítés bizonyos alapvető műveletek lenyűgöző logikája által az *egyensúly* gondolatán alapszik, nem az erőén. Nincsenek a mai értelemben vett mechanikus ujjgyakorlatok. A gyakorla-

tok lényege nem az erősítés folyamata, hanem a megfelelő egyensúly megtalálásán keresztül minden tudatos izommunka – kivéve egyet [...] – kiküszöbölése. Ily módon tudjuk felszabadítani a tudatot azon lehetetlen feladat alól, hogy két

vonóhúzási technikákra is, bár nézete igencsak újnak mondható ezen a téren. „[...] valójában azzal a megközelítéssel, hogy a figyelem teljes egészében a bal kézre irányul, nem is beszélhetünk „vonóhúzási technikáról”, mint olyanról.

Csak zene létezik, amit a bal kéz kontrollál az örökké aktív egyensúlyérzeten keresztül; és ha az egyensúly megfelelő, a jobb kar könnyedén működik. Tehát nem szükséges külön időt szánni a különböző jobbkeztechnikai gyakorlatokra.”

A könyv tehát a hangképzést a középpontba állítva foglalkozik tulajdonképpen a hegedülés meghatározó alapjaival. Noha ezt a művet a szakkönyvek közé kell sorolni, Havas Kató stílusa egy cseppet sem száraz, csak tényekre szorítkozó. Nem kell tartanunk hát attól, hogy vért izzadva, lassan, minden mondatot megrágvva tudjuk csak olvasni és megérteni. *A hegedűjáték új megközelítése* hihetetlenül olvasmányos, az íróny gyakran fűszerezi leírását humorral és iróniával. Ebből – és természetesen mondandójából – adódóan nem csak tanároknak, illetve leendő tanároknak ajánlanám ezt a könyvet, hanem minden hegedűsnek legyen kezdő vagy haladó, fiatal vagy az érettebb korosztály képviselője.

Simkó-Várnagy Judit
(a könyv fordítója)

vagy több dologra koncentráljon egyszerre. Aztán, ha ezt az egy tudatos izomműveletet helyesen fejlesztjük ki, olyan mértékben lesz képes átadni és kontrollálni a játékos zenei és művészi impulzusait, hogy minden mechanikai probléma eltűnik, és nem marad más hátra, minthogy szabadon engedje fantáziájának áramlását.” Ez tehát Havas Kató hegedüléstechnikai hitvallása.

A fent említett egyensúlyérzeten keresztül mutatja be mind a bal kéz, mind a jobb kéz működését. Kitér különböző

Havas Kató: *A hegedűjáték új megközelítése*, valamint a *Lámpaláz* című műve megrendelhető Czettner Veránál.

Cím: Budapest 1221 Korompai u. 15

Tel.: 06 20 4148330

Email: kamstud@freemail.hu

Az első hangtól a pódiumig

Bogschütz István, az Accord Bt. ügyvezető igazgatója mutatja be szolgáltatásait, amelyeket Juharos Lászlóval és Nagy Sándorra együtt teremtett az elmúlt tíz esztendőben, és amelynek legfőbb mottója, hogy nincs értékes és értéktelen ügyfél, csak egyféle: valamilyen szinten zenélni akaró, akinek tudásuk legjavát nyújtva kell segíteni.

– Az, amit mi csinálunk, szolgáltatás. A mondat, „Az első hangtól a pódiumig” azt hivatott tudatni, hogy számunkra a legolcsóbb, legegyszerűbb gyári hangszer éppoly jelentős, mint a vagyonokat érő mesterremek. Nincs különbség ügyfél és ügyfél között. A tanulmányait éppen elkezdő növendék számára is éppoly fontos, hogy kívánságait az ő igényei szerint – a lehetőségekhez képest – a legmagasabb színvonalon teljesítsük, mint a rangos szimfonikus zenekarok művészeiét, vagy a szólolistákét.

– *Ez mit jelent? Bármilyen olcsó hangszerre bármilyen drága kelléket is gondosan felszerelnek, vagy azért közbelép az ésszerűség, a szakértelem is?*

– Volt már arra példa, hogy egy tanár ideküldte növendékét a feles szegedi hegedűvel, hogy szereltesen fel rá Eudoxa húrgarnitúrát. Nem biztos ugyanakkor, hogy arra a hangszerre éppen ezek a húrok a legmegfelelőbbek. Nem azért, mert a szegedi hangszerek rosszak, hiszen éppen azért forgalmazzuk őket, mert kategóriájukban igenis jók és aki hegedülni kezd, sok éven át kielégítően tudja használni. Hanem azért, mert nem illenek össze (mint ahogy a Stradivari hegedűk sem illenek össze sokféle, egészen kiváló minőségű húrral).

Ilyen esetben tájékoztatjuk, és ha sikerül meggyőzzük a vevőt, hogy mit ajánlunk, mit tartunk a legmegfelelőbbnek.

Az, hogy mi hangszerészek vagyunk, nagyon fontos eleme szolgáltatásunknak. Nemcsak forgalmazunk, nemcsak arra vagyunk képesek, hogy jó árut szerezzünk be jó helyekről, hanem a szak tudásunkat is „mellécsomagoljuk”. Segíteni igyekszünk, nemcsak egyszerűen eladni. Megpróbáljuk természetesen a

kívánalmakat kielégíteni, de ami szakmai szemmel túl bizarrnak látszik, ott elmondjuk, szerencsés esetben érvényre juttatjuk véleményünket is.

– *Egészen pontosan milyen szolgáltatási körben történik mindez? Önt fúvós hangszerészként ismertem, eddigi beszélgetésünk vonósokról szólt. Foglalkoznak-e fúvósokkal is? Kereskednek csak, vagy javítanak is? Végeznek-e például értébecslést?*

– Én hangszerészként „Általános hangszerész” szakmunkás bizonyítványt szereztem, akkoriban ugyanis még nem volt szakosodás. Mestervizsgámat már fúvósként teljesítettem. Később kezdtem vonóshangszerekkel foglalkozni, így az igazságügyi szakértői igazolványom már fafúvós, rézfúvós valamint vonós- pengetős hangszerekre érvényes. Itt a boltban elvileg foglalkozunk fúvósokkal is, de jellemzően a vonósokra, pengetősökre szakosodtunk.

A kilencvenes évek elején, amikor rendre születtek a hangszerboltok, kicsit ide-odakapkodtunk. Foglalkoztunk fúvós hangszerekkel is, de amikor ezek a boltok kialakították saját arculataikat – egyesek fúvós, mások elektromos, megint mások vonós-pengetős hangszerekre szakosodtak –, mi ez utóbbiak mellett döntöttünk. Előfordulnak nálunk kisebb fúvós kiegészítők, tartozékok, de ha valaki itt fúvós hangszert keres, átirányítjuk azokhoz a kollégákhoz, akik ebben az illetőnek segíteni tudnak.

– *Milyen tapasztalataik vannak a vonósok körében? Milyen típusú hangszerekkel keresik meg Önöket például azzal a kéréssel, hogy adják el azokat? Ha pedig valaki vonóshangszert keres, hol szerzik be a megfelelőit?*

– Foglalkozunk új és használt, tanuló és mesterhangszerek forgalmazásával. Új hangszereink többsége a Szegedi Hangszergyár terméke, mert meggyőződésünk szerint azok nagyon jó tanulóhangszerek, sőt, a gyár manufakturális darabjai a tanulószinten túl is megfelelnek. Ehhez természetesen színvonalasan kell felszerelni ezeket az instrumentumokat, hiszen a gyárból alapfelszereltséggel érkeznek. Azon a húron, azokkal a finomhangolókkal jól lehet skálázni, alapfeladatokat ellátni, ennél többhöz azonban minőségibb kiegészítőkre van szükség.

Az egyedi, a már magasabb színvonalat képviselő hangszereket vagy az ittlévő, bizományban átvett készletből kínáljuk, vagy körülnézünk, hiszen folyamatosan igyekszünk számon tartani, hol, kinél, milyen hangszer található, vár netán eladásra. A nálunk bizományban lévő hangszereket behozzák eladni – talán mondanom sem kell, hogy szinte napon-ta kínálnak Stradivarikat, amelyeket kéz alatt vesznek, egy-egy hagyatékban találunk és amelyeknek természetesen semmi közük sincsen a cremonai mesterhez, még a formájuk sem hasonlít. Az, hogy a bennük lévő cédulán Stradivari neve áll, semmit sem jelent; annál is inkább, mert legtöbbször alatt ott áll, hogy „Made in Germany” vagy „Made in Czechoslovakia”.

– *Melyik típussal a találkozik leggyakrabban azon műhelyek termékei közül, amelyek jellemzőek voltak a Monarchiára és szereztek jó hírnevet a hajdani birodalom vonóscéheinek?*

– Leggyakrabban német, schönbach-i hangszerekkel találkozom, hoznak osztrák származásúakat is; az olaszok a legritkébbek.

– *Mi a helyzet a híres magyarokkal? Szokott-e például Nemessányi, Brandl hegedűkkel találkozni?*

– Sajnálatos módon ezek a valóban nagyon jó minőségű magyar mesterhangszerek ritkán kerülnek ide; vagy kézben vannak, vagy – ami sokkal szomorúbb – határainkon túl.

– *Mi van a kortársakkal? Sokak szerint a ma is köztünk élő hangszerkészítők nagyon jó munkát végeznek. Vesznek-e tőlük hangszereket? Előfordul-e, hogy ha valaki bizonyos kategóriájú hegedűt, csellót brácsát keres, annak azt mondják: fáradjon el X.Y. mesterhez, ott éppen ilyet talál?*

– Előfordulnak nálunk ma magyar mesterhangszerek is, a magyar betegségeként diagnosztizálható bizalmatlanság azonban kisebb érdeklődést biztosít ezeknek, mint ahogy azt megérdemelnék. A mi muzikusaink meg vannak győződve arról, hogy csak az olasz a jó hangszer. Az én véleményem egészen más, de mit tegyek, ha már a konzis diák úgy jön be, hogy csak olasz hegedűt hajlandó játszani?

– *Az utóbbi időben rendszeresen megrendezett, hangszerdíjas kiállítások, versenyek sem tudták kicsit a realitások felé billenteni a mérleget?*

– Még nem érzékelem, pedig itt lenne az ideje. Itt volt például ez az augusztusi hangszerkiállítás, ami nagyon színvonalas, nagyon jó kiállítás volt, nagyon jó hangszerekkel. Minden darabja szinte azt igazolta, hogy Magyarországon nagyon jó kezű, nagyon ügyes mesterek dolgoznak és köztük sok a fiatal. Úgy gondolom, hogy most már a fejekben kell rendet, azaz megfelelő értékrendet teremteni, a magyar hangszerműhelyek többsége erre bizony rászolgált. Azt kéne tudomásul venni, hogy ahhoz, hogy egy hangszer jól szóljon ötven év múlva, száz év múlva is, annak újonnan is jól kell megszólalnia. Az idő természetesen dolgozik rajta, érleli, de új korában valami nem működik megfelelően, az később sem válhat mesterművé.

– *Mi a helyzet a tanulóhangszerekkel? Szülők szoktak panaszkodni, hogy nem lehet kisméretű hangszereket kapni,*

vagy ha igen, irreális áron egy olyan dologért, amit meglehetősen rövid ideig használnak.

– Lehet, hogy nem jól reklámozzuk a cégünket? Ide ugyanis ha bejönnek ezek a szülők, a harminckettes hegedűtől a négyegyededig, a tanuló brácsát, csellót bölgőt, mindent megtalálnak.

– *És ezek megfizethetők annak vetületében, hogy eleinte egy gyerek szinte évenként „nő” ki egy hangszert?*

– A kockázat nemcsak ebben rejlik, hiszen sok esetben megvan a kezdeti lelkesedés, de amint kiderül, hogy a hangszeren bizony gyakorolni kell, meg kell küzdeni a szép hangokért, a lelkesedés elapad és sokszor a tanulás is abbamarad. A már nem használt hangszereket természetesen bizományba vesszük és lehetőség szerint eladjuk, de mégis van anyagi veszteség. Nem is erőltetjük a szülőkre a drágább hangszereket. Ami az új szegedi negyedes, feles vonósokat illeti, alapfelszereltséggel, tokkal kb. 55-60 000,- forintért beszerezhető. Ezek remekül használható gyári hangszerek. (Ebben a kategóriában amúgy is ritkák a mesterművek, hiszen elkészítésük nehezebb, mint a felnőtt méreté.) A háromnegyedes hegedűk már tovább használhatók, a négyegyedeseket pedig már csak minőségükben növik ki a muzikusok. Hogy egy mennyi idő, a használó függvénye.

Ha a tapasztalatlan szülő bejön gyermekével, hogy tanulmányai kezdetére hangszert válasszon, ezeket a szegedi termékeket szoktuk ajánlani. Elég jók ahhoz, hogy a célnak megfeleljenek. Az ugyanis hibás szemlélet, hogy mindegy, milyen, „tanulni ez is jó”. Nemcsak a zenetanulástól, de magától a zenétől is elveheti a gyerek kedvét egy silány instrumentum. Még a legkezdőbbnek is szüksége van valamilyen, értékelhető minőségre a sikeres tanulmányokhoz. Ami pedig a mértet illeti, szükség van gyermek jelenlétére, hiszen óriási eltérés lehet azonos korú gyerekek termete között. Volt olyan esetem, amikor idős úr jött érdeklődni, hogy egészen kezdő számára milyen hegedűkből válogathat. Mutattam a különböző fajtájú, méretű hangszereket. Kérte rögtön a legkisebbet. Mondtam, hogy látni kéne a gyere-

ket, hiszen nem biztos, hogy a legkisebbel kellene kezdenie. Csodálkozva rá nézett: „Magamnak szeretnék hegedűt venni. De mivel még sosem tanultam, a legkisebbel akarom kezdeni.”

– *Vannak-e vonók is ugyanilyen választékban?*

– A vonó kicsit kényesebb kérdés. Jó minőségű vonók nálunk is készülnek, ezekből néhányat a kiállításon is láthatunk. A tanulóvonókat gyakran Németországból importáljuk. A mestervonók gazdaságilag problémát jelenthetnek. Minden muzikus mást szeret: egyikük fejnehéz, másikuk ruganyosabb, harmadik könnyedebb vonót keres. Ahhoz, hogy válogatni, próbálgatni tudjanak, legalább húsz-harminc darabot kellene itt tárolnunk. Ennyit megvenni és tárolni sajnos nem jó befektetés, nem olyanok, mint a húrok, amelyek nap mint nap kellenek, s így folyamatosan forog a pénz. Kénytelen vagyok ilyenkor kereskedőként megszólalni, mivel ez a realitás.

– *Egyre nagyobb figyelem irányul a hangszertokokra. Milyen választékkal rendelkeznek, milyen igényeket tudnak kielégíteni? Elég-e, ha vinni lehet benne a hangszert, vagy fontos az ütésállóság, a kényelem, a tartozékok egyszerűbb cipelését is biztosító kiegészítők, tartozékok?*

– Eleinte tokokat is külföldről hoztuk be, akár csak az alkatrészek, tartozékok zömét. Lehetőleg maguknál a gyártóknál vásároltunk, hogy kedvező áron kínálhassuk ezeket. Az utóbbi hét-nyolc évben azonban aránytalanul drágábbak lettek a tokok és emiatt elkezdtünk magunk is tokokat készíteni a vonós hangszerekhez. Ma is van természetesen arra lehetőség, hogy ha valaki külföldről akar hozatni, katalógusból megrendeli és behozatjuk igénye szerint.

Az egyszerű iskolahangszerekhez is készítünk műanyagra épített huzatú, vállpánttal ellátott egyszerű formatokokat. Az utazó zenekaroknak profibb, duplafalú, megerősített, szögletes hegedű- és brácsatokokat készítünk. Ezekből létezik szimpla és dupla, sőt, a legújabb termékünk a hegedű-brácsa tok. Mind egyik huzattal, hát-vállpánttal ellátott, bennük vonótartók és húrcsőtartók vannak. A huzaton bővített zseb van a kot-

ták, uzsonna és egyéb kellékek számára. Csellókhoz, pengetős hangszerekhez nem tokot, hanem huzatot árulunk.

– *Milyen módon ápolják személyes kapcsolataikat a külföldi kollégákkal?*

– Mint szinte mindenki, mi is ott vagyunk minden esztendőben a frankfurti kiállításon, próbáljuk felfedezni az újabb és újabb dolgokat. A mi szakterületünkön egyébként az újítások nem olyan sűrűek és látványosak, mint mondjuk az elektromos vagy éppen a fúvós hangszerekkel foglalkozók esetében. A vonós hangszereknél nagyon ritkák az újítások, a muzikusokkal nem is

nagyon lehetne ezeket elfogadtatni. Ha mégis megjelenik mondjuk egy újfajta húr vagy bármilyen más tartozék, arról azonnal tudunk, a mintadarabokat kipróbáltatjuk, de mondom, ez nem jellemző.

– *Ha valaki behozza a vonóját, hogy megszűrözzék, el tudják vállalni?*

– Nem, mert a műhelyünk már megszűnt. Annak idején nagyon jó mesteremberekkel dolgoztunk, mester- és manufaktúra hangszereket is készítettünk hegedűtől csellóig, de a társaság szétszéledt, mindenki a saját erejét próbálgatja kisebb-nagyobb sikerrel. Apróbb javításokat még elvégzek, nagyobb dol-

gokat azonban nem. Nem is lehet úgy javítani, hogy közben az ember folyton abbahagyja és az üzlet ügyeit intézi. Másképp pedig ma már nem áll a módban. Ez most már hangszerbolt, amelyben az említettek mellett kottatartót, néhány kottát is árulunk.

Minden olyan esetben, ha olyasmit keresnek nálunk, amit nem árulunk, de tudjuk, hol lehet hozzájutni, megadjuk az illető címét. Számunkra ugyanis nagyon fontos, hogy a hangszekereskedelemben résztvevő hangszerész kollégákat továbbra is kollégáknak, ne pedig konkurenciának tekintsük.

Tóth Anna

Hangszerkészítő Fesztivál

Igen impozáns helyszínen, a Magyar Nemzeti Galériában tekinthették meg az érdeklődők a Hangszerkészítő Fesztiválját, augusztus 15-20 között. 26 hegedűkészítő, 13 gitárkészítő, 7 historikus, 8 népi, 3 fúvós, 3 zongorakészítő és 4 orgonaeépítő mintegy 200 hangszerét láthatták az érdeklődők. A „Hangszerkészítő Fesztiválja” minden napján kamarakoncerten szólaltak meg neves előadóművészek tolmácsolásában az új magyar mesterhangszerek, szakmai előadásokon ismerkedhettek meg az érdeklődők a hangszerkészítéssel. A kiállításon végig jelen voltak a mesterek, a látogatók bármilyen kérdéssel fordulhattak hozzájuk, erre a célra elkülönített helyiségben ki is lehetett próbálni a hangszereket.

A hegedűkészítő munkáit zsűri bírálta, amelynek tagjai Stefano Conia, Bósz Károly és Holló Bence voltak. A kiállítás augusztus 17. és 20. között csatlakozott a Mesterségek ünnepe rendezvénysorozathoz. A Savoyai teraszon népi hangszerkészítő tartottak bemutatót és vásárt, a „Hangszerkészítő Zenepavilonjában” pedig maguk a készítő szolgáltatták meg hangszereiket.

Andrásik Rémó is kötelességének tekintette a megjelenést, és élve az adódó lehetőséggel rövid beszélgetésre invitálta Szerényi Bélát, a Magyar Hangszerész Szövetség elnökét.

– *Ez a fesztivál, kiállítás egy korábbi rendezvénynek az újraélesztése, vagy már egy teljesen új kezdeményezés?*

A Magyar Hangszerész Szövetség működésének tíz éve alatt tizenkét kiállítást rendezett, de ezek általában szakkiállítások voltak; pl. hegedűkiállítás,

bemutatóval egybekötött orgonakonferencia, stb. Olyanra azonban, ahol a Hangszerész Szövetség összes szakosztálya egyszerre be tudott volna mutatkozni, eddig még nem volt példa. Ezen a fesztiválon ugyanis jelen vannak a népi és historikus hangszerkészítő, a zongorakészítő, az orgonaeépítő, a hegedűké-

szítők, és a gitárkészítők. Nos, nem véletlenül neveztük el fesztiválnak a rendezvényt, mivel egy hagyományos kiállításon mindenki megcsodálja a vitrinben látható hangszereket és hazamegy. Itt viszont mindennap van zenei esemény, szakmai előadás és a hangszerek kipróbálhatók, mert folyamatosan jelen vannak a mesterek, bárkinek a rendelkezésére állnak; van egy külön helység is, ahol a hangszereket azonnal, tüzetesebben is ki lehet próbálni. Azt természetesen nekünk is el kellett határozni, hogy műtárgyként csodálják a látogatók a hangszereket, avagy lehetőséget adjunk a megszólaltatásukra is. Mi az utóbbi mellett döntöttünk, de tulajdonképpen mindkét eshetőségnek komoly jelentősége van. Éppen ezért is választottuk a Magyar Nemzeti Galériát a fesztivál helyszínéül, hiszen a kiállított „tárgyak” mindegyike kézzel készített mesterhangszer. Ilyen értelemben pedig műtárgyak, amelyeknek e minőségükben klasszikus kiállítási tényezőként is létjogosultságuk van.

– *A fesztivállal kapcsolatban vannak-e távlati terveitek? Gondoltak arra, hogy ebben a formában minden évben visszatérő rendezvény legyen?*

– Én nagyon remélem, hogy ezt valóban minden évben, sőt hozzávetőleg ugyanebben az időpontban tudjuk majd megrendezni, mivel szükségünk van egy olyan országos kiállításra, ahol az összes szakmacsoportot bemutatathatjuk. Így az emberek is hozzászokhatnak ahhoz, hogy Szent István ünnepe körül hangszerkiállítás várja őket a Nemzeti Galériában. Két-három éven belül ez egy olyan esemény lehet, amely az egész zeneművészettel foglalkozó szakmának lehetőséget kínálhat a megmutatkozásra.

– *Az új, mondhatni megfiatalodott vezetés milyen újításokat valósított meg az eddig eltelt időben, és milyen egyéb programokkal, tervekkel vár neki az előttünk álló időszaknak?*

– Nagyon sok új elképzelést kellett meghonosítani és elfogadtatni a szövetség kialakult rendszerében. Az egyik az, hogy a tagoknak a tagdíjukért jár valami. Meg kell például oldanunk az állandó információszolgáltatást. Lehetővé kell tennünk és minden rendelkezésünkre álló eszközzel

elő kell segítenünk a tagok egymásközi kommunikációját. Ennek egy részeként most dolgozunk egy új informatív és folyamatosan frissülő weblap elindításán. Idén újból sikerült megjelentetnünk a Hangszerműhelyek Magyarországon című könyv bővített, reprezentatív kiadását, amely gyakorlatilag a szövetség összes tagját felsorolja, minden elérhetőségükkel együtt. Ezen felül szakmatörténeti tanulmányok, rengeteg színes kép, az egyes mesterekről szóló, gazdagon illusztrált bemutatók teszik teljessé a kiadványt. Mondhatjuk azt is, hogy egyszerűen alapmunka, minden hangszeres számára.

További célunk a már fent említett évi egy országos kiállítás, valamint az ország összes művészeti fesztiválján való megjelenés, bemutatkozás. Az idei évben sikerült eljutnunk a Táncház Fesztiválra, a gitáros szakosztályunk hallatlan nagy sikerrel vett részt a Sziget rendezvényein, a többi hangszerkészítő a kapolcsi Művészetek Völgye rendezvénysorozatán szerepelt szakmai előadásokkal és kiállítással. Hegedűkészítőink nemsokára indulnak Cremonába, a hegedűkészítés Mekkájába, hogy ott önállóan bemutatkozzanak. Szintén nekik lesz novemberben egy kamarakiállításuk az Óbudai Társaskörben. Az orgonaépítőknek Ádventi koncertjük lesz, amellyel egy időben megjelentetünk egy kiadványt az idei évben épített, restaurált orgonákról.

Szent István napján jelent meg a Magyar Hangszerész Szövetség gondozásában a Hangszerműhelyek Magyarországon kiadványa, amely egészen különleges szellemi értéket képvisel. Túl azon, hogy a bemutatkozó szövegek informatívak, jól fogalmazottak, az adatok bőségesek és pontosak, a fényképek gyönyörűek, olyan tanulmányok ismertetik az egyes hangszerek magyarországi készítésének, készítőinek történetét, amelyeket az egyes ágazatok legjobb ismerői, szigorú szakmai igényességgel írtak meg. A bevezetőben a kiadvány ajánlása mellett a tíz esztendeje alakult Magyar Hangszerész Szövetség rövid történetét ismerteti Semmelweis Tibor örökös elnök, az utolsó oldalon pedig a Szövetség elnökségének és a szakosztályok vezetőinek nevét, valamint a teljes tagság névsorát találhatjuk. Ez a reprezentatív kiadvány díszére válna bármelyik ország hasonló szervezetének, és minden remény adva van ahhoz, hogy szerte a világon megismerhessék, hiszen a magyar szöveg mellett minden olvasható angolul is. A könyv forrásműként szolgál muzikusok, oktatási, kulturális és művészeti intézményeknek, szakmai szervezeteknek egyaránt.

Andrásik Rémo és Szerényi Béla forrásainak felhasználásával összeállította Tóth Anna.

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623
Nyitva:
hétfő-péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30-13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

Minden ami a fűjához kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon-Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló
hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikások, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

• a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

- ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.
- szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.
- a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyeinkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvözésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. Így magától értetődő a garancia...

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

MEGNYÍLT!!! MEGNYÍLT!!!

Paganini Music

Vonós hangszerek készítése, adásvétele, cseréje,
restaurálás. Ingyenes: hangbeállítás, szaktanácsadás.

Hivatásos muzsikuskok és gyűjtők
magas szintű kiszolgálása antik
és modern mesterhegedűkkel,
brácsákkal, csellókkal és
mestervonókkal.

1073 Budapest
Erzsébet krt. 32.
Tel: 3214994
Mobil: 0620-5942171

Nyitva: hétfőtől péntekig 10-16
(A MOZART CAFÉ melletti udvarban)
e-mail: paganinimusic@freestart.hu

BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR**Szeptember 28. 20:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**Október 4. 20:00****Duna Palota** Opera Gála
Vez.: Deák András**Október 5. 20:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**Október 6. 11:00****Bakáts téri Templom**
Mozart: Koronázási mise
Ave Verum
Laudate domine
Exultate jubilate: Alleluja
Vez.: Kaposi Gergely**Október 8. 19:00****Duna Palota** Téli bérlet 1.
Beethoven: 3. Leon nyitány Op.72
Dohnányi: Változatok egy gyermekdalra Op.25
Mendelssohn: 4. (Olasz) szimfónia
Km.: Csoba Tünde (zongora)
Vez.: Deák András**Október 11. 20:00****Duna Palota** Opera Gála
Vez.: Deák András**Október 12. 20:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**Október 13. 9: 30**Kicsinyek Zenélő Órája
Duna Palota Ifjúsági bérlet 1.
11:00 (Gyermekbérlet)
hangszerbemutató
Egyenként, csoportokban majd a nagy szimfonikus zenekarban hallhatjátok a hangszereket.
Műsorvezető: Zelinka Tamás**November 2. 20:00****Duna Palota**
Duna Koncert
Vez.: Deák András**November 8. 19:00****Duna Palota** Téli bérlet 2.
Mozart-est: D-dúr divertimento
D-dúr fuvolaverseny KV 314
C-dúr (Jupiter) szimfónia
Km.: Bodoki Gergely (fuvola)
Vez.: Medveczky Ádám**November 9. 20:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**November 17. 9:30**

Kicsinyek Zenélő Órája

Duna Palota Ifjúsági bérlet 2.11:00 (Gyermekbérlet)
Nyitány, előjáték, közzene
A műfaj legnépszerűbb darabjaiból válogatunk.
Műsorvezető: Zelinka Tamás**November 22.19:00****Duna Palota** Téli bérlet 3.
Berlioz: Lear király nyitány Op. 4
Bartók: 3. zongoraverseny
Bizet: Róma
Km.: Selmeczi György (zongora)
Vez.: Philippe De Chalendar**December 6. 19:00****Duna Palota** Téli bérlet 4.
Sibelius: d-moll hegedűverseny Op. 47
Dvořák: 8. (G-dúr) szimfónia
Km.: Szilvay Réka (hegedű)
Vez.: Deák András**December 8. 9: 30**

Kicsinyek Zenélő Órája

Duna Palota Ifjúsági bérlet 3.11:00 (Gyermekbérlet)
Muzsikáló tárgyak
Számítalan zenemű kötődik tárgyakhoz, ezekből a darabokból hallhattok ízelítőt.
Műsorvezető: Zelinka Tamás**December 20. 19:00****Vigadó** Opera Gála Váradi Katalin**December 25. 20:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**December 26. 20:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**December 30. 17:00****Duna Palota** Duna Koncert
Vez.: Deák András**DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR****Szeptember 25. 19.30****Bartók terem**
Mozart: Don Giovanni – nyitányMozart: Esz-dúr kürtverseny K 495
Km.: Gyórfi Péter
Schumann: IV. szimfónia
Debreceni Filharmonikus Zenekar
Vez.: Gál Tamás
Szervező: Filharmónia kht. DFZ**Október 1. 19. 30****Bartók terem**
Ünnepi Díszhangversenye a Zenei Világnap alkalmából az UNESCO támogatásával
Puccini: Bohémélet – az opera koncertszerű előadása
Vez.: Kollár Imre
Szervező: DFZ**Október 22. 19. 30****Bartók terem**
Brahms: D-dúr hegedűverseny
Km.: Szabadi Vilmos
Brahms: I. szimfónia op. 68, c-moll
Vez.: Kollár Imre
Szervező: Filharmónia Kht. DFZ**Október 25.**Budapest a **TháliaSzínházban**
Strauss gála
Vez.: Kollár Imre**Október 31. 19.30****Bartók terem**
Vajda János szerzői estje
Kamaraszimfónia
Titanic
Így volt, így se (ősbemutató)
Km.: a Bányai Júlia Ének – Zenei Általános Iskola Felsőtagozatos Kórusa
Karigazgató: Tóth Ágnes
Meláth Andrea – szoprán
Derecskei Zsolt – tenor
Ambrus Ákos – bariton
Vez.: Kollár Imre
Szervező: Filharmónia Kht. DFZ**December 8. 19.30****Bartók terem**
J.S. Bach: Karácsonyi oratórium
Km.: a Debreceni Kodály Kórus
Km.: Altfater Ottilia
Schöck Atala
Mukk József
Szűcs Ferenc
Vez.: Szabó Sipos Máté
Szervező: Filharmónia Kht. DFZ**December 16. 19. 30****Bartók terem**
Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny
Km.: Krausz Adrienne

Schumann: II. szimfónia
Vez.: Héja Domonkos
Szervező: Filharmónia Kht. DFZ

BUDAFOKI DOHNÁNYI ERNŐ SZIMFONIKUS ZENEKAR

Szeptember 29. vasárnap, 11:00
Pesti Vigadó Óvilág és Újvilág
Megérthető 1
Dvořák: IX. (Újvilág) szimfónia
Vez.: Hollerung Gábor

Október 2. szerda, 19: 30
Zeneakadémia Universitas 1
Mozart: C-dúr szimfónia K. 338.
Bardanashvili: Fuvolaverseny
Dvořák: IX. (Újvilág) szimfónia
Yossi Arnheim (ISR) – fuvola
Vez.: Hollerung Gábor

Október 11. péntek, 19:00
Bf. Városháza Városházi 1
Rossini: Selyemlétra nyitány
Sosztakovics: II. zongoraverseny
Csajkovszkij: Vonósszerenád
Vez.: Naoki Sugiyama (J)

Október 12. szombat, 11:00
Bf. Városháza
A barokk zene fénykora
A zene titkai 1
Händel: Chaconne
Vivaldi: Négy évszak – ősz
Couperin: Rond
Bach: C-dúr szvit – részletek
Bach: Parasztkantáta – részletek
Vez.: Naoki Sugiyama (J)

október 12. szombat, 15:00
Rózsavölgy
Ismerkedés a vonós hangszerekkel
Zeneértő leszek 1
Hegedű, brácsa, gordonka, nagybőgő
és a vonósnégyes
Bartók, Mozart, Dvořák, Saint-Saëns
művei

November 3. vasárnap, 19: 30
Zeneakadémia Universitas 2
Vajda: Titanic
Brahms: Hegedűverseny
Bizet – Scsedrin: Carmen-szvit
Lendvai József – hegedű
Vez.: Gál Tamás

November 9. szombat, 15:00
Rózsavölgy
Zeneértő leszek 2
Ismerkedés a fafúvós hangszerekkel

Blockflöte, fuvola, klarinét, fagott és a
fúvósötös
Vivaldi, Händel, Farkas Ferenc,
Mozart, Bartók művei

November 15. péntek, 19:00
Bf. Városháza Városházi 2
Bach: Magnificat
Fauré: Requiem
Budapesti Akadémiai Kórustársaság
Vez.: Hollerung Gábor

November 16. szombat, 11:00
Bf. Városháza
Ismerkedés az operával
A zene titkai 2
Purcell: Dido és Aeneas – részletek
Matrózkar
Dido búcsúja
Mozart: Varázsfuvola – részletek
Bűvös csengettyű
Sarastro áriája (F-dúr)
Verdi: Nabucco – Rabszolgák kara
Traviata – Pezsgő-duett
Erkel: Hunyadi László – Cselszövők kara
Honvéd Férfikar
Vez.: Pálinkás Péter

November 18. hétfő, 19: 30
Zeneakadémia Vox Humana 1
Bach: Magnificat
Webber: Requiem
Budapesti Akadémiai Kórustársaság
Vez.: Hollerung Gábor

November 24. vasárnap, 11:00
Pesti Vigadó Katolikus és protestáns
Megérthető 2
Bach: Magnificat
Budapesti Akadémiai Kórustársaság
Vez.: Hollerung Gábor

November 26. kedd, 19: 30
Zeneakadémia Ajándék koncert
Universitas3
Dohnányi: Amerikai rapszódia
Stabat Mater
I. zongoraverseny
Jandó Jenő – zongora
Angelica Leánykar
Vez.: Hollerung Gábor

December 6. péntek, 19:00
Bf. Városháza Városházi 3
Beethoven: II. Leonóra nyitány
Beethoven: III. (Eroica) szimfónia
Selmeczi György: Cantici da chiesa
Vez.: Vashegyi György

December 10 kedd, 19:30
Zeneakadémia Universitas
Beethoven: II. Leon nyitány 3

Sulyok Imre: Orgonaverseny
Beethoven: III. (Eroica) szimfónia
Elekcs Zsuzsa – orgona
Vez.: Vashegyi György

December 20. péntek, 19:00
Bf. Városháza Városházi 4
Manfredini: C-dúr concerto grosso
Wagner: Siegfried Idyll
Schubert: V. szimfónia
Vez.: Werner Gábor

GYŐRI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Október 1. 19.00
Evangélikus Öregtemplom
Zenei Világnap
Purcell: Jöjjetek művészetek
gyermekei – kantáta
Handel: Nagy Sándor (avagy a zene
ünnepe) – kantáta
Vez.: Medveczky Ádám

Október 7. 19.00
Richter Terem
Versenygyőztesek hangversenye
Bach: f-moll zongoraverseny
Hertel: Esz-dúr trombitaverseny
Haydn: Esz-dúr (Ústdobpergés)
szimfónia No. 103
Km.: Farkas Gábor – zongora
Skultéthy Zsolt – trombita
Vez.: Horváth Gábor

Október 21. 19.00
Richter Terem Liszt bérlet
Liszt: Hungaria – szimfonikus költemény
A-dúr zongoraverseny
Esz-dúr zongoraverseny
Les Preludes
Km.: Jean Dubé – zongora
Vez.: Medveczky Ádám

Október 22. 19.30
Zeneakadémia
Liszt: Hungaria – szimfonikus költemény
A-dúr zongoraverseny
Esz-dúr zongoraverseny
Les Preludes
Km.: Jean Dubé – zongora
Vez.: Medveczky Ádám

Október 24.
Pécs POTE Aula
Liszt: Hungaria – szimfonikus költemény
A-dúr zongoraverseny
Esz-dúr zongoraverseny
Les Preludes
Km.: Jean Dubé – zongora
Vez.: Medveczky Ádám

Október 27. 11.00**Richter Terem**II. Győri Könyvszalon
Irodalom a zenében

Kodály: Háry János – keresztmetszet

Km.: Maszlay István színművész

Sántha Jolán

Bede Fazekas Csaba

Vez.: Medveczky Ádám

Október 30. 19.00**Sopron Mozart: Requiem**

Km.: a Magyar Állami Operaház

magánénekesei

Nemzeti Kórus (karig.: Antal Mátyás)

Vez.: Medveczky Ádám

Október 31. 19.00**Bazilika Mozart: Requiem**

Km.: a Magyar Állami Operaház

magánénekesei

Nemzeti Kórus (karig.: Antal Mátyás)

Vez.: Medveczky Ádám

November 11. 19.00**Richter Terem Richter Bérlet**

R. Strauss: Négy utolsó ének

Mahler: IV. szimfónia

Km.: Aga Misoján – ének

Vez.: Karl Solla

November 12. 19.00**Veszprém egyetem aula**

R. Strauss: Négy utolsó ének

Mahler: IV. szimfónia

Km.: Aga Misoján – ének

Vez.: Karl Solla

November 23. 18.00**Győri Nemzeti Színház**

KÉSZ hangverseny

Magyar operaműsor

Km.: a Magyar Állami Operaház

magánénekesei

Vez.: Medveczky Ádám

December 2. 19.00**Richter Terem Liszt bérlet**

Schubert: III. szimfónia

Bruckner: IV. szimfónia

Vez.: Hans Richter

December 3. 19.00**Szombathely Bartók Terem**

Schubert: III. szimfónia

Bruckner: IV. szimfónia

Vez.: Hans Richter

December 13. Richter Terem

Ajándékhangversenyek

11.00 Megyei Nyugdíjasok Szövetsége

13.00 Városi iskolák

R. Korszakov: Seherezádé szimfonikus

költemény

Vez.: Gerhard Lagrange

December 14. 11.00**Richter Terem**

Ajándékhangverseny a Liszt Ferenc

Zeneiskolának

Schubert: III. szimfónia

Bruckner: IV. szimfónia

Vez.: Hans Richter

December 16. 19.30**Zeneakadémia**

Kodály Zoltán emlékhangverseny

Kodály: Psalmus Hungaricus

Km.: Wandler Attila

Vez.: Medveczky Ádám

December 19. 19.00**Evangélikus Öregtemplom**

Oratórium bérlet

Karácsonyi hangverseny

Handel: Messiás

Km.: a Magyar Állami Operaház

magánénekesei

Vez.: Antal Mátyás

MATÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR**Szeptember 25. szerda 18.00**MTA Koraesti bérlet **MTA Díszterem**

Rahmanyinov: Vocalise

Dvořák: Csellóverseny

szólista: Jean-Guihen Queyras

Rimszkij Korszakov: Seherezade Op.35

Km.: Környei Zsófia

Vez.: LIGETI András

Szeptember 26. csütörtök 19.30„A” bérlet **ZAK**

Rahmanyinov: Vocalise

Dvořák: Csellóverseny

Km.: Jean-Guihen QUEYRAS

Rimszkij-Korszakov: Seherezade Op.35

Km.: Környei Zsófia

Vez.: LigetiAndrás

Szeptember 28. szombat 19.30„B” bérlet **ZAK**

Rahmanyinov: Vocalise

Dvořák: Csellóverseny

Km.: Jean-Guihen QUEYRAS

Rimszkij-Korszakov: Seherezade Op.35

Km.: Környei Zsófia

Vez.: LigetiAndrás

Október 4. péntek 16.00 és 18.00

Ifjúsági bérletsorozat 6-10 éveseknek

Matáv Zeneház Mesélő zene 1.**Október 5. 11.00**

Szombat Ifjúsági bérletsorozat 10-14

éveseknek

Matáv Zeneház A szimfónia**November 15. péntek**

Ifjúsági bérletsorozat 6-10 éveseknek

Matáv Zeneház 16.00 és 18.00

Mesélő zene 2.

November 16. 11.00 szombat

Ifjúsági bérletsorozat 10-14 éveseknek

Matáv Zeneház Az opera**November 19. kedd 19.30**„B” bérlet **ZAK**

Beethoven: István király nyitány

Mendelssohn: Hegedűverseny

Beethoven: 3., „Eroica” szimfónia

Km.: Szalay Antal

Vez.: LigetiAndrás

November 20. szerda 18.00MTA Koraesti bérlet **MTA Díszterem**

Beethoven: István király nyitány

Mendelssohn: Hegedűverseny

Beethoven: 3., „Eroica” szimfónia

Km.: Szalay Antal

Vez.: LigetiAndrás

December 7. szombat 19.30MTA Kamarabérlet **MTA Díszterem**

Beethoven: Coriolan nyitány Op.62

Beethoven: 2. románc

Beethoven: 8. szimfónia Op.93

Km.: KÖRNYEI Zsófia

Vez.: LigetiAndrás

December 8. vasárnap 18.00MTA Koraesti bérlet **MTA Díszterem**

Beethoven: Coriolan nyitány Op.62

Beethoven: 2. románc

Beethoven: 8. szimfónia Op.93

Km.: Környei Zsófia

Vez.: LigetiAndrás

December 13. péntek 19.00**Nemzeti Múzeum** Kamarabérlet

Széchényi Ferenc emlékére Nemzeti

Múzeum

Beethoven: Coriolan nyitány Op.62

Beethoven: 2. románc

Beethoven: 8. szimfónia Op.93

Km.: Környei Zsófia

Vez.: LigetiAndrás

December 13. péntek 16.00 és 18.00

Ifjúsági bérletsorozat 6-10 éveseknek

Matáv Zeneház Mesélő zene 3.**December 14. szombat**

Ifjúsági bérletsorozat 10-14 éveseknek

Matáv Zeneház 11.00

A versenymű

December 18. szerda 19.30**„B” bérlet ZAK**

Beethoven: Missa Solemnis
Szólisták: Frankó Tünde, Meláth
Andrea, Fekete Attila, RúácZ István
Km.: a Magyar Rádió Énekkara
(karigazgató: Strausz Kálmán)
Vez.: Ligeti András

December 19. csütörtök 19.30**„A” bérlet ZAK**

Beethoven: Missa Solemnis
Szólisták:
Frankó Tünde, Meláth Andrea,
FEKETE Attila, RÁCZ István
Km.: a Magyar Rádió Énekkara
(karigazgató: Strausz Kálmán)
Vez.: Ligeti András

**A MAGYAR RÁDIÓ SZIMFONIKUS
ZENEKARA****Szeptember 27. péntek, 19.30****Zeneakadémia – Nagyterem**

Vez.: Kovács László
Km.: Iván Ildikó (ének)
Szecsódi Ferenc (hegedű)
a Magyar Rádió Gyermekközössége
(Karigazgató: Thész Gabriella)
és a Nemzeti Énekkar (Karigazgató:
Antal Mátyás)
Korunk Zenéje 2002.
Horváth Barnabás: Veni Sancte Spiritus
Patachich Iván:
Hegedűverseny (bemutató)
Madarász Iván: Archaikus epizódok
(bemutató)
Olivier Messiaen: Az oltáriszentség him-
nusza (magyarországi bemutató)

Október 1. keddi, 12.00**Magyar Nemzeti Galéria**

Vez.: Drahos Béla
Km.: Line Ildikó,
Modrián József (hegedű)
Bartók Tamás (oboa) Nagymiklósi Judit
(gordonka)
Hangversenyek délidőben
Mozart: Don Giovanni – nyitány K. 527.
C-dúr concertone K. 190.
C-dúr (Jupiter) szimfónia K. 551.

Október 4. péntek, 19.30**Zeneakadémia – Nagyterem**

Vez.: Vásáry Tamás
Romantikus estek 1. – Schubert
III. szimfónia
VIII. (Befejezetlen) szimfónia
VII. szimfónia

Október 11. péntek, 19.30**Zeneakadémia – Nagyterem**

Vez.: Vásáry Tamás
Km.: Vadim Holodenko (zongora)
Romantikus estek 2. – Schumann
Manfréd-nyitány
a-moll zongoraverseny
III. (Rajnai) szimfónia

Október 21. hétfő, 19.30**Zeneakadémia – Nagyterem**

Kurtág György műveiből
Vez.: Peskó Zoltán
Km.: Vékony Ildikó (cimbalom) Elena
Casoli (gitár) Perényi Miklós (gordonka)
Csalog Gábor (zongora) és a Magyar
Rádió Énekkara
Budapesti őszi Fesztivál 2002.
Üzenetek – zenekarra – Szálkák
Új üzenetek – zenekarra (magyarországi
bemutató)
Részletek a Játékok valamint a Jelek,
játékok és üzenetek c. sorozatból
Grabstein für Stefan

Október 25. péntek, 19.30**Olasz Kultúrintézet**

Vez.: Antoni Wit
Km.: Andrzej Bauer, Rafa
Kwiatkowski, Bartosz Koziak
(gordonka)
Krzysztof Penderecki: Concerro grosso –
három gordonkára és zenekarra
(magyarországi bemutató)
Witold Lutos awski:
Livre (Könyv zenekarra)
Wojciech Kilar: Krzesany –
szimfonikus költemény

November 1. péntek, 19.30**Zeneakadémia – Nagyterem**

A Magyar Rádió Énekkarának és
Szimfonikus Zenekarának hangversenye
Vez.: Helmuth Rilling
Oratóriumbérlet 1.
Mozart: c-moll mise, K. 427.
Requiem, K. 626.

November 8. péntek, 19.30**Zeneakadémia – Nagyterem**

Vez.: Vásáry Tamás
Km.: Kelemen Barnabás (hegedű)
Romantikus estek 3. – Brahms
D-dúr hegedűverseny
II. szimfónia

November 15. péntek, 19.00 (!)**Zeneakadémia – Nagyterem**

A Magyar Rádió Énekkarának és Szim-
fonikus Zenekarának hangversenye
Vez.: Vashegyi György
Oratóriumbérlet 2.
Händel: Solomon

November 21. csütörtök, 19.30**Pesti Vigadó**

Vez.: Kovács László
10 éves a Magyar Művészeti Akadémia
Farkas Ferenc: Furfangos diákok – szvit
Balassa Sándor: Pécsi concerto
Szőnyi Erzsébet:
Három ötlet négy tételben
Dubrovay László:
Versenymű népi hangszerekre

November 26. keddi, 12.00**Magyar Nemzeti Galéria**

Vez.: Horváth Gábor
Hangversenyek délidőben
Beethoven: Coriolan – nyitány
III. (Eroica) szimfónia

December 6. péntek, 19.30**Zeneakadémia – Nagyterem**

Vezényel és zongorázik: Vásáry Tamás
Romantikus estek 3. – Chopin
E-moll zongoraverseny
F-moll zongoraverseny

MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR**Október 3. csütörtök**

Lukács Miklós bérlet
Schubert: IV. (Tragikus) Szimfónia
Liszt: Haláltánc
Csajkovszkij: IV. szimfónia
Km.: Farkas Gábor
a 2001. évi, budapesti Liszt Ferenc
Nemzetközi Zongoraverseny
III. díjának nyertese
Vez.: Gál Tamás

Október 10. csütörtök

Erdélyi Miklós bérlet
Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny
Prokofjev: Rómeó és Júlia – szvit
Km.: Jeong-Won Kim (Korea)
Vez.: Gál Tamás

Október 16. szerda

Lukács Miklós bérlet
Mozart. Nyitány olasz stílusban K. 318
Schumann: Hegedűverseny
Beethoven: VIII. szimfónia
Km.: Baráti Kristóf
Vez.: Ménesi Gergely

Október 25. péntek

Erdélyi Miklós bérlet
Brahms: Akadémiai ünnepi nyitány
Hidas Frigyes: Harsonaverseny
Beethoven: III. szimfónia (Eroica)
Km.: Fejér András
Vez.: Horváth Gábor

a Magyar Televízió évi Nemzetközi Karmesterversenyének II. helyezettje

Október 31. csütörtök

Erdélyi Miklós bérlet
Emlékhangverseny Kodály Zoltán születésének 120. évfordulója alkalmából
Petrovics Emil: II. szimfónia
Kodály Zoltán: Psalmus Hungaricus
Km.: Molnár András
a Budapesti Akadémiai
Kórustársaság
Karigazgató: Hollerung Gábor
Vez.: Gál Tamás

November 21. csütörtök

Erdélyi Miklós bérlet
Muszorgszkij: Hovanscsina – előjáték
Rachmaninov:
Rapszódia egy Paganini-témára
Beethoven: IV. szimfónia
Km.: Prunyi Ilona – zongora
Vez.: Kovács János

November 28. csütörtök

Lukács Miklós bérlet
Ajándékhangverseny Fenyő Gábor, a zenekar igazgatójának 60. születésnapja alkalmából
Brahms. Kettősverseny
Beethoven: VII. szimfónia
Km.: Fenyő Katalin – Hegedű
Fenyő László – Gordonka
Vez.: Fenyő Gábor

December 12. csütörtök

Lukács Miklós bérlet
Beethoven-est
III. Leon – nyitány
Ah, perfido – koncertária
IX. szimfónia
Km.: Cserna Ildikó, Németh Judit,
Fekete Attila, Kovács Kolos
a Magyar Rádió Énekkara
Karigazgató: Strausz Kálmán
Vez.: Lukács Ervin

MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Október 14.

Miskolci Nemzeti Színház
(SZEZONBÉRLET)
Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok-nyitány
Liszt: Esz-dúr zongoraverseny
Bartók: Concerto
Vez.: Kovács László
Km.: Bogányi Gergely

Október 17. Aschaffenburg

Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok-nyitány
Liszt: Esz-dúr zongoraverseny
Bartók: Concerto
Vez.: Kovács László
Km.: Bogányi Gergely

Október 19. Aschaffenburg

Brahms: Német Requiem
Vez.: Joachim Schüller
Km.: Aschaffenburgi Oratóriumkórus

Október 28.

Miskolci Nemzeti Színház
(NÉPSZERŰ BÉRLET)
Liszt: II. magyar rapszódia
Dubrovay: Magyar szimfónia
Bartók: Magyar képek
Brahms: Magyar táncok
Berlioz: Rákóczy induló
Vez.: Kovács László

November 4.

Miskolci Nemzeti Színház
(MESTERBÉRLET)
Dvořák: Requiem
Vez.: Shinya Ozaki
Ének: Csavlek Etelka, Németh Judit,
Timothy Bench, Gregor József
Km.: Nemzeti Énekkar

November 11.

Miskolci Nemzeti Színház
(NÉPSZERŰ BÉRLET)
Glinka: Ruszlán és Ludmilla nyitány
Chopin: e-moll zongoraverseny, op.11.
Muszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei
Vez.: Török Géza
Km.: Farkas Gábor

November 18.

Miskolci Nemzeti Színház
(SZEZONBÉRLET)
Mozart: c-moll zongoraverseny K491
Csajkovszkij: Manfred szimfónia, op.58.
Vez.: Kovács László
Szólista: Ránki Dezső

November 25.

Miskolci Nemzeti Színház
(MESTERBÉRLET)
Schubert: VI. szimfónia, C-dúr D.589.
Dvořák: VII. d-moll szimfónia, op. 70.
Vez.: Rico Saccani

December 09.

Miskolci Nemzeti Színház
(NÉPSZERŰ BÉRLET)
Kodály: Maroszléki táncok
Weiner: fisz-moll hegedűverseny op.45.
Csajkovszkij: Rómeó és Júlia

Sibelius: Finlandia op.26.
Vez.: Kovács László
Km.: Szabadi Vilmos

December 19.

Selyemréti Szent István templom
Miskolc
Karácsonyi Hangverseny

NEMZETI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Október 4. péntek (Somogyi-bérlet/1)

Pesti Vigadó
Bartók: Tánctsvit
Debussy: Fantázia zongorára és zenekarra
R. Strauss: Aus Italien, Op.16
Km.: Ingrid Fliter – zongora
Vez.: Kocsis Zoltán

Október 9. szerda Zeneakadémia

(Klemperer-bérlet/1)
Beethoven: István király –Nyitány, Op. 117
Beethoven: G-dúr zongoraverseny, Op. 58
Mozart: Szabadkőműves gyászzené, K. 477
Mozart: Esz-dúr Szimfónia, K. 543
Vezényel és zongorán
Km.: Kocsis Zoltán

November 13. szerda Zeneakadémia

(Ferencsik-bérlet/2)
Rahmanyinov: II. (c-moll) zongoraverseny, Op.18
Brahms: I. (c-moll) Szimfónia
Km.: Kocsis Zoltán – zongora
Vez.: Kobayashi Ken-Ichiro

November 18. hétfő

Budapest Kongresszusi Központ
(Somogyi-bérlet/2)
Liszt: Les Préludes
Orff: Carmina Burana
Km.: Nemzeti Énekkar (
Karigazgató: Antal Mátyás),
a Magyar Rádió Gyermekkórusa
(karigazgató: Thész Gabriella),
Kertesi Ingrid, Albert Tamás,
Massányi Viktor – ének
Vez.: Kobayashi Ken-Ichiro

November 25. hétfő Zeneakadémia

(Klemperer -bérlet/2)
Chopin: e-moll zongoraverseny
Csajkovszkij: IV. Szimfónia
Km.: Kobayashi Ayano – zongora
Vez.: Kobayashi Ken-Ichiro

December 6. péntek Pesti Vigadó

(Somogyi-bérlet/3)
Bernstein: Three Dance Episodes from

„On the Town”
Mozart: C-dúr Oboaverseny, K. 314
Sztravinszkij: Petruska, 1947
Km.: Kiss József – oboa
Vez.: Mischa Santora

Mozart: c-moll zongoraverseny, KV. 491.
Bartók: Táncszvit
Ravel: Bolero

Csajkovszkij: Diótörő
Vez.: Molnár László

December 13. péntek Pesti Vigadó
(Somogyi-bérlet/4)

Sosztakovics: II. zongoraverseny
Petrovics Emil: II. Szimfónia
Csajkovszkij: VI. Szimfónia
Km.: Oravecz György – zongora
Vez.: Hamar Zsolt

December 14. szombat, 15.00

Pesti Vigadó
ZENE ÉS FESTÉSZET
Muszorgszkij: Egy kiállítás képei
Km.: Cakó Ferenc grafikusművész,
filmrendező, homokfestő
Vez.: Hamar Zsolt

December 23. hétfő Zeneakadémia
(Ferencsik-bérlet/3)

Mozart: c-moll Szerenád
Mozart: G-dúr hegedűverseny, K. 216
Mozart: D-dúr Divertimento
Mozart: Prágai Szimfónia, K. 504
Km.: Baráti Kristóf – hegedű
Vez.: Kocsis Zoltán

PÉCSI SZIMFONIKUS ZENEKAR

„MŰZSÁK TALÁLKOZÁSA

„A” bérlet Pécs
PTE Aula, csütörtök 19,30

Október 24.

Győri Filharmonikus Zenekar
Vez.: Medveczky Ádám
Km.: Jean Dube (Franciaország), az
utrechti Liszt-zongoraverseny győztese
Liszt: Hungária – szimfonikus
költemény A-dúr zongoraverseny
Esz-dúr zongoraverseny
Les Preludes – szimfonikus költemény

November 21.

Pécsi Szimfonikus Zenekar
Vez.: Nicolás Pasquet (Németország)
Km.: Wanami Takayoshi (Japán) hegedű
Mendelssohn: Hebridák-nyitány
Bruch: Skót fantázia, op. 46.
Hindemith: Mathis, a festő – szimfónia

December 5.

Pécsi Szimfonikus Zenekar
Vez.: Hamar Zsolt
Km.: Bogányi Gergely – zongora
Debussy: Egy faun délutánja

**SZEGEDI SZIMFONIKUS
ZENEKAR**

Október 2. szerda 19 h

Szegedi Nemzeti Színház
operaelőadás (további előadások:
október 3., november 2., 3.)
Verdi: Simon Boccanegra
Vez.: Molnár László

Október 10. csütörtök 19,30 h

Szegedi Nemzeti Színház:
Vaszy-bérlet/1.
Sibelius: Pélleas és Melisande
Grieg: a-moll zongoraverseny
Nielsen: I. szimfónia, g-moll
Km.: Hegedűs Endre – zongora
Vez.: Vető Tamás (Dánia)

Október 18. péntek 19 h

Szegedi Nemzeti Színház
Operabemutató
(további előadások: 19., 20., 22., 23., 24.)
Puccini: Bohémélet
Vez.: Oberfrank Péter

Október 19. szombat 19 h

Adelsheim (Németország)
Mozart: c-moll mise
Vez.: Prof. Erich Werner

November 1. péntek 19,30 h

Szegedi Nemzeti Színház:
Fricsay-bérlet / 1. hangverseny
Halottak napi hangverseny
Donizetti: Requiem
Km.: Szonda Éva, Gregor József,
Vaszy Viktor Kórus
Vez.: Gyüdi Sándor

November 16. szombat 20 h,

Euskalduna Palota,
Bilbao (Spanyolország):
Operabemutató
(további előadások: 19., 22., 25.)
Massenet: Werther
Vez.: Marco Boemi (Olaszország)

December 12. csütörtök 19,30 h,

Szegedi Nemzeti Színház
Fricsay-bérlet/2. hangverseny
Mahler: IX. szimfónia, D-dúr
Vez.: Füst János

December 15. vasárnap 11 h,

Szegedi Nemzeti Színház
Matiné-bérlet/1. hangverseny

**SZOMBATHELYI SZIMFONIKUS
ZENEKAR**

Szeptember 25. szerda 19: 30

Takács Jenő 100 éves Szentgotthárd,
Pannon ősz
Takács Jenő: Miniaturák op.53
Zenekari szvit a Holdbéli csónakos
mesejáték kísérőzenéjéből Weöres
Sándor verseiből
Ének a Teremtésről op.54
Kantáta vegyes karra és zenekarra
Weöres Sándor verseire
Vez.: Petró János

Szeptember 30. hétfő 19:30

Zene Világnapja tiszteletére, Rajter
bérlet 1. Pannon ősz
Takács Jenő: Miniaturák op.53
Zenekari szvit a Holdbéli csónakos
mesejáték kísérőzenéjéből Weöres
Sándor verseiből
Beethoven: 5. Esz-dúr zongoraverseny
op.73 („Emperor”)
Beethoven: 7. A-dúr szimfónia op.92
Km.: Kassai István – zongora
Vez.: Pál Tamás

Október 1. kedd 19:30

Zene világnapja Budapest –
MTA Díszterme
Takács Jenő: Miniaturák op.53
Zenekari szvit a Holdbéli csónakos
mesejáték kísérőzenéjéből Weöres
Sándor verseiből
Sugár Miklós: Szivárvány havasán
Szigeti István: Solo per te – ősbemutató
Messiaen: Oiseaux exotiques
Km.: Körmendi Klára – zongora
Vez.: Alpaslan Ertüingalp

Október 15. kedd Bruck an Der Mur

Nyitány
Mozart: Esz-dúr zongoraverseny
Dvořák: 8. G-dúr szimfónia op.88
Vez.: Frau Liselotte Zechner

Október 22. kedd 19:30

Ünnepi hangverseny Bérleten kívüli
koncert – Pannon ősz
Beethoven: Coriolan – nyitány op.62
Brahms: a-moll kettősverseny op.102
Beethoven: 3. Esz-dúr szimfónia op.55
„Eroica”
Km.: Sebestyén Ernő – hegedű
(München)
Mérei Tamás – gordonka
Vez.: Pál Tamás

Október 28. hétfő 19:30

Filharmonia bérlet 2. Pannon ősz
Beethoven: 6. F-dúr szimfónia op.68
„Pastorale”
Stravinsky: Tavasz áldozat
(Róbert Rudolf átdolgozása)
Vez.: Rodrigo De Carvalho
EPCOS Kft. támogatásával

November 4. hétfő 19:30

Mindenszentek Napja Rajter bérlet 2.
Haydn: Krisztus utolsó 7 szava
Mendelssohn: 5. D-dúr szimfónia
op.107 „Reformáció”
Vez.: Pál Tamás

November 9. szombat

Márton-nap **Művelődési és Sportház**
Wagner: Lohengrin 3. felvonás – előjáték
Dvořák: Szláv tánc
Brahms: Magyar tánc
Dohnányi: Szimfonikus percek
(Elégia, Perpetuum mobile)
Vez.: Pál Tamás

November 10. vasárnap 17:00 Güssing

Beethoven: 7. A-dúr szimfónia op.92
Kórusművek
Vez.: Prof. Walter Franz

November 18-21.

Opera Gála és Verseny –
Záróhangversennyel Bartók Terem

November 25. hétfő 19:30 Rajter bérlet 3.

Mozart: Szöktetés a szerájból –
nyitány K.384
Mozart: g-moll szimfónia No.40 KV.550
Dvořák: 8. G-dúr szimfónia op.88
Vezényel : Pál Tamás

November 27. Milano, Verdi terem

Mendelssohn:
Hebridák-nyitány g-moll op.26
Paganini:
1. Esz-dúr hegedűverseny op.6
Dvořák: 8. G-dúr szimfónia op.88
Szólista: Sergej Krylov – hegedű
Vez.: Pál Tamás

November 29. Milano, Verdi terem

Mozart: Szöktetés a szerájból –
nyitány K.384
Mozart: g-moll szimfónia No.40 K.550
Chopin: 2. f-moll zongoraverseny op.21
Szólista: Ingrid Fliter – zongora
Vez.: Pál Tamás

December 3. kedd 19:30**December 6. péntek 19:30**

Rajter bérlet 4.
Luis Bacalov: Missa tango
Mozart: c-moll mise K.427

Km.: Szólisták, Budapesti Akadémiai
Kórustársaság
Vez.: Hollerung Gábor
A hangversenyt December 8-án vasár-
nap a Pesti Vigadóban megismételjük.

December 15. vasárnap 11:00

Vasárnapi Családi Matiné bérlet 1.
Kodály: Fölszállott a páva –
Változatok egy magyar népdalra
Műsorvezető és Vez.: Pál Tamás

December 16. hétfő 19:30

Kodály Zoltán 120 éve Született
Filharmonia bérlet 4.
Kodály: Budavári Te Deum
Fölszállott a páva ..
Változatok egy magyar népdalra
Psalmus Hungaricus
Km.: Somogyi Eszter – szoprán
Erdélyi Erzsébet – alt
Fekete Attila -tenor
Palermi András – basszus
Állami Énekkar (Karig.: Antal Mátyás)
Vez.: Pál Tamás
EPCOS Kft támogatásával

December 21. szombat 18:00

Karácsonyi hangverseny Bérleten kívül
Corelli: Karácsonyi concerto no. 8
Vivaldi: Versenymű 4 hegedűre
Csajkovszkij: A diótörő – szvit op.71a
Vez.: Rodrigo De Carvalho
EPCOS Kft támogatásával

December 29. vasárnap

Szilveszter – Gála Rajter – bérlet 5.
30-án hétfőn a hangversenyt bérleten
kívül megismételjük.
Vez.: Acél Ervin

**Richard Wagner
operák 11 kötetből
álló zongorakivonata
eladó.**

Kiadó: adolph Fűrnstner Berlin 1911.

Kötetek:

Rienzi, Bolygó hollandi, Tannhäuser,
Lohengrin, Tristán és Isolda,
Nürnbergi mesterdalnokok,
Rheingold, Walkür, Siegfried,
Götterdämmerung, Parsifal.

Érd: 06 96 312 418
06 70 225 27 72

**A Magyar Szimfonikus
Zenekarok**

Szövetségének tagjai:

BM Duna Szimfonikus Zenekar
Cím: 1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Telefon: 317-3142
Próbaterem: 1124 Budapest,
Németvölgyi út 41.
Tel./fax: 355-8330;
355-2611/156, 177

**Budafoki Dohnányi Ernő
Szimfonikus Zenekar Kht.**
Cím: 1221 Budapest, Ady Endre út 25.
Levél cím: 1775 Budapest, Pf. 122
Telefon: 424-8056 Fax: 424-8057
e-mail: dohnanyi@axelero.hu
Próbaterem: 1074 Budapest,
Rottenbiller u. 16-22.
Telefon: 322-1488, 479-0810
Fax: 413-6365

Debreceni Filharmonikus Zenekar
4025 Debrecen, Simonffy u. 11/c.
Tel./fax: (52) 412-395
e-mail: j.kovacs@matavnet.hu

Győri Filharmonikus Zenekar
9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452 Fax: (96) 319-232

**Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar,
Énekkar és Kottatár Kht.**
1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.
Tel.: 411-6600, 411-6613, fax: 411-6614
e-mail: info@filharmonikusok.hu
http://www.filharmonikusok.hu
http://www.hunphilharmonic.org.hu

**Magyar Állami Operaház
Budapesti Filharmoniai Társaság
Zenekara**
1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550, fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

**Magyar Rádió és Televízió
Szimfonikus Zenekara**
1088 Budapest, Bródy S. u. 5-7.
Tel.: 328-8326, fax: 328-8910
http://www.radio.hu/muveszet/

Matáv Szimfonikus Zenekar
1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Tel.: 215-5770, fax: 215-5462
e-mail: btg@tza.hu
http://orchestra.victorinet.hu

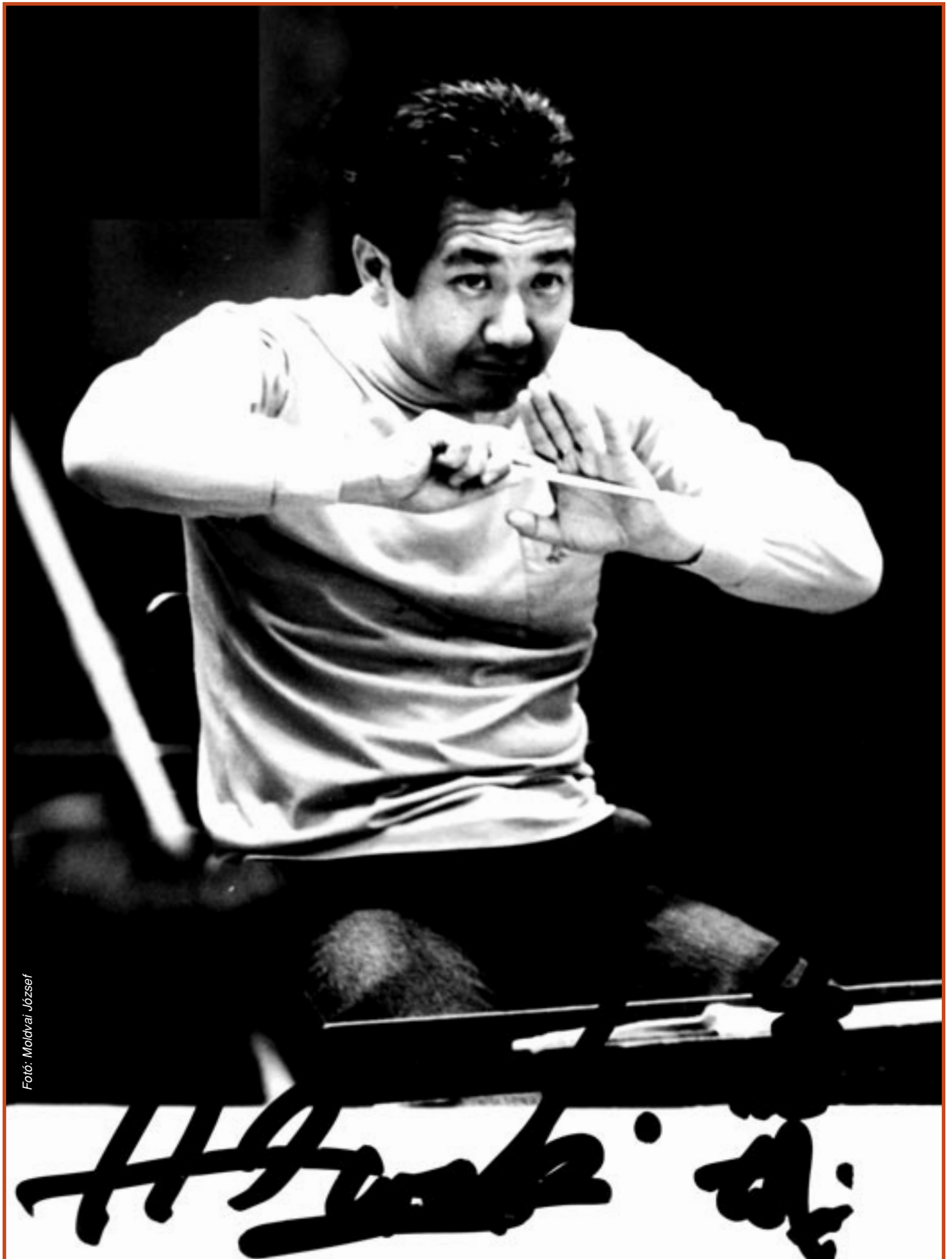
MÁV Szimfonikus Zenekar
1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel./fax: 338-4085
e-mail: bcorch.mav@matavnet.hu
http://www.bco-mav.kozep.hu/

Miskolci Szimfonikus Zenekar
3025 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 506-695, fax: (46) 351-497
www.mso.hu.missyo@elender.hu

Pécsi Szimfonikus Zenekar
7621 Pécs, Király u. 10.
Tel.: (72) 324-350, 242-793,
fax: 324-350/18, 242-793/18
e-mail: pecssymp@externet.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar
6721 Szeged, Festő u. 6.
Tel.: (62) 426-102
e-mail: szeged.symphonie@deltav.hu

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely,
Thököly u. 14.
Tel.: (94) 314-472, fax: (94) 316-808
e-mail: savaria.symphony@mail.datanet.hu

Magyarországon jártak...

Hiroyuki Iwaki